

วารสาร

วารสารพัฒนาอย่างยั่งยืน

Academic Journal of Sustainable Habitat Development

ISSN: 28822-0390 (Online)

ปีที่ 6

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2568

Vol.6 No.1 Jan - Jun 2025

วารสารภูมิเนคพัฒนาอย่างยั่งยืน

Academic Journal of Sustainable Habitat Development

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

Vol.6 No.1 (January-June 2025)

ISSN : 2822-0390 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารภูมิเนคพัฒนาอย่างยั่งยืน “Academic Journal of Sustainable Habitat Development (AJ-SHaDa)” มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับศาสตร์พระราชา หรือนโยบายการพัฒนาของภาครัฐครอบคลุมสาขาต่าง ๆ ได้แก่ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, การบริหารจัดการ, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาท้องถิ่น, ภูมิสังคมและนิเวศวิทยา, รัฐศาสตร์, รัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงสหวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่บทความบทความวิจัยและความวิชาการให้แก่คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป เปิดรับบทความภาษาไทยและอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่

วารสารเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) คือ ฉบับที่ 1 ระหว่างมกราคม – มิถุนายน และฉบับที่ 2 ระหว่างเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

คณะกรรมการที่ปรึกษา

นายสิทธิชัย อึ้งภากรณ์

ดร.โกมล แพรกทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ

นายกสมาคมภูมิเนคพัฒนาอย่างยั่งยืน

อุปนายกสมาคมภูมิเนคพัฒนาอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บรรณาธิการ

นายคณิต อนุธรรมเจริญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial assistant)

นายคณาภรณ์ อนุธรรมเจริญ

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. ศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ตั้งจรัส	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรมย์ สีตาคำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา สุวรรณประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรภพ วงศ์รอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ นพแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณิน หุตานุวัตร	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้า
คุณทหารลาดกระบัง
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิภาณ สุทธิกุลบุตร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิกร มหาวัน	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
15. อาจารย์ ดร.ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ฝ่ายจัดการวารสาร

นางศิรินทิพย์ ผาเจริญ

สำนักงาน

สมาคมภูมิโนเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน เลขที่ 277 หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ 50200

บทบรรณาธิการ

วารสารภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน ฉบับนี้เป็นปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน 2568 ขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่าน ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้พิจารณาบทความและปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพ บรรณาธิการและคณะทีมงานจะรักษามาตรฐานการเผยแพร่และเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชุมชนตามภูมิสังคมที่หลากหลาย เพื่อเป็นการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคมให้กว้างขวางและเกิดยั่งยืนในอนาคตต่อไป

ฉบับนี้ มีบทความวิจัยที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ทั้งสิ้น 8 บทความ ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 8 เรื่อง คือ

1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชน ตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย สุภาวดี รามสูตร, มณฑกา วีระพงศ์, เยาวมาลย์ เขียวสอาด, สาวิตรี ฤทธิ์ช่วย, ผกาวรัตน์ โรจน์ดวง, เชษฐา มุทะหมด, บุญยิ่ง ประทุม, ดำรงค์พันธ์ ใจห้าววีระพงศ์ และ เดโซ แชน้ำแก้ว

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย โดยบัณฑิต แสงเสรีธรรม นาวัน พรหมใจสา เบญจมาศ เมืองเกษม และ โกมินทร์ วังอ่อน

3) แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านซ่อนเหนือ เมืองซ่อน แขวงหัวพัน สปป.ลาว โดย ตีสอน สุขสมพันธ์, นิกรมหาวัน, วิทยา ดวงธิดา และ พันธุ์ระวี กองบุญเทียม

4) สถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร กรณีศึกษาบ้านสีบุญเรือง เมืองจันทบุรี นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว โดย อินแบ่ง มั่นจะเร็น , นิกรมหาวัน2, วิทยา ดวงธิดา3 และ พันธุ์ระวี กองบุญเทียม

5) แนวทางการจัดการไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดย เกียรติขจร ไชยรัตน์ และ จำเลื่อง เหตุทอง

6) กลยุทธ์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน โดย นันทมาส ทองปลี, วิภา นิลงค์, รัชสรณ์ คงธนจารุอนันต์, พุฒิสรรค์ เครือคำ และ กอบลาภ อารีศรีสม

7) แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออกกรณีศึกษาทองเสปิงฟาร์ม โดย นฤศรบกช วิสิทธิ์ตระกูล และ คุณากร กรสิงห์

8) การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดย มนต์รี พัวลี, สุรพล พรหมกุล และ สุธิพงษ์ สวัสดิ์ดีทา

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้อนุเคราะห์กลั่นกรองและปรับปรุงบทความให้มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ และขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

(นายคณิต ชาญธรรมเจริญ)

บรรณาธิการวารสาร

ทัศนะคติและความคิดเห็นในบทความของวารสารนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน
ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	ข
บทบรรณาธิการ	ค
บทความวิจัย	
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชน ตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	1
: สุภาวดี รามสูตร, มัณฑกา วีระพงศ์, เยาวมาลย์ เขียวสอาด, สาวิตรี ฤทธิ์ช่วย, ผกาวรัตน์ โรจน์ดวง, เชษฐา มุทะหมัด, บุญยิ่ง ประทุม, ดำรงค์พันธ์ ใจห้าววีระพงศ์ และ เดโช แขน้ำแก้ว	
ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย	14
: บัณฑิต แสงเสรีธรรม, นาวัน พรหมใจสา, เบญจมาศ เมืองเกษม, โกมินทร์ วังอ่อน	
แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านซ่อนเหนือ เมืองซ่อน แขวงหัวพัน สปป.ลาว	32
: ดิสอน สุขสมพันธ์, นิกร มหาวัน, วิทยา ดวงธิดา, พันธุ์ระวี กองบุญเทียม	
สถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร กรณีศึกษาบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว	47
: อินแปง มั่นจะเร็น, นิกร มหาวัน, วิทยา ดวงธิดา, พันธุ์ระวี กองบุญเทียม	
แนวทางการจัดการไม้ค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ	63
: เกียรติจักร ไชยรัตน์, จำเือง เหตุทอง	
กลยุทธ์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน	77
: นันทมาศ ทองปลี, วิภา นิลงค์, รักษ์สรณ์ คงจนจารุอนันต์, พุฒิสรรค์ เครือคำ, กอบลาภ อารีศรีสม	
แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออกกรณีศึกษากองเสียบึงฟาร์ม	94
: นฤศรบกข วิสิทธิ์ตระกูล, คุณากร กรสิงห์	

สารบัญ (ต่อ)

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนา ท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	108
: มนตรี พัวลี, สุรพล พรหมกุล, สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา	

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชน
ตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซึก อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

Development of Prototype Products from Mangrove Forest Honey by
the Pak Phun and Pak Nam Pak Phaya Communities,
Tha Sak Subdistrict, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province

สุภาวดี รามสูตร¹, มณฑกา วีระพงศ์², เยาวมาลย์ เขียวสอาด³, สาวิตรี ฤทธิช่วย⁴,
ผการัตน์ โรจน์ดวง⁵, เชษฐา มุหะหมัด⁶, บุญยิ่ง ประทุม⁷, ดำรงค์พันธ์ ใจหาวัรีระพงศ์⁸
และ เดโช แชน้ำแก้ว⁹

Supawadee Ramasoot¹, Manthaka Weeraphong², Yaowamarn Keawsaard³,
Savitree Ritchuay⁴, Phakarat Rotduang⁵, Chettha Muhamad⁶,
Boonying Prathum⁷, Damrongphun Jaihowweeraphong⁸
and Daycho Khaenamkhaew⁹

Received: 19 June 2024; Revised: 17 September 2024; Accepted: 19 October 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซึก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้นำและสมาชิกในชุมชน อาจารย์มหาวิทยาลัยและผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการทดลอง และการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่ได้ถูกตีความตามหลักเหตุผลเพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญและอธิบายประเด็นตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง ป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์คุณภาพน้ำผึ้ง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และการออกแบบบรรจุภัณฑ์พร้อมตราสัญลักษณ์ที่สื่ออัตลักษณ์ชุมชน

^{1 2 3 4} คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช; Faculty of Science and Technology, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

⁵ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช; Faculty of Education, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

^{6 7 8 9} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช; Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: daycho_kha@nstru.ac.th

ด้วยการตรวจสอบคุณภาพน้ำผึ้งป่าชายเลน ดำเนินการศึกษาลักษณะทางกายภาพ-เคมี พร้อมเปรียบเทียบกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช. 263/2547) และวิเคราะห์ปริมาณสารฟีนอลิกด้วยวิธี Folin-Ciocalteu ตลอดจนประเมินฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระโดย DPPH และ FRAP assay ผลปรากฏว่าน้ำผึ้งทั้งสองพื้นที่มีความชื้น การนำไฟฟ้า ความเป็นกรด-ด่าง ค่าเถ้า และ HMF อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน รวมถึงปริมาณฟีนอลิกสูง (324.12 และ 234.48 mg GAE/g) และมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระเด่นชัด สะท้อนถึงคุณภาพที่เหมาะสมทั้งเพื่อการบริโภคและนำไปใช้ในผลิตภัณฑ์แปรรูป และการพัฒนาสบู่ต้นแบบนำเข้าน้ำผึ้งป่าชายเลนตาม มผช. 94/2552 พบว่าสบู่มีค่า pH อยู่ในช่วง 9.69–9.91 ปริมาตรและความคงตัวของฟองดีถึง 60 นาที ไม่มีเมือกที่ผิว และอัตราการสึกกร่อนต่ำ (<0.3%) ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานคุณภาพสบู่ในเชิงอุตสาหกรรม นอกจากนี้การออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ดำเนินการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทรงคุณค่าเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนวิถีชีวิตและธรรมชาติริมป่าชายเลน ผลที่ได้คือบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่โดดเด่น สามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์และขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: น้ำผึ้งป่าชายเลน; ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ; จังหวัดนครศรีธรรมราช

Abstract

This participatory action research aimed to develop value-added products from mangrove honey produced by the communities of Pak Poon and Pak Nam Pak Phaya, Tha Sak Subdistrict, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. The key informants included community leaders, members, university academics, and product design and development experts, totaling 50 participants. Research methods comprised experimental testing, in-depth interviews, and focus group discussions. Data were interpreted through logical analysis to synthesize key findings aligned with the study objectives.

The study was conducted in three phases: quality analysis of the mangrove honey, development of a prototype soap product, and design of packaging and a logo reflecting the community's unique identity. Physicochemical analysis of the honey compared with Community Product Standards (CPS 263/2004) showed moisture content, electrical conductivity, pH, ash content, and HMF within acceptable ranges. Total phenolic content was high (324.12 and 234.48 mg GAE/g), and antioxidant activity was confirmed by DPPH and FRAP assays, indicating excellent quality suitable for both consumption and product processing. The prototype soap, formulated with mangrove honey following CPS 94/2009, exhibited a pH of 9.69–9.91, stable foam lasting up to 60 minutes, no surface mucus, and low abrasion rates (<0.3%), meeting industrial soap quality standards. Packaging and

logo design were developed through a community participatory process, integrating local wisdom and reflecting the mangrove ecosystem and lifestyle. The resulting packaging and branding effectively represent the community's identity, enhancing commercial potential and promoting sustainable local economic development.

Keywords: Mangrove Honey; Prototype Products; Nakhon Si Thammarat Province

บทนำ

พื้นที่ป่าชายเลนตามการรายงานของสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนได้รายงานสถานภาพทรัพยากรป่าชายเลน (State) ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) จำนวน 101,158.78 ไร่ เนื้อที่ป่าชายเลนคงสภาพ จำนวน 42,951.40 ไร่ โดยอยู่ในพื้นที่ 4 อำเภอ 13 ตำบล ได้แก่ อำเภอขนอม อำเภوتاเสา อำเภอบางขัน และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยพื้นที่ป่าชายเลน เทศบาลเมืองปากพูน ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ป่าชายเลนตามมติ ประมาณ 20,368.96 ไร่ และป่าชายเลนคงสภาพ ประมาณ 4,366.39 ไร่ (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, 2561) หลังจากทีมนักวิจัยได้สอบถามผู้ใหญ่บ้านกระจาย ชาวสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ผู้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ตำบลปากพูน ทำให้ทราบถึงข้อมูลพื้นที่ของป่าชายเลน โดยพื้นที่ป่าชายเลนในตำบลปากพูน ประมาณ 23,357 ไร่ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2561 หมายถึงตะกอนที่แขวนลอยมากับน้ำที่พัดถมเกิดเป็นแผ่นดินงอกใหม่ ขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแบ่งเป็นพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งครอบคลุมบริเวณอุโมงค์โก่งก้างในหมู่ที่ 4 มีเนื้อที่ป่าชายเลนตามมติ เท่ากับ 7,898 ไร่ ซึ่งชาวบ้านสามารถเข้าไปทำกินในพื้นที่ 4,393 ไร่ ส่วนใหญ่จะทำการประมง สร้างบ่อเลี้ยงปู ปลา และมีการจัดตั้งคณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งประมงพื้นบ้าน และอาสาสมัครทรัพยากรประมงเพื่อร่วมกันอนุรักษ์การใช้พื้นที่และสัตว์น้ำให้เกิดเสถียรภาพสูงสุด ทำให้ชาวบ้านสามารถใช้วิถีชีวิตในการทำกินจากพื้นที่ป่าชายเลนและพื้นที่อุโมงค์โก่งก้างได้ ซึ่งความสำคัญของป่าชายเลนในแง่เป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์ป่าที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

ชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ซึ่งติดกับอ่าวไทย และมีพื้นที่ป่าชายเลนอันเป็นทรัพยากรที่สมบูรณ์ ชาวบ้านได้ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้ภูมิปัญญามาแต่อดีต เป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่มีผืนป่าชายเลนซึ่งเป็นผืนหลวงที่มีการอพยพมาช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปีจากเทือกเขาหลวงและมาทำรังที่บริเวณต้นโก่งก้างและจะเริ่มมีน้ำผึ้งในเดือนสิงหาคม อาชีพหนึ่งที่น่าสนใจคือ การจับผึ้งในป่าชายเลนเพื่อใช้ในการดำรงเลี้ยงชีพมาอย่างช้านาน เช่น อาชีพการจับผึ้ง โดยชาวบ้านได้เข้าไปตีรังและเก็บเกี่ยวน้ำผึ้งมาใช้บริโภคในครัวเรือนและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยน้ำผึ้งจากผืนป่าชายเลนมีความโดดเด่นคือ ลักษณะใส สีเหลืองทอง รสชาติหวานธรรมชาติ สามารถเก็บไว้บริโภคได้นานหลายปี โดยไม่ขึ้นและไม่เหม็น ซึ่งคุณสมบัติที่ดีของน้ำผึ้งที่ต่างจากแหล่งอื่น ๆ แต่ประสบปัญหา คือ ไม่มีความรู้เรื่องคุณภาพและมาตรฐานของน้ำผึ้งป่าชายเลน รวมถึงขาดบรรทัดฐานที่สวยาม

จึงได้รวมกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบ้านปากพญา และมีการพยายามพัฒนาผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ที่มีการเข้าไปตีฝั่งเพื่อเก็บเกี่ยวน้ำผึ้งในป่าชายเลน ทั้งในตำบลปากพูนและตำบลท่าซึก (สุภาวดี รามสูตร และมันทกา วีระพงศ์, 2564; องค์การบริหารส่วนตำบลท่าซึก, 2566) โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มผู้ผลิต เพื่อทราบถึงข้อมูลกลุ่ม แนวทางการดำเนินงาน ศักยภาพ อัตลักษณ์และปัญหาและความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตร่วมแลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ปัญหาหรือแนวทางเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตและคาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับกลุ่ม ซึ่งการดำเนินงานที่ได้นำไปสู่กระบวนการผลิตที่ผ่านมาตรฐานเพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับมาตรฐานการผลิต ผู้ผลิตได้ผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพจากกระบวนการเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาด สร้างกลุ่มผู้ผลิตในชุมชนที่เข้มแข็งเป็นการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากโดยผ่านกระบวนการใช้วิจัยและนวัตกรรมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ส่งผลทั้งต่อการเรียนรู้ อนุรักษ์ทรัพยากรของป่าชายเลนและการนำมาต่อยอดการพัฒนาได้อย่างควบคู่กัน และจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนเป็นสำคัญที่มีฐานข้อมูลที่มีคุณค่าและสามารถนำมาต่อยอดให้เกิดมูลค่า และเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของถิ่น (อดิศักดิ์ อำเทศ และคณะ, 2565)

จากความสำเร็จข้างต้น เพื่อศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซึก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการผลิตและการจัดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานรากของน้ำผึ้งป่าชายเลน จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการสนับสนุนโดยกองทุนส่งเสริม ววน. และหน่วย บพท. สัญญาเลขที่ มรภ.-บพท. 005/2566 เป็นกรอบการวิจัยชุมชนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้แผนงานย่อยรายประเด็น การเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้มีศักยภาพในการแข่งขันสามารถพึ่งพาตนเองได้และการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยนำข้อมูลที่ผ่านการเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการมาสู่การจัดเก็บเพื่อง่ายต่อการเข้าถึงข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีคุณค่าเพื่อประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนา ยกระดับและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากป่าชายเลนในการพัฒนาพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ทีมผู้วิจัยดำเนินการประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องผ่านหน่วยวิจัย ซึ่งมีเครือข่ายติดต่อกับนักวิจัยที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำวิจัยเชิงพื้นที่และมีนักวิจัยจากหน่วยงานภายนอกมาร่วมทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการระหว่างศาสตร์และมีนักวิจัยมาจากสาขาต่าง ๆ มาเป็นผู้ร่วมวิจัยการเชื่อมโยงหรือความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย และการเชื่อมโยงการขับเคลื่อนผลการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซึก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participation action research) และผ่านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เลขที่ REC055/66 โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยที่บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัย อันประกอบด้วย การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล และผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้นำและสมาชิกในชุมชน อาจารย์มหาวิทยาลัยและผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ภายใต้ 4 กิจกรรมคือ การตรวจสอบคุณภาพน้ำผึ้งป่าชายเลน การผลิตผลิตภัณฑ์สบู่ต้นแบบน้ำผึ้งจากป่าชายเลน การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชน และการอบรมแนวทางในการจัดการและติดตั้งโรงเรือนมาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) ดังนี้

1. การตรวจสอบคุณภาพน้ำผึ้งป่าชายเลนได้แก่ การศึกษานี้ได้เก็บตัวอย่างน้ำผึ้งป่าชายเลนจากชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช 2 ชุมชน ได้แก่ ตำบลปากพูนและตำบลท่าซักเพื่อนำไปวิเคราะห์คุณลักษณะทางเคมีกายภาพและองค์ประกอบทางเคมีที่บริษัท ห้องปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด การวิเคราะห์ครอบคลุมคุณลักษณะทั่วไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช. 263/2547) เช่น สี กลิ่น ความชื้น น้ำตาลชนิดต่าง ๆ (กลูโคส ฟรุคโทส และซูโครส) สารที่ไม่ละลายน้ำ ปริมาณกรด ไขมัน ค่าไอออนอสเทส สารไฮดรอกซีเมทิลเพอร์ฟิวรัล วัตถุเจือปนอาหาร สารพิษตกค้าง สารปนเปื้อน และจุลินทรีย์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมี ได้แก่ ปริมาณโปรตีน ไขมัน คาร์โบไฮเดรต เส้นใย ไขมัน วิตามิน (A, B1, B2, B3, B5, B6 และ C) และแร่ธาตุต่าง ๆ (K, Mg, Na, P, Mn, Fe, Zn, Ca, Cu และ Cd) นอกจากนี้ ยังมีการทดสอบสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพของน้ำผึ้งป่าชายเลน โดยวิเคราะห์ปริมาณสารประกอบฟีนอลิกทั้งหมด (total phenolic content) ตามวิธีการของ Lister และ Wilson (2001) และฤทธิ์การต้านอนุมูลอิสระด้วยวิธี DPPH (ดัดแปลงจากวิธีของ Lee, et al., 2015), ABTS (ดัดแปลงจากวิธีของ Re et al., 1999) และ FRAP (ดัดแปลงจากวิธีของ Benzie & Strain, 1996) นอกจากนี้ยังทดสอบฤทธิ์ต้านจุลินทรีย์ก่อโรค ได้แก่ *Bacillus cereus*, *Clostridium perfringens*, *Escherichia coli*, *Salmonella enterica*, *Staphylococcus aureus*, *Vibrio parahaemolyticus* และ *Candida albicans* ด้วยวิธี agar well diffusion

2. การผลิตผลิตภัณฑ์สบู่ต้นแบบน้ำผึ้งจากป่าชายเลน ได้แก่ การทำผลิตภัณฑ์สบู่ต้นแบบน้ำผึ้งป่าชายเลนเริ่มจากการชั่งเบสกลีเซอรีน 100 กรัม แล้วละลายในไมโครเวฟที่ระดับความร้อนปานกลาง 2-3 นาที จากนั้นเติมน้ำผึ้งป่าชายเลน 20 มิลลิลิตร และน้ำมันหอมระเหยกลิ่นน้ำผึ้งป่า 1 มิลลิลิตร คนเบา ๆ และเทลงพิมพ์ซิลิโคน รอให้แข็งตัวและแกะออกมาบรรจุ การทดสอบคุณสมบัติทางกายภาพของสบู่จากตำบลปากพูนและตำบลท่าซักมีดังนี้ (1) การทดสอบ

ค่า pH ทดสอบโดยการละลายสบู่ในน้ำกลั่นและวัดด้วย pH meter ค่า pH ต้องอยู่ในช่วง 8-10 (2) การทดสอบปริมาตรและความคงทนของฟอง ชั่งสบู่ 1 กรัม ละลายในน้ำกลั่น 20 มิลลิลิตร เทใส่กระบอกตวง ปิดด้วยพาราฟิล์มและเขย่า 40 ครั้ง บันทึกปริมาตรของฟอง และทิ้งไว้ 60 นาที เพื่อคำนวณความคงทนของฟอง (3) การทดสอบความเป็นเมือกที่ผิวชั้นนอก ล้างมือนาน 45 นาที นำสบู่แช่น้ำที่อุณหภูมิห้อง 3 ชั่วโมง ผึ่งให้แห้ง และทดสอบความเป็นเมือกโดยบีบด้วยนิ้วหัวแม่มือ และนิ้วชี้ (4) การทดสอบอัตราการสึกกร่อนของสบู่ ชั่งสบู่ 10 กรัม จุ่มในน้ำอุ่น 40 องศาเซลเซียส 1 นาที หมุนในมือ 40 รอบ ล้างฟองทิ้ง ทำซ้ำวันละ 4 ครั้ง ติดต่อกัน 2 วัน แล้วชั่งน้ำหนักหลังการใช้ คำนวณหาค่าการสึกกร่อน (บดินทร์ มงคลสิน, 2560; มณฑา หมี่ไพรพฤกษ์ และคณะ, 2561)

3. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชน การดำเนินการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์น้ำผึ้งป่าชายเลน ให้แก่ ชุมชนปากพูนและชุมชนท่าซัก โดยมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นวิทยากรหรือพี่เลี้ยงผ่านขั้นตอนการดำเนินงานคือ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาสำรวจ/ตรวจสอบรูปแบบความต้องการบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์น้ำผึ้งป่าชายเลน สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สนทนากลุ่ม (Focus Group) นำผลสังเคราะห์ข้อมูลจากนำมาพัฒนาเป็นบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชน

4. การอบรมแนวทางในการจัดการและติดตั้งโรงเรียนมาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อการติดตามประเมินผลและการสะท้อนกลับของข้อมูลและการนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูน และชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์คุณภาพน้ำผึ้ง การพัฒนาผลิตภัณฑ์สบู่ และการออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การตรวจสอบคุณภาพน้ำผึ้งป่าชายเลน ศึกษาคุณลักษณะทางเคมีและกายภาพของน้ำผึ้ง เพื่อประเมินคุณภาพและเปรียบเทียบกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนน้ำผึ้ง (มผช. 263/2547) และวิเคราะห์ปริมาณสารประกอบฟีนอลิกทั้งหมด ด้วยวิธี Folin-ciocalteu และศึกษาสมบัติการต้านอนุมูลอิสระด้วยวิธี DPPH assay และ FRAP assay ได้ผลดังนี้

คุณลักษณะทางกายภาพและเคมีของน้ำผึ้งป่าชายเลน (1) สีและกลิ่น น้ำผึ้งมีสีน้ำตาลอ่อนใส และกลิ่นตามธรรมชาติ (2) รสชาติ หวานจัด ปราศจากกลิ่น (3) ลักษณะของน้ำผึ้งเป็นของเหลวเนื้อเดียวกัน ไม่ข้นทึบ ไม่มีฟอง และปราศจากกากไขหรือเศษตัวผึ้ง (4) ค่าการนำไฟฟ้า (Electrical conductivity) 0.61 mS/cm (อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของน้ำผึ้งอุตสาหกรรมไม่เกิน 0.8 mS/cm) (5) ความชื้น 17.19% - 17.63% (ไม่เกิน 21% เช่นเดียวกัน) (6) ค่า Acidity (ความเป็นกรดทั้งหมด) 42.22 mEq/kg - 48.85 mEq/kg (ไม่ควรเกิน 50 mEq/kg) (7) ค่า Crude ash

(ค่าเถ้า) 0.28 g/100g (ไม่เกินร้อยละ 0.6) (8) ค่า Diastase Activity (ค่าไดเอสเทส) 24.72 - 1.63 (ต่ำกว่ามาตรฐานของน้ำผึ้งที่ควรมีค่าไม่น้อยกว่า 3) (9) ค่า Hydroxymethylfurfural (HMF) น้อยกว่า 5.00 mg/kg (10) ค่า Insoluble matter (สารที่ไม่ละลายน้ำ) 0.003 g/100g - 0.015 g/100g (ไม่เกิน 0.1 g/100g) ในขณะที่ ปริมาณสารประกอบฟีนอลิกทั้งหมด ได้แก่ (1) น้ำผึ้งป่าชายเลน ตำบลท่าซึก 324.12 mg galic acid equivalent (GAE)/g (2) น้ำผึ้งป่าชายเลน ตำบลปากพูน 234.48 mg galic acid equivalent (GAE)/g

นอกจากนี้ สมบัติการต้านอนุมูลอิสระ ได้แก่ (1) ผลจาก DPPH assay น้ำผึ้งป่าชายเลนและน้ำผึ้งปากพูนมีความสามารถในการต้านอนุมูลอิสระ (2) ผลจาก FRAP assay น้ำผึ้งป่าชายเลนและน้ำผึ้งปากพูนมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ดังนั้น น้ำผึ้งป่าชายเลนในพื้นที่ทั้งสอง มีคุณภาพที่ดีและเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน น้ำผึ้ง (มผช. 263/2547) โดยมีค่าคุณภาพทางกายภาพและเคมีที่เหมาะสมสำหรับการใช้งานและการบริโภคทั่วไปของผู้บริโภค (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2547; มาตรฐานสินค้าเกษตร, 2564)

2. การผลิตผลิตภัณฑ์สบู่ต้นแบบน้ำผึ้งจากป่าชายเลน โดยคุณสมบัติทางกายภาพบางประการของสบู่ น้ำผึ้งป่าชายเลน ตำบลปากพูน และตำบลท่าซึก ตามข้อกำหนดของมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.94/2552 สบู่ก้อน คุณสมบัติทางกายภาพของสบู่ น้ำผึ้งป่าชายเลน ตำบลปากพูน พบว่า มีค่าความเป็นกรด-เบส (pH) 9.91 ปริมาตรของฟองสบู่มีปริมาตรมากพอ 25.67 มิลลิลิตร ความคงทนตัวของฟองสบู่ มีความคงตัวของฟองอยู่ที่ 60 นาที ความเป็นเมือกที่ผิวชั้นนอก พบว่าไม่เกิดเมือก การสีกร่อนของสบู่เกิดการสีกร่อนน้อย 0.20 % สำหรับคุณสมบัติทางกายภาพของสบู่ น้ำผึ้งป่าชายเลน ตำบลท่าซึก พบว่า มีค่าความเป็นกรด-เบส (pH) 9.69 ปริมาตรของฟองสบู่มีปริมาตรมากพอ 27.33 มิลลิลิตร ความคงทนตัวของฟองสบู่ มีความคงตัวของฟองอยู่ที่ 60 นาที ความเป็นเมือกที่ผิวชั้นนอก พบว่าไม่เกิดเมือก การสีกร่อนของสบู่เกิดการสีกร่อนน้อย 0.23 %

ภาพ 1 สบู่ น้ำผึ้งป่าชายเลนตำบลปากพูน

ภาพ 2 สบู่ น้ำผึ้งป่าชายเลนตำบลท่าซึก

3. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่สอดคล้องกับชุมชน ประสบความสำเร็จในการพัฒนา “ตราสัญลักษณ์” และ “บรรจุภัณฑ์” ของผลิตภัณฑ์น้ำผึ้งและสบู่ น้ำผึ้งป่าชายเลน ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สะท้อนอัตลักษณ์ผ่านสีสันทันและรูปแบบที่สื่อถึงธรรมชาติ วิถีชีวิต

และความหวังของชุมชนมุสลิมริมป่าชายเลน ทั้งนี้กระบวนการออกแบบที่ใช้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้ได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์และขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

ภาพ 3 การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่แสดงอัตลักษณ์ชุมชน

4. การอบรมแนวทางในการจัดการและติดตั้งโรงเรือนมาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2567 คณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบอาหาร ได้จัดกิจกรรมอบรมและถ่ายทอดความรู้เรื่องการจัดการโรงเรือนผลิตน้ำผึ้งป่าชายเลนตามเกณฑ์มาตรฐาน GMP 420 ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) แก่ผู้นำและสมาชิกชุมชนในพื้นที่ตำบลปากพูนและตำบลท่าซัก จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีผู้เข้าร่วมกว่า 50 คน

ผลการดำเนินงานหลัก

1. ประเมินสถานภาพสุขภาพโรงเรือนผลิตน้ำผึ้ง ผลการจำลองตรวจประเมินสถานที่ผลิตน้ำผึ้งของทั้ง 2 กลุ่มชุมชน พบว่า ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GMP ในทั้ง 5 หมวด ได้แก่ สถานที่ผลิต เครื่องมือ กระบวนการผลิต สุขภาพ และสุขลักษณะส่วนบุคคล โดยมีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ 60% ในทุกหมวด โดยเฉพาะหมวดสถานที่ตั้ง ได้คะแนนต่ำสุดเพียง 33.33%

2. ถ่ายทอดแนวทางการปรับปรุงโรงเรือนและการขออนุญาตผลิตอาหาร ได้จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ GMP 420 และแนวทางการออกแบบโรงเรือนที่ได้มาตรฐาน รวมถึงการเขียนแผนผัง กระบวนการผลิต และการเตรียมเอกสารการยื่นขออนุญาตสถานที่ผลิตอาหารและเอกสารบอย ให้ผู้ประกอบการชุมชนเข้าใจขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

3. ส่งเสริมความรู้เพื่อความปลอดภัยทางอาหาร จากผลการประเมิน พบว่าการผลิตน้ำผึ้งในชุมชนยังมีความเสี่ยงด้านความสะอาดและความปลอดภัย ผู้ผลิตจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับหลักสุขภาพ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์มีความปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค

อภิปรายผลการวิจัย

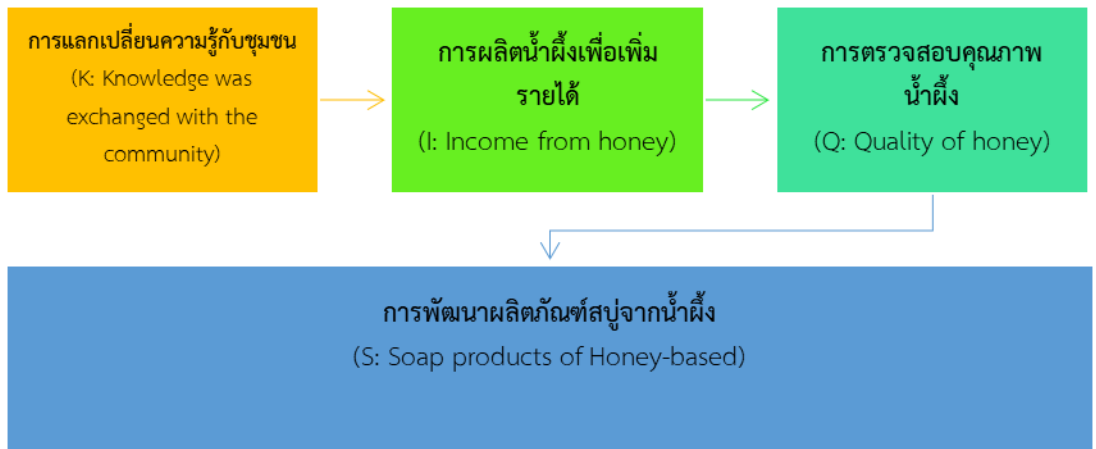
ผลการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซึก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

จากผลการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซึก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งพบว่าคุณภาพน้ำผึ้งป่าชายเลนจากสองชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช แสดงคุณลักษณะทางกายภาพ เคมีที่สอดคล้องกับมาตรฐานชุมชน (มผช. 263/2547) ทั้งด้านความชื้น กรด รวมถึงปริมาณสารประกอบฟีนอลิกและฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระที่สูง (324.12 และ 234.48 mg GAE/g) ซึ่งใกล้เคียงกับรายงานคุณภาพน้ำผึ้งจากป่าชายเลนในประเทศ Tanzania ที่พบว่าน้ำผึ้ง mangrove มีความชื้นประมาณ 17–18% และสารประกอบฟีนอลิกในช่วงประมาณ 300–500 mg GAE/kg พร้อมฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสูงเช่นกัน (Mduda, C. A., & Manoko, M. L. K., 2024) ข้อมูลเหล่านี้ยืนยันว่าน้ำผึ้งป่าชายเลนไทยมีศักยภาพทั้งในด้านคุณภาพบริโภคและการนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในผลิตภัณฑ์เสริมความงามหรือสุขภาพ

การพัฒนาสู่ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลน พบคุณสมบัติ pH อยู่ในช่วง 9.69–9.91 ฟองคงตัวนาน 60 นาที และการสีกร่อนต่ำ (< 0.3 %) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่สังเกตคุณภาพสบู่อะโล “forest honey” ว่าการเติมน้ำผึ้งช่วยให้สบู่มีความเป็นกรด-ด่างเหมาะสม (pH 9.48–10.17) ฟองหนาและคงตัวดี (73.6–87.7%) พร้อมฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระที่รองรับการใช้งานเพื่อความสะดวกและบำรุงผิว Susilo et al., (2024) ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าน้ำผึ้งป่าชายเลนไม่เพียงเพิ่มประสิทธิภาพการทำความสะอาด แต่ยังส่งเสริมคุณสมบัติบำรุงผิวจากสารต้านอนุมูลอิสระและฟีนอลิก และการออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ (place identity) และเสริมความน่าสนใจเชิงการตลาด งานวิจัยด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์พบว่า การสะท้อนบริบทท้องถิ่นในลวดลายและสีสันทัน ช่วยเพิ่มความรู้สึกแท้และสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค ยิ่งเมื่อนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้จะยิ่งส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าเชิงวัฒนธรรม (มะโนด สุขตาม และคณะ, 2566) การมีส่วนร่วมนี้จึงไม่เพียงช่วยให้ได้บรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม แต่ยังเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สุดท้ายการอบรม GMP 420 แก่ผู้ผลิตในชุมชนเน้นย้ำถึงความสำคัญของมาตรฐานสุขาภิบาลและการจัดการโรงเรือน ซึ่งเป็นหัวใจของความปลอดภัยทางอาหาร งานศึกษาการถ่ายทอดเทคโนโลยีในชุมชนเกษตรพบว่า การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshop-based training) ช่วยเพิ่มความรู้และทักษะการควบคุมคุณภาพได้อย่างมีนัยสำคัญ (พระครูโสภณวิธานวัตร เกตุคง และพระครูใบฎีกาศักดิ์ดีดนัย สนตจิตโต (เนตรพระ), 2567) การอบรมนี้จึงเป็นก้าวสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการผลิตและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้องค์ความรู้ใหม่ในลักษณะ KIQS ดังนี้

ภาพ 4 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 4 องค์ความรู้ใหม่ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อธิบายองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะ KIQS รายละเอียดดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน (K: Knowledge was exchanged with the community) การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคณะนักวิจัยและชุมชนเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งป่าชายเลน ข้อดีของการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ ชุมชนได้รับความรู้และทักษะใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงคุณภาพและการผลิตน้ำผึ้ง ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2. การผลิตน้ำผึ้งเพื่อเพิ่มรายได้ (I: Income from honey) ปริมาณและราคาที่สูงที่บ่งบอกถึงควมมีศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน การผลิตน้ำผึ้งในราคาสูงขึ้นสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับชุมชน

3. การตรวจสอบคุณภาพน้ำผึ้ง (Q: Quality of honey) คุณภาพน้ำผึ้งตามมาตรฐาน มพช. 263/2547 เช่น ค่า Acidity และ Diastase Activity ช่วยยืนยันคุณภาพของผลิตภัณฑ์และการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค ช่วยให้มั่นใจได้ว่าไม่มีสารที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค

4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สบู่จากน้ำผึ้ง (S: Soap products of Honey-based) ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับน้ำผึ้ง การเปลี่ยนน้ำผึ้งให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูงขึ้น เช่น สบู่ ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนและผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายช่วยขยายฐานลูกค้าและเปิดโอกาสทางการตลาดใหม่ ๆ ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์และความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลนของชุมชนตำบลปากพูนและชุมชนปากน้ำปากพญา ตำบลท่าซึก จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะนักวิจัยได้แลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจท้องถิ่น พบว่า สมาชิกกลุ่มที่เก็บน้ำผึ้งมีประมาณ 30 คน และผลิตน้ำผึ้งได้ปีละ 1,500 ขวด ราคาขวดละ 500-600 บาท การตรวจสอบคุณภาพน้ำผึ้งพบว่าอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน มผช. 263/2547 เช่น ค่า Acidity และ Diastase Activity การพัฒนาผลิตภัณฑ์สบู่น้ำผึ้งพบว่า มีคุณสมบัติตามมาตรฐานชุมชน รวมถึงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ร่วมกับชุมชน ส่งเสริมการใช้สื่อบริการเพื่อส่งเสริมการขายและความหวังในการเริ่มต้นใหม่ อีกทั้งอบรมแนวทางจัดการและติดตั้งโรงเรือนมาตรฐานสำนักงานอาหารและยา (อย.) เพื่อความยั่งยืน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะจากผลงานวิจัยเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะในการวิจัยเพื่อต่อยอดในครั้งต่อไปมีดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่

1.1 ภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ชายเลน ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของผึ้งป่า และเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการผลิตน้ำผึ้งที่มีคุณภาพ

1.2 ควรกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำผึ้งป่าชายเลน โดยเฉพาะการตรวจสอบคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจในคุณภาพและสร้างความเชื่อถือในตลาด

1.3 ควรมีนโยบายส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายและขยายตลาด

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่

2.1 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากน้ำผึ้งป่าชายเลน เช่น แชมพู โลชั่น หรืออาหารเสริมสุขภาพ เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์และขยายฐานลูกค้า

2.2 ควรมีการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาคธุรกิจ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร และสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้ผลิตภัณฑ์น้ำผึ้งป่าชายเลนมีช่องทางการจำหน่ายที่หลากหลายและเพิ่มโอกาสทางการตลาด

2.3 ควรจัดการอบรมและสัมมนาให้กับชุมชนและผู้ประกอบการในเรื่องการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์น้ำผึ้ง

เอกสารอ้างอิง

บดีนทร์ มงคลสิน. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง. (รายงานการวิจัย). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- พระครูโสภณวีรานุวัตร เกตุคง และพระครูใบฎีกาศักดิ์ด้นัย สมนตจิตโต (เนตรพระ). (2567). การยกระดับผลิตภัณฑ์แปรรูปกล้วยของวิสาหกิจชุมชน ด้วยกระบวนการนวัตกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 6(3), 878–891.
- มะโนด สุขตาม, ยุพดี สีนมาก, อภินันท์ชัย โจมสติ, บัญชา ชื่นจิต และกัญญา เขี่ยมสวัสดิ์. (2023). องค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มชมรมผู้สูงอายุตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 8(2), 149–159.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. (2561). สถานการณ์ทรัพยากรป่าชายเลน จังหวัดนครศรีธรรมราช. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2567, จาก https://km.dmcr.go.th/th/c_1/s_428/d_19131
- สุภาวดี รามสูตร และมันทกา วีระพงศ์. (2564). อุโมงค์โก่งก้าง: ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ป่าชายเลน ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช. (รายงานการวิจัย). นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าซัก. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566 – 2570) องค์การบริหารส่วนตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2567, จาก <http://nakhonsi.go.th/uploaded/files/plan66-70.pdf>
- อดิศักดิ์ อ่ำเทศ, สุณิพร สุวรรณมณีพงศ์ และดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์. (2565). การถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนาระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรดรีว จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารแก่นเกษตร, 50(5), 1413-1428.
- อุมารินทร์ ราตรี, ชัชฎาภรณ์ ไชยสัตย์ และวลัยพรรณ ชินชัยสิริภัก. (2567). การพัฒนาผลิตภัณฑ์และกลยุทธ์ทางการตลาดผลิตภัณฑ์เม็ดมะม่วงหิมพานต์ของชุมชนตามเส้นทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารศิลปการจัดการ, 8(2), 88–111.
- Benzie, I.F.F. & Strain, J.J. (1996). The ferric reducing ability of plasma (FRAP) as a measure of “antioxidant power”: the FRAP assay. *Analytical Biochemistry*, 239(1), 70-76.
- Lee, K.J., Oh, Y.C., Cho, W.K., & Ma, J.Y. (2015). Antioxidant and Anti-Inflammatory Activity Determination of One Hundred Kinds of Pure Chemical Compounds Using Offline and Online Screening HPLC Assay. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 165457. DOI: 10.1155/2015/165457

- Lister, E. & Wilson, P. (2001). Measurement of total phenolics and ABTS assay for antioxidant activity (personal communication). Lincoln, New Zealand: Crop Research Institute.
- Mduda, C. A., & Manoko, M. L. K. (2024). Antioxidant Potential of Stingless Bee Honey from Mangrove and Montane Vegetation Types in Tanzania. *Tanzania Journal of Science*, 50(5), 1006-1015.
- Re, R, Pellegrini, N, Proteggente, A, Pannala, A, Yang, M. & Rice-Evans, C. (1999). Antioxidant activity applying an improved ABTS radical cation decolorization assay. *Free Radical Biology and Medicine*, 26(9-10), 1231-1237.
- Susilo, A., Pranowo, D., Cahyati, M., Nurjannah, N., Prihanto, A. A., Masyithoh, D., & Ihwanudin, A. Y. (2024). Physicochemical quality of transparent solid soap with the addition of forest honey (*Apis dorsata*) as an environmentally friendly sanitizer. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 88, p. 00011). EDP Sciences. Retrieved April 2, 2024, from <https://doi.org/10.1051/bioconf/20248800011>

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในจังหวัดเชียงราย

Hmong Ethnic Tourism Development Strategies to Support Tourism in Chiang Rai Province

บัณฑิต แสงเสรีธรรม¹, นาวัน พรหมใจสา², เบญจมาศ เมืองเกษม³ และ โกมินทร์ วังอ่อน⁴

Bundit Saengseritham¹, Nawin Promjaisa², Bemjamas Muangkasem³ and

Gomin Wang-on⁴

Received: 17 July 2024; Revised: 09 September 2024; Accepted: 20 November 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ 2) สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และ 3) ประเมินความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี งานวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่างคือนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับงานวิจัยคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยตัวแทนจากผู้นำชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย จำนวน 18 คน โดยเป็นการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ตามประเด็นการวิจัย และนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย อายุ 31-40 ปี จากภาคเหนือ มีรายได้ปานกลาง และนิยมท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาวเพื่อพักผ่อนกับครอบครัว โดยสนใจแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น อุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า และประเพณีปีไหมม้ง ด้านการท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่พักเป็นอันดับแรก จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโดยใช้แนวคิด 4Ms และ PESTEL พบว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งมีศักยภาพสูงแต่ยังต้องพัฒนาในด้านบุคลากร งบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ ยังต้องเผชิญกับความท้าทาย

¹ สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนามุขภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย; Regional Development Strategies, Chiang Rai Rajabhat University

^{2 3 4} คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย; Faculty of Social-sciences, Chiang Rai Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: crurds@gmail.com

ทั้งด้านนโยบาย เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม และผู้วิจัยได้นำเสนอ 5 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การเพิ่มแหล่งทุนและโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อผลักดันการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งให้เติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืนในจังหวัดเชียงราย

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยว; กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง; ยุทธศาสตร์การพัฒนา

Abstract

This research article aims to 1) analyze the current status of ethnic tourism, 2) develop strategies for promoting Hmong ethnic tourism, and 3) assess the feasibility of these strategies for enhancing tourism in Chiang Rai Province. The study employs a mixed-methods approach. Quantitative research involved a sample of 400 tourists, with data collected through questionnaires and analyzed using percentages, frequencies, means, and standard deviations. Qualitative research targeted 18 key informants, including community leaders, local politicians, tourism-related agencies, entrepreneurs, and tourism experts in Chiang Rai Province. Data were gathered through interviews and focus group discussions, then analyzed and synthesized to formulate strategies according to the research objectives, and presented descriptively.

The results indicate that most tourists are male, aged 31–40 years, from the northern region, with moderate income levels, and prefer to travel during the winter season for family relaxation. They show particular interest in natural and local cultural attractions, such as Phu Chi Fa National Park and the Hmong New Year festival. Regarding tourism services, tourists prioritize facilities and accommodation. An internal and external environmental analysis using the 4Ms framework and PESTEL model reveals that Hmong ethnic tourism holds significant potential but requires further development in human resources, budget allocation, and infrastructure to enhance competitiveness. Additionally, the tourism sector faces challenges related to policy, economy, technology, and the environment. The researcher proposes five main strategies: development of human resources; increasing funding and infrastructure; promoting local products; conserving the environment and culture; and establishing collaborative networks. These strategies aim to drive balanced and sustainable growth of Hmong ethnic tourism in Chiang Rai Province.

Keywords: Tourism Development; Hmong Ethnic; Development Strategies

บทนำ

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ ได้อย่างมหาศาลส่งผลให้ประเทศมีความมั่นคงยิ่งขึ้น ปัจจุบันหลายประเทศได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนการทำการตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศของตนเป็นที่รู้จัก (Kamali, 2011) ภายหลังจากการฟื้นตัวของการท่องเที่ยว โดยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้าน การท่องเที่ยวขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติกล่าวถึงแนวโน้มการท่องเที่ยวรูปแบบการท่องเที่ยวพักผ่อนใกล้บ้าน (Staycation หรือ Vacation Close to Home) ที่กำลังได้รับความนิยมมากขึ้น (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564) ซึ่งการท่องเที่ยวใกล้บ้าน หรือตามสถานที่ใกล้ตัว เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ผู้คนใช้เปลี่ยนบรรยากาศให้กับตนเอง อาจเป็นสวนสาธารณะและแม่น้ำสายต่าง ๆ ในภูมิภาค และคำว่าสถานที่เที่ยวใกล้ฉัน และเส้นทางขับรถเที่ยวเองจึงกลายเป็นคำสำคัญที่มีการค้นหามากขึ้น (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2564) จุดหมายปลายทางยอดนิยมในปี 2565 ที่ผ่านมานั้นนักท่องเที่ยวมากกว่าร้อยละ 30 ต้องการท่องเที่ยวเชิงชนบทที่ไม่ค่อยมีใครรู้จัก รวมถึงจังหวัดเชียงรายที่เป็นเมืองแห่งวัฒนธรรม และธรรมชาติที่สวยงาม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2565) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบการท่องเที่ยวที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ และมีเสน่ห์ทำให้สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

กลุ่มชาติพันธุ์ถือเป็นกลุ่มที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตมากกว่าร้อยปี มีความแตกต่างจากกลุ่มอื่น และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยอาศัยตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีความหลากหลาย คล้ายคลึงและแตกต่างกันออกไป โดยสภาพเศรษฐกิจสังคมตามจารีต ประเพณีเป็นการปรับตัวเข้ากับฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพภูมิสังคมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่โดยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชาวเขาจะตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยตามแนวเทือกเขาบนพื้นที่สูงทางภาคเหนือเป็นสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งอาศัยป่าเป็นหลัก (กรมอนามัย, 2562) จากข้อมูลสำรวจกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทยมี 3,704 หมู่บ้าน 342,854 ครอบครัว และมีประชากร 1,441,135 คน กลุ่มชาติพันธุ์แบ่งออกเป็น 12 กลุ่มหลัก ส่วนมากเป็นกลุ่มกะเหรี่ยง คิดเป็นร้อยละ 38.04 รองลงมากลุ่มคนไทยพื้นราบที่ย้ายไปตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูง คิดเป็นร้อยละ 15.09 และกลุ่มม้ง หรือแม้ว คิดเป็นร้อยละ 14.37 ของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด โดยต่างกระจายตัวอยู่หลายจังหวัด ส่วนใหญ่อาศัยอยู่จังหวัดเชียงใหม่ 349,118 คน คิดเป็นร้อยละ 24.23 รองลงมาจังหวัดเชียงราย 237,766 คน คิดเป็นร้อยละ 16.49 ของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด

กลุ่มชาติพันธุ์ม้งจังหวัดเชียงรามี 5,665 หลังคาเรือน มีประชากร 31,963 คน อำเภอที่พบประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ม้งมากที่สุด คือ อำเภอเวียงแก่น 11,731 คน คิดเป็นร้อยละ 36.70 รองลงมาอำเภอเทิง 7,700 คน คิดเป็นร้อยละ 24.09 และอำเภอเชียงของ 4,326 คน คิดเป็นร้อยละ 13.53 ของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ม้งทั้งหมด (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2559) ซึ่งใน 3 อำเภอ

เหล่านี้ล้วนมีทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะที่ผ่านมามีคนกลุ่มนี้ยังคงยึดมั่นและรักษาในอัตลักษณ์ของตนอย่างแน่นแฟ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกิน ภาษา ดนตรี และการแต่งกาย เป็นต้น ทรัพยากรเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญและเอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตและความแตกต่าง ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและกลุ่มคนในพื้นที่อย่างแท้จริง (หัตถ์นัย ผัดวงศ์, 2562) อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับการจัดการวางแผนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่นั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องต้องจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ที่มีแนวทางในการบรรลุจุดหมายของหน่วยงาน ดังนั้นจุดหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ในการจัดทำยุทธศาสตร์โดยผู้จัดทำจำเป็นต้องกำหนดจุดหมายของหน่วยงานให้ชัดเจน เพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่ได้ออกมานั้นตรงตามความต้องการและดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2561) โดยกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์และสืบสานความเป็นมาของตน เกิดอาชีพและมีรายได้จากแหล่งทรัพยากรของตนเอง เกิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ขณะที่นักท่องเที่ยวเองก็ได้รับผลประโยชน์ในการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่งในจังหวัดเชียงราย (เสริมศิริ นิลคำ และคณะ, 2562)

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่ง ด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยว และเพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจที่เกิดการชะลอตัวอันเนื่องมาจาก สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่ผ่านมา รวมถึงเป็นประโยชน์ในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ก่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนให้การท่องเที่ยวนั้นสามารถกลับมาเติบโตขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืนอีกครั้ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) ซึ่งผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา และการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาและประเมินยุทธศาสตร์

เชิงนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย การดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Method Research) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ ระยะที่ 1: การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย ระยะที่ 2: การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่ง ระยะที่ 3: การประเมินยุทธศาสตร์โดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

วัตถุประสงค์ที่ 1 ประชากร: นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย กลุ่มตัวอย่าง: จำนวน 400 คน คำนวณจากสูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับประชากรไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน โดยอ้างอิงตามแนวทางของบุญชม ศรีสะอาด (2560) การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอแม่จัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 กลุ่มเป้าหมาย: จำนวน 18 คน ประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มผู้นำชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผู้ให้ข้อมูล: ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว จำนวน 3 คน ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ตรงในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในประเทศไทย ใช้การเลือกแบบเจาะจงเช่นเดียวกัน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ลักษณะประกอบด้วย

3.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ (วัตถุประสงค์ที่ 1): ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งพัฒนาโดยอ้างอิงจากรอบแนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือดังนี้ การตรวจสอบความเที่ยง (Validity): โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และการตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability): ทดลองใช้แบบสอบถาม (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นด้วยสถิติ Cronbach's Alpha ซึ่งค่าที่ได้มากกว่า 0.70 ถือว่ามีความเชื่อมั่นในระดับที่ยอมรับได้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2545)

3.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ (วัตถุประสงค์ที่ 2): ใช้แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) และเทคนิคการระดมความคิดเห็นผ่านการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ประกอบกับการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์โดยใช้เครื่องมือ SWOT เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มั่ง

3.3 การประเมินยุทธศาสตร์ (วัตถุประสงค์ที่ 3): ใช้แบบฟอร์มประเมินความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ (Feasibility Assessment Form) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความเหมาะสม (Appropriateness) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ผลกระทบ (Impact) และความยั่งยืน (Sustainability) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในเชิงนโยบาย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการใน 3 ลักษณะ ดังนี้ 1. เชิงปริมาณ: แจกแบบสอบถามให้กับนักท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย โดยเน้นพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นจำนวนมากในช่วงฤดูการท่องเที่ยว 2. เชิงคุณภาพ: จัดประชุมกลุ่มย่อยในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Process) 3. การประเมินยุทธศาสตร์: ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญพร้อมการใช้แบบฟอร์มประเมินยุทธศาสตร์ เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์อย่างเหมาะสม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลมี 3 ลักษณะประกอบด้วย 1. ข้อมูลเชิงปริมาณ: วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เช่น SPSS 2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ: วิเคราะห์เนื้อหาเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากการประชุมกลุ่มย่อย และสังเคราะห์ข้อเสนอจาก SWOT Analysis เพื่อนำไปสู่การออกแบบยุทธศาสตร์ 3. ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ: วิเคราะห์โดยใช้วิธีการสังเคราะห์เชิงเนื้อหาและประเมินความสอดคล้องของข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงยุทธศาสตร์และนำไปจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาดังวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 31-40 ปี มีถิ่นพำนักในภาคเหนือ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท และมีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม และเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงรายเป็นครั้งแรกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพักผ่อน เดินทางกับครอบครัวโดยรถยนต์ส่วนตัว ได้รับข้อมูลท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต นิยมเที่ยวช่วงฤดูหนาว พักค้างคืนเฉลี่ย 2 คืน โดยเลือกใช้บริการโรงแรม/รีสอร์ท/โฮมสเตย์ และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้งอยู่ที่ 1,001-2,000 บาท นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีแนวโน้มกลับมาเที่ยวอีกในอนาคต

ในด้านความคิดเห็นต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจสูงต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า จุดชมวิวกู่ช้าง และดอยผาตั้ง

สำหรับทรัพยากรทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวให้ความสนใจลักษณะที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และเทศกาลท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศกาลเที่ยวผาดูผาดั้งและประเพณีฉลองปีใหม่ม้ง ซึ่งทั้งหมดมีระดับความสนใจในระดับมาก

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นในระดับมากในทุกด้าน โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก รองลงมาคือ โปรแกรมท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ บริการจากแหล่งท่องเที่ยว และการเดินทางที่เข้าถึงง่าย ซึ่งสะท้อนถึงความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ตอบเจตยานักท่องเที่ยวได้ดี

ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่น เช่น การฝึกอบรมไกด์ การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และการบริการระดับสากล การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมชุมชน รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ป้ายสื่อสารหลายภาษา และการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ควรส่งเสริมสินค้าและบริการที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนเพื่อการท่องเที่ยวที่สมดุลและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน: Strengths and Weaknesses) โดยใช้แนวคิด 4Ms สามารถนำเสนอตั้งตารางที่ 1 ได้ดังนี้

ปัจจัยภายในด้าน	น้ำหนัก	ค่าคะแนน		คะแนนจริง		รวม
	คะแนนเต็ม =1	จุดแข็ง	จุดอ่อน	จุดแข็ง	จุดอ่อน	
Management (การบริหารจัดการ)	0.20	4.50	-3.50	0.9	-0.70	0.20
Man (บุคลากร)	0.35	5.00	-3.50	1.75	-1.23	0.53
Money (งบประมาณ)	0.30	3.50	-4.50	1.05	-1.35	-0.30
Material (สิ่งอำนวยความสะดวก)	0.15	5.00	-3.50	0.75	-0.53	0.23
สรุปสภาพแวดล้อม				4.45	-3.80	0.65

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ค่าคะแนนของปัจจัยภายในเพื่อกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์

จากตารางการประเมินปัจจัยภายในของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งผ่าน 4 ด้านหลัก ได้แก่ การบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่าคะแนนรวมด้านจุดแข็งสูงกว่าจุดอ่อนเล็กน้อย (0.65 คะแนน) แสดงถึงศักยภาพที่มีอยู่ แต่ยังคงพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สามารถวิเคราะห์ในแต่ละด้านดังนี้ 1. ด้านการบริหารจัดการ มีจุดแข็งคือการรวมพลังของชุมชนและการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แต่จุดอ่อนคือยังขาดระบบจัดเก็บข้อมูลและนวัตกรรมใหม่ในการบริหารจัดการ ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความสามารถในการปรับตัว 2. ด้านบุคลากร มีความรู้และเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นดี สร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว แต่ขาดทักษะด้านธุรกิจ การตลาด และการจัดการ อีกทั้งยังขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพผ่านการอบรม 3. ด้านงบประมาณ ชุมชนมีระบบการเงินที่ดีและได้รับการสนับสนุนจากภายนอก แต่บางแห่งยังประสบปัญหาทุนไม่เพียงพอขาดทักษะในการบริหารงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถลงทุนพัฒนาได้อย่างเต็มที่ 4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก แม้จะมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่น รวมถึงผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ แต่ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ที่พัก ห้องน้ำ และการคมนาคม ทำให้การเข้าถึงและความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ

สำหรับผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค (Opportunities and Threads) ด้วยแนวคิด PESTEL มีรายละเอียดดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

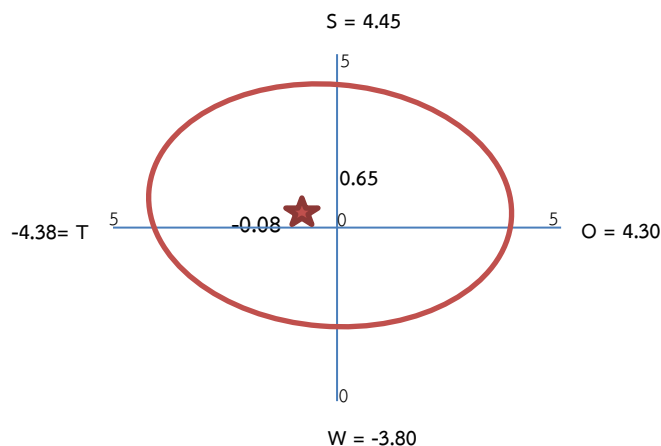
ปัจจัยภายนอกด้าน	น้ำหนัก	ค่าคะแนน		คะแนนจริง		รวม
	คะแนนเต็ม =1	จุดแข็ง	จุดอ่อน	จุดแข็ง	จุดอ่อน	
Policy (นโยบาย)	0.10	3.5	-3	0.35	-0.30	0.05
Economy (เศรษฐกิจ)	0.20	4.5	-5	1.13	-1.25	-0.13
Social (สังคม/วัฒนธรรม)	0.15	4.5	-4.5	0.68	-0.68	0.00
Technology (เทคโนโลยี)	0.25	5	-4	1.25	-1.00	0.25
Environment (สิ่งแวดล้อม)	0.10	3	-4	0.30	-0.40	-0.10
Legal/Laws (กฎหมาย/ระเบียบ)	0.10	4	-5	0.60	-0.75	-0.15
สรุปสภาพแวดล้อม				4.30	-4.38	-0.08

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ค่าคะแนนของปัจจัยภายนอกเพื่อกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์

จากตารางสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกด้วยแนวคิด PESTEL พบว่า 1) ด้านนโยบาย (Policy) มีโอกาสจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรัฐบาลและความร่วมมือระหว่างประเทศ แต่มีอุปสรรคจากความไม่เสถียรทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นใจของนักท่องเที่ยวและการดำเนินงานในพื้นที่เชิงชาติพันธุ์ 2) ด้านเศรษฐกิจ (Economy) มีโอกาสจากการเติบโตของเศรษฐกิจและการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว แต่เผชิญอุปสรรคจากภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว ค่าครองชีพที่สูง และความไม่แน่นอนทางการเงินที่อาจลดกำลังซื้อและการเดินทางของนักท่องเที่ยว 3) ด้านสังคม/วัฒนธรรม (Social) มีโอกาสจากความนิยมในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม อุปสรรคคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมอาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง 4) ด้านเทคโนโลยี (Technology) มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการจองบริการท่องเที่ยว แต่ต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของ

เทคโนโลยีที่รวดเร็วและความเสี่ยงด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ 5. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) และกฎหมาย (Legal) มีโอกาสจากกระแสอนุรักษ์และกฎหมายสนับสนุนการท่องเที่ยว แต่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศ ภาวะเปียกชื้นที่ซับซ้อน และการบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่ทั่วถึง ทำให้คะแนนรวมสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมที่มีทั้งโอกาสและความท้าทายที่ต้องจัดการอย่างรอบคอบ

จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งในจังหวัดเชียงราย พบว่า ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ในปัจจุบันของการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายผลรวมค่าคะแนน ตกอยู่ที่ แกน จุดแข็ง และโอกาส ดังภาพประกอบที่ 1 ซึ่งควรเน้นการจัดวางกลยุทธ์ในการ รักษาเสถียรภาพ โดยได้ประเด็นยุทธศาสตร์ทั้งสิ้น 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเพื่อยกระดับทักษะการบริหารจัดการ การตลาด และการบริการลูกค้า รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 2) การเพิ่มแหล่งเงินทุนและการบริหารการเงินโดยรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนในการอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน 3) การส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น รวมถึงยกระดับ สร้างมูลค่าเพิ่ม ประชาสัมพันธ์ และขยายตลาด 4) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

ภาพ 1 ตำแหน่งปัจจุบันทางยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย สามารถระบุประเด็นยุทธศาสตร์ได้ทั้งหมด 5 ด้าน ดังตารางที่ 3 ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์	ภารกิจ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
1. การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเพื่อยกระดับทักษะการบริหารจัดการการตลาด และการบริการลูกค้า รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน	อบรมทักษะการบริหารจัดการการตลาด และการบริการลูกค้า รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน	สมาชิกชุมชนท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย	ร้อยละ 80 ของสมาชิก/คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงรายเข้าร่วมการอบรม	อบรมทักษะการบริหารจัดการการตลาด และการบริการลูกค้า รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน
2. การเพิ่มแหล่งเงินทุนและการบริหารการเงินโดยรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนในการอำนวยความสะดวกและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	จัดหาแหล่งเงินทุนและการบริหารการเงินโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนในการอำนวยความสะดวกและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชนชาติพันธุ์	ตัวแทนจากชุมชนท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย	จัดหาแหล่งเงินทุนและการบริหารการเงินโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนในการอำนวยความสะดวกและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
3. การส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับสร้างมูลค่าเพิ่มประชาสัมพันธ์ และขยายตลาด	พัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สร้างมูลค่าเพิ่มประชาสัมพันธ์ และขยายตลาด	สมาชิกชุมชนท่องเที่ยวชาติพันธุ์ฝ่ายพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน	ผลิตภัณฑ์ชุมชนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงรายได้รับการพัฒนา ชุมชนละ 3-5 ผลิตภัณฑ์	พัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สร้างมูลค่าเพิ่มประชาสัมพันธ์ และขยายตลาด
4. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	อบรมความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	สมาชิกชุมชนท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย	ร้อยละ 80 ของสมาชิก/คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงรายเข้าร่วมการอบรม	1 ปี

ยุทธศาสตร์	ภารกิจ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
5. พัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน	สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน	ชุมชนท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย	จังหวัดเชียงรายมีเครือข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ จำนวน 1 เครือข่าย	1-2 ปี

ตารางที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากการประเมินความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์โดยผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์การพัฒนา จำนวน 3 ท่าน และนำผลการประเมินที่ได้มาวิเคราะห์ และปรับปรุงแก้ไขร่างยุทธศาสตร์ พบว่า ประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ด้าน ผู้เชี่ยวชาญประเมินผลให้มีความเป็นไปได้และมีความเหมาะสม ในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นการอภิปรายผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) จากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย พบว่าการท่องเที่ยวของชาวม้งมิได้เป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างพลวัตทางสังคมและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มีบทบาทในการยกระดับรายได้ของคนในชุมชน โดยเฉพาะผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น การจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน การเปิดโฮมสเตย์ และการจัดแสดงวิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่น ซึ่งล้วนเป็นการใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานในการสร้างเศรษฐกิจระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ พระคำไพ สัญญโม (จันทร์ขี้) (2567) ซึ่งชี้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและมีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง นอกจากนี้ยังช่วยลดการไหลออกของรายได้จากชุมชน และเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และส่วนด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การวิจัยพบว่า ชุมชนยังต้องเผชิญกับความท้าทายในด้านการตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะด้านการสื่อสาร การจัดการแบรนด์ท้องถิ่น หรือการสร้างภาพลักษณ์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ณพวัฒน์ ฉิมสุวรรณ และธีรดิษฐ์ บรรเทึง (2566) ที่เน้นย้ำถึงความจำเป็นของการสื่อสารการตลาดและการใช้เรื่องเล่า (storytelling) เป็นเครื่องมือในการสร้าง

คุณค่าทางวัฒนธรรมและอารมณ์ร่วมให้กับประสบการณ์การท่องเที่ยว อีกประเด็นสำคัญคือการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงรายมีศักยภาพสูงจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิประเทศที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังคงพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานและการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคเอกชน การพัฒนาในลักษณะนี้จึงต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการที่ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจ แต่ต้องให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมเพื่อให้เกิดการเติบโตทางการท่องเที่ยวที่มีความสมดุลและยั่งยืน โดยสรุปการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของชาวม้งในจังหวัดเชียงราย มีไม่เพียงโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่เป็นเครื่องมือที่เปิดพื้นที่ให้กับชุมชนในการสื่อสารอัตลักษณ์ รักษาวัฒนธรรม และกำหนดอนาคตของตนเอง การส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิตินี้จึงควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตลอดจนการพัฒนาองค์ความรู้และระบบสนับสนุนอย่างเหมาะสม เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

2. ผลการศึกษาเสนอ 5 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การเพิ่มแหล่งทุนและโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งให้เติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน การอภิปรายเชิงเหตุผลในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การลงทุนในทรัพยากรบุคคลท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญต่อคุณภาพประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งผลที่พบว่าบุคลากรชุมชนม้งยังขาดทักษะด้านการตลาดและบริการมาตรฐาน ดังนั้นการฝึกอบรมทั้งด้านภาษา การสื่อสารเชิงวัฒนธรรม และการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ จะช่วยให้ชุมชนสามารถนำเสนอเรื่องราววิถีชีวิตได้อย่างน่าสนใจ (storytelling) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนัญชัย สิงห์มาตย์ และพิมพ์พรรณ คัยนันท์ (2566) ได้อธิบายว่าเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน และการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก

2) การเพิ่มแหล่งทุนและโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพทั้งทางกายภาพ (ถนน ระบบสื่อสาร สาธารณูปโภค) และโครงสร้างทางการเงิน (ทุนหมุนเวียน การสนับสนุนจากภาครัฐ/เอกชน) มีผลต่อความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวระยะยาว ซึ่งผลวิจัยพบข้อจำกัดด้านงบประมาณและการเข้าถึงแหล่งทุนของชุมชนม้ง การวางระบบสนับสนุนทางการเงิน เช่น กองทุนชุมชนหรือโครงการอุดหนุน สามารถช่วยลดข้อจำกัดนี้ และเมื่อโครงสร้างพื้นฐานเอื้อต่อการเดินทางและข้อมูล จะยิ่งส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวกและปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตรา จันทนา และจิราภรณ์ บุญยั้ง (2563) ที่ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าโครงสร้างพื้นฐานที่ดีเป็นตัวแปรสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น ขณะเดียวกันพระมหาสุกุล มหาวิโร และคณะ (2567) ยังเสนอว่า การเข้าถึงแหล่งทุนผ่านกลไกของรัฐ เช่น กองทุนชุมชนหรือโครงการสนับสนุนวิสาหกิจขนาดเล็ก ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ยืนยันว่า

หากชุมชนได้รับการสนับสนุนในสองมิตินี้เป็นระบบ จะสามารถพัฒนาและขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนและทั่วถึง

3) การส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การสร้างคุณค่าเพิ่มให้สินค้าและบริการท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการกระจายรายได้และสร้างภาพลักษณ์ที่แตกต่าง ด้วยชุมชนมั่นใจว่าการตลาดเชิงสร้างสรรค์และการยกระดับคุณภาพหัตถกรรมสามารถเพิ่มมูลค่าได้ ดังนั้น ควรสนับสนุนกระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางจำหน่าย (ออนไลน์-ออฟไลน์) และจัดกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ตรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญญเลขา มากบุญ (2567) อธิบายในงานวิจัยว่า การพัฒนาแบรนด์ บรรจุภัณฑ์ และการใช้ storytelling ในการนำเสนอประวัติและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าชุมชนและกระจายรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ พรฟ้า สุทธิคุณ และประกอบ ใจมั่น (2567) ยืนยันว่า การออกแบบกิจกรรมให้ผู้มาเยือนได้มีส่วนร่วมลงมือสร้างสรรค์งานหัตถกรรม (creative tourism) ไม่เพียงกระตุ้นการเรียนรู้เชิงลึก แต่ยังเพิ่มคุณค่าทางอารมณ์และประสบการณ์ตรง จนนำไปสู่ความพึงพอใจและส่งเสริมการบอกต่อ ดังนั้น การสนับสนุนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สื่อเรื่องเล่าท้องถิ่น ควบคู่กับการจัดเวิร์กช็อปให้ผู้เที่ยวได้ลงมือสร้างหัตถกรรมด้วยตนเอง จะช่วยยกระดับสินค้าและบริการท้องถิ่นให้มีความโดดเด่นและยั่งยืนยิ่งขึ้น

4) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ต้องสมดุลระหว่างวัฒนธรรมและการรักษาความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยชุมชนมีจุดเด่นทั้งมรดกวัฒนธรรมและความหลากหลายทางธรรมชาติ แต่เผชิญความเสี่ยงจากการใช้ทรัพยากรเกินพอดีและการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม การจัดทริปหรือกิจกรรมที่ใส่ใจด้านสิ่งแวดล้อม และการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์เชิงปฏิบัติ จะช่วยรักษาความเป็นเอกลักษณ์ระยะยาวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Guri, E. A. I., Osumanu, I. K., & Bonye, S. Z. (2021) ได้อธิบาย Eco-Cultural Tourism ได้เน้นย้ำว่า แนวทางการท่องเที่ยวที่รวมเอาทั้งมิติทางธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ด้วยกัน (eco-culture) สามารถสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้สำเร็จโดยไม่ทำลายอัตลักษณ์ท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังส่งเสริมความเข้าใจเชิงปฏิบัติของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การเรียนรู้ภูมิปัญญาและมีส่วนร่วมในการดูแลธรรมชาติ ทั้งหมดนี้สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน และช่วยรักษาเสน่ห์เฉพาะตัวในระยะยาวของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์

5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ บริบทการท่องเที่ยวชุมชนชี้ว่าการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน (public-private-community partnerships) เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุจินันท์ ไตรระเปียบ และคณะ (2567) พบว่าเครือข่ายลักษณะเครือข่ายร่วมมือ (network pattern) ระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนช่วยให้ชุมชนสามารถจัดทำโครงการที่ชัดเจน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล การวางแผนร่วม การฝึกอบรม และการระดมทุน ซึ่งลดผลกระทบเชิงลบและเสริมสร้างทรัพยากรชุมชนช่วยเหลือตนเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภักธรณ์ เอี่ยมอำ

ภา (2567) แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนมีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ($r=0.874$, $p < 0.01$) โดยเฉพาะในด้านการวางนโยบาย และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ผลการศึกษานี้เน้นย้ำว่า แม้การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์จะตั้งอยู่บนรากฐานของชุมชน แต่การมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกจะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการเสริมศักยภาพชุมชน เปิดโอกาสสู่การนำนวัตกรรมมาปรับใช้ และช่วยให้การพัฒนาท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีระบบและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากข้อมูลที่สรุปผลการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย สามารถวิเคราะห์องค์ความรู้ได้ ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของชาวม้งมีผลกระทบเชิงบวกต่อเศรษฐกิจของชุมชน โดย เพิ่มรายได้ให้กับชุมชน เช่น การจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม การเปิดบ้านพัก และการจัดแสดงวัฒนธรรมช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน คือมีการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและระบบสาธารณูปโภค รวมถึงกระจายรายได้ไปยังกลุ่มคนในชุมชนหลากหลาย ทำให้คนในชุมชนหลายกลุ่มได้รับประโยชน์ 2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม คือ ทำให้เกิดการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณี ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและทำให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่า หากแต่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้มีความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เนื่องจากต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว 3. ด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มีความสำคัญในการรักษาสีงแวดล้อมธรรมชาติ เช่น การอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติ โดยทำให้ชุมชนมีแรงจูงใจในการรักษาสีงแวดล้อม หากแต่อาจก่อให้เกิดปัญหาขยะและมลภาวะ โดยการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวอาจนำไปสู่ปัญหาขยะและมลภาวะ หากไม่มีการจัดการที่ดี

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย มีดังนี้ 1) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล ส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความรู้ของคนในชุมชน 2) การเพิ่มแหล่งเงินทุน สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว 3) การส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ทำการตลาดและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น 4) การอนุรักษ์สีงแวดล้อมและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ 5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ

ภาพ 2 องค์ความรู้ที่รับจากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาโดยภาพรวม พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ม้งในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยทำงานที่เดินทางเพื่อพักผ่อนกับครอบครัว โดยมีความสนใจทั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น ภูชี้ฟ้า ดอยผาตั้ง และเทศกาลปีใหม่ม้ง นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก โปรแกรมกิจกรรม และการเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยว สะท้อนถึงความสำคัญของโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพประสบการณ์ท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ชี้ให้เห็นว่า จุดแข็งของชุมชนคือการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่และศักยภาพของบุคลากรท้องถิ่น ขณะที่ข้อจำกัดหลักอยู่ที่งบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวก ปัจจัยภายนอกมีทั้งโอกาส เช่น นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวและเทคโนโลยีดิจิทัล และอุปสรรคจากภาวะเศรษฐกิจและข้อจำกัดทางกฎหมาย ดังนั้นจึงควรวางยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับคุณภาพบริการ ส่งเสริมความเข้าใจ วัฒนธรรม และพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาคส่วน โดยเน้น 5 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ การบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการตลาด และการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 พัฒนานโยบายและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รัฐบาลควรส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบสื่อสาร และสาธารณูปโภค รวมถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1.2 เสริมสร้างบทบาทชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ควรจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำกับดูแลการท่องเที่ยว พร้อมทั้งส่งเสริมการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการ การบริการ และการพัฒนาธุรกิจท้องถิ่น เพื่อเพิ่มศักยภาพและสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชน

1.3 ส่งเสริมการตลาดและการสื่อสารวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ควรพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่เน้นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ชาวม้ง โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ รวมถึงสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่โดดเด่นและน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีทำการวิจัยเพื่อเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ เช่น กิจกรรม วัฒนธรรม สินค้าท้องถิ่น เป็นต้น รวมถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว เช่น รายได้ของชุมชน การสร้างงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

2.2 ควรมีการศึกษาผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในชุมชน การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ

2.3 การศึกษาวิธีการที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว รวมถึง วิเคราะห์ผลลัพธ์จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย. (2562). ฐานข้อมูลศูนย์อนามัยกลุ่มชาติพันธุ์ ชายขอบ และแรงงานข้ามชาติ (ศอช.). สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://hhdc.anamai.moph.go.th/th/>
- กัลยา วาณิชยปัญญา. (2545). การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2565). แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงราย. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2567, จาก <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/เชียงราย>
- ณพวัฒน์ นิมสุวรรณ และธีรดีร์ บรรเทิง. (2566). กลยุทธ์การสื่อสารและแนวทางในการส่งเสริมการตลาดจุดหมายปลายทาง การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(12), 179–189.
- ธณชัย สิงห์มาตย์ และพิมพ์พรรณ คัยนันท์. (2566). การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคามตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(6), 368–377.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- บุญญเลขา มากบุญ. (2567). สร้างแบรนด์จากเรื่องเล่า: การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อสื่อสารตราสินค้าสู่ชุมชนไพร่น้อยหน้า ของกลุ่มสตรีบ้านนั้งเย็น ตำบลทะเลชุบศร จังหวัดลพบุรี. วารสารร่วมยุคทอง, 2(1), 45–63.
- พรฟ้า สุทธิคุณ และประกอบ ใจมั่น. (2567). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนโดยชุมชน. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 14(1), 61–86.
- พระคำไพ สัญญโม (จันทร์ขี้). (2567). การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนในตำบลแสนพัน อำเภอลำดวน จังหวัดนครพนม. มจร การพัฒนาสังคม, 9(1), 298–321.
- พระมหาสกุล มหาวีโร, พระครูปลัดณัฐกร ปฏิภาณเมธี และวราภรณ์ ชนะจันทร์ตา. (2567). การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 7(1), 104–120.
- ภัครธรณ์ เอี่ยมอำภา. (2567). ความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์, 7(1), 33–47.
- ศุจินันท์ ไตรระเบียบ, ขันัญชิตา ทิพย์ญาณ และอมร หวังอัครางกู. (2567). เครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ภายใต้แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ. วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์รวมสมัย, 5(2), 93–107.
- ศุญย์มานุษยวิทยาสรีนธร. (2559). กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/193/>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ภายหลังการแพร่ระบาดของโรค COVID-19. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2561) แผนปฏิบัติการสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2564). รายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รายเดือน พ.ศ. 2564. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
- สุจิตรา จันทนา และจิราภรณ์ บุญยิ่ง. (2563). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวหมู่บ้านชุมชนในอำเภอลำดวน อำเภอลำทะเมนชัย และอำเภอบึงนารางในจังหวัดอุบลราชธานีแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 22(1), 183–192.
- เสริมศิริ นิลดำ, กษิตศ ใจผาวัง, จิราพร ขุนศรี, เบญจวรรณ เบญจภรณ์, ศิริพรรณ จินะบุญเรือง, นิเวศ จินะบุญเรือง และพีรญา ชื่นวงศ์. (2560). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(1), 26–37.

- หัตสนัย ผัดวงศ์ และไพฑูรย์มนต์ พานทอง. (2562). การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอัตลักษณ์ทางกลุ่มชาติพันธุ์ม้งผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาหมู่บ้านม้งกั่วกาญจน์ ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. วารสารมนุษยศาสตร์สาร, 20(2). 40-68.
- Guri, E. A. I., Osumanu, I. K., & Bonye, S. Z. (2021). Eco-cultural tourism development in Ghana: potentials and expected benefits in the Lawra Municipality. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 19(4), 458-476.
- M. A. Kamali. (2011). A framework for process management in service oriented virtual organizations. In 7th International Conference on Next Generation Web Services Practices. (pp. 12-17). United States of America: Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE).

แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน
อย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านซอนเหนือ เมืองซอน แขวงหัวพัน สปป.ลาว
Guidelines for Promoting Cultural Environment to Sustainable
Community Development: The Case Study of Xonenuea Village,
Xone District, Houaphan Province Lao PDR

ติสสอน สุกสมพันธ์¹, นิกอร์ มหาวาน², วิทยา ดวงธิดา³ และ พันธุ์ระวี กองบุญเทียม⁴
Tisone Souksomphan¹, Nikorn Mahawan², Wittaya Daungthima³ and
Punravee Kongboontiam⁴

Received: 08 November 2024; Revised: 12 February 2025; Accepted: 02 April 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สำนวนสถานการณ์และการรับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม 3) เสนอแนะแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน บ้านซอนเหนือ เมืองซอน แขวงหัวพัน สปป. ลาว เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชนหรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของพื้นที่และประชาชน จำนวน 139 คน ที่เป็นตัวแทนครอบครัว เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 10 คน ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามประเด็นการวิจัย และนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. บ้านซอนเหนือเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมหลากหลาย เช่น วัดเก่า โบราณสถานฝรั่งเศส และพื้นที่ที่มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ป่า พื้นที่เกษตรกรรม และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย ชาวบ้านมีการรับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในระดับมาก โดยเฉพาะบทบาทของพื้นที่ในฐานะแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำจืด และแหล่งพลังงาน 2. ด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม พบว่ามี 7 ปัจจัยหลัก เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความนิยมในวัฒนธรรมสมัยใหม่ และความ

^{1 2 3 4} คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้; Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo University
Corresponding author, e-mail: tisone64@gmail.com

ต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการพึ่งพาทรัพยากรทางวัฒนธรรมลดลง 3. แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนขอนแก่น จำนวน 8 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การจัดทำนโยบายที่สมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ 2) สร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมแก่ทุกกลุ่มคน 3) ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน 4) ประชาสัมพันธ์ความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ 5) พัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 6) ส่งเสริมพื้นที่ธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 7) สนับสนุนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการปกป้องและคุ้มครองมรดกวัฒนธรรม และ 8) ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ทดแทนเพื่อฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศในชุมชน แนวทางเหล่านี้จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

คำสำคัญ: การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม; การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน; บ้านขอนแก่น สปป.ลาว

Abstract

This research aims to: 1) explore the current situation and perceptions regarding the value and importance of the cultural environment, 2) identify factors influencing changes in the cultural environment, and 3) propose guidelines to promote the conservation of the cultural environment for sustainable community development in Ban Chon Nuea, Xon District, Houaphanh Province, Lao PDR. A mixed-methods approach was employed. For the quantitative part, the sample group consisted of 139 individuals, including community leaders and elders knowledgeable about local history, serving as household representatives. Data were collected using questionnaires and analyzed using descriptive statistics: frequency, percentage, mean, and standard deviation. The qualitative part involved in-depth interviews with 10 community leaders and elders. Data were analyzed and synthesized according to research themes and presented descriptively.

The findings reveal that: 1. Ban Chon Nuea is an ancient community rich in cultural environmental elements, such as old temples, a former French military camp, and locations with historical narratives and indigenous knowledge. The community also possesses forests, agricultural lands, and natural resources that are widely utilized. Villagers demonstrated a high level of awareness of the cultural environment's importance, particularly regarding its roles in providing housing, freshwater, and

energy sources. 2. Seven key factors were found to influence changes in the cultural environment, including population growth, infrastructure development, the increasing influence of modern culture, and the community's economic demands. These factors contribute to land use changes and decreased reliance on cultural resources. 3. Eight key guidelines were proposed to promote the conservation of the cultural environment: (1) Develop balanced policies that integrate use and conservation, (2) Raise awareness of cultural environmental values across all groups, (3) Promote education on cultural resource conservation and restoration, (4) Publicize the significance of historical sites through social media, (5) Develop historical sites as cultural tourism destinations, (6) Promote natural areas as ecological learning and tourism sites, (7) Encourage participation from all sectors in protecting cultural heritage, and (8) Promote reforestation to restore ecological balance in the community. These guidelines aim to support sustainable development that aligns with the local cultural context.

Keywords: Cultural Environment Conservation; Sustainable Community Development; Ban Chon Nuea, Lao PDR

บทนำ

ในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจและการขยายตัวของเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ กำลังพัฒนา รวมถึงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นมรดกที่หล่อหลอมจากภูมิปัญญา ประเพณี และวิถีชีวิตที่สืบทอดมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะในชุมชนที่ยังคงรักษารูปแบบการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเหล่านี้กำลังเผชิญกับความเสื่อมถอยและการเลือนหายอย่างต่อเนื่อง (Khouangvichit, D, 2010; ไพจิต พงศ์คำแดง และวาริชชา วงศ์พยัต, 2564) ชุมชนบ้านช่อนเหนือ เมืองช่อน แขวงหัวพัน สปป.ลาว ถือเป็นชุมชนที่มีความสำคัญทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาสลับกับที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ ชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสายน้ำแอด ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงทั้งวิถีการเกษตรและประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ การดำรงชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติอย่างกลมกลืน ที่อยู่อาศัยทำจากวัสดุธรรมชาติ และอาชีพหลักคือเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าวโพด เผือก ถั่ว และพืชพื้นบ้าน วิถีชีวิตเหล่านี้สะท้อนถึงความสามารถในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล และเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ (Lestrelin, G., 2010)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสการพัฒนาและการแผ่ขยายของโครงสร้างพื้นฐานอย่างรวดเร็ว อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านซอนเหนือเริ่มถูกคุกคามอย่างมีนัยสำคัญ หลักฐานทางวัฒนธรรม เช่น คลองห้วยดั้งเดิม เรืองเล่าท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านเริ่มเลือนหาย พื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิมถูกเปลี่ยนมือเพื่อการใช้ประโยชน์รูปแบบใหม่ ขณะที่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและธรรมชาติก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาเกื้อกูลกันไปสู่ความเป็นปัจเจกนิยม ส่งผลให้วิถีปฏิบัติและค่านิยมดั้งเดิม ถูกลดทอนและทดแทนด้วยวัฒนธรรมภายนอกที่ไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (Ramcilovic-Suominen, S., & Kotilainen, J., 2020) ปัญหาสำคัญที่ปรากฏในชุมชนบ้านซอนเหนือคือ “การสูญเสียสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมและคุณค่าท้องถิ่นโดยตรง ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงออกผ่านการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการล่มสลายของระบบคุณค่าทางสังคมและความเชื่อที่เคยยึดโยงผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ยังพบว่าชุมชนขาดกลไกในการมีส่วนร่วมตัดสินใจและกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ อันอาจนำไปสู่การสูญเสียอัตลักษณ์ชุมชนในระยะยาว

จากเหตุผลข้างต้น งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาสภาพการณ์ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านซอนเหนือ เพื่อทำความเข้าใจบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง รวมถึงค้นหาแนวทางในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน ผลลัพธ์ของการวิจัยจะช่วยสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยไม่ละเลยคุณค่าทางวัฒนธรรม สนับสนุนให้ชุมชนสามารถปกป้องและฟื้นฟูอัตลักษณ์ของตนได้อย่างเข้มแข็งภายใต้การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

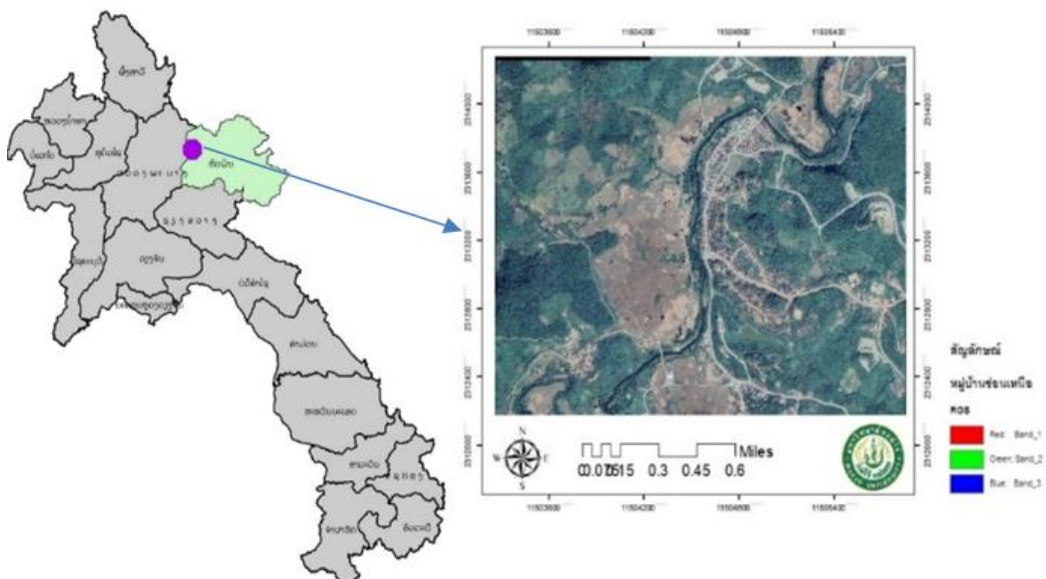
1. เพื่อสำรวจสถานการณ์และการรับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในบ้านซอนเหนือ เมืองซอน แขวงหัวพัน สปป. ลาว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในซอนเหนือ เมืองซอน แขวงหัวพัน สปป. ลาว
3. เพื่อศึกษาและเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน บ้านซอนเหนือ เมืองซอน แขวงหัวพัน สปป. ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความลึกซึ้งและรอบด้าน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและแนว

ทางการอนุรักษ์ในบริบทของชุมชนดั้งเดิม ซึ่งกำลังเผชิญแรงกดดันจากกระแสการพัฒนาเมืองที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วใน สปป.ลาว

1. พื้นที่วิจัย พื้นที่ศึกษาคือชุมชนบ้านซอนเหนือ เมืองซอน แขวงหัวพัน สปป.ลาว ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่กำลังพัฒนาเป็นเมืองใหม่ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางกายภาพ วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสมในการสำรวจพลวัตของการพัฒนาเมืองและผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาพ 1 แผนที่ประเทศลาวและพื้นที่ทำวิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ได้แก่ ตัวแทนครอบครัวจำนวน 139 ครอบครัว จากทั้งหมด 242 ครอบครัวในชุมชนบ้านซอนเหนือ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของบุญชม ศรีสะอาด (2560) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และกำหนดค่าคลาดเคลื่อนที่ 0.05 นอกจากนี้งานวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 10 คน เพื่อนำเสนอแง่มุมทางวัฒนธรรมและแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย (1) แบบสอบถามที่ออกแบบเพื่อวัดการรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง และแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อรวบรวมข้อมูลคุณภาพจากบุคคลสำคัญในชุมชน และ (3) แบบบันทึกภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพแวดล้อมและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมในพื้นที่

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ (1) ข้อมูลปฐมภูมิจากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชน และ (2) ข้อมูล

ทุกวิทยุจากแหล่งข้อมูลทางวิชาการ เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการตีความและเชื่อมโยงข้อมูลเชิงทฤษฎีเข้ากับบริบทท้องถิ่น

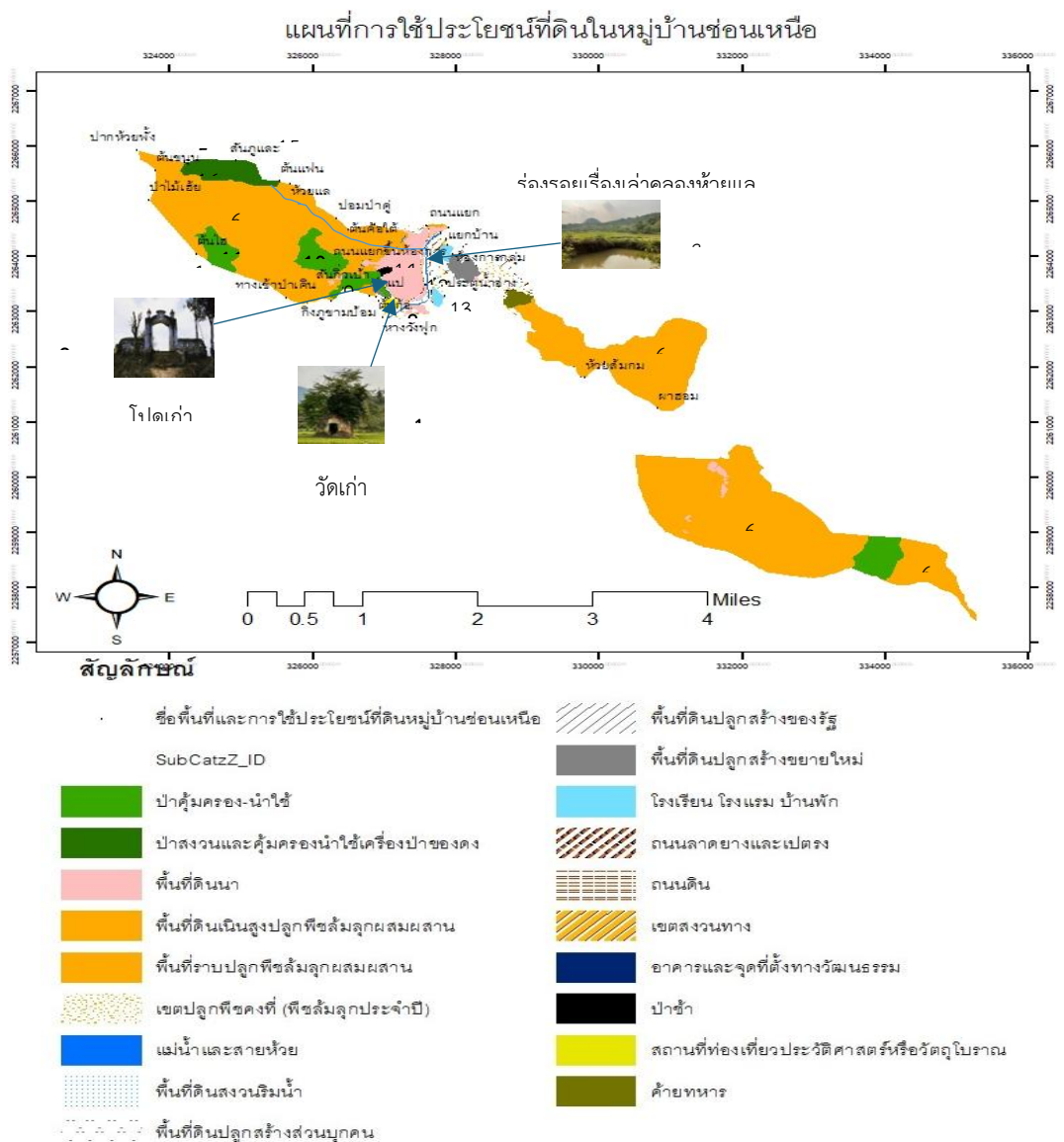
5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพจะถูกวิเคราะห์โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อถอดรหัสเรื่องเล่า ภูมิปัญญา ความเชื่อ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่บ้านช่อนเหนือ ขณะที่ข้อมูลเชิงปริมาณจะถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายการรับรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อแยกแยะและระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยใช้ค่าการถ่วงน้ำหนักของตัวแปรที่มีค่า Factor Loading ตั้งแต่ 0.4 ขึ้นไป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านช่อนเหนือ เมืองชอน แขวงหัวพัน สปป.ลาว ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัยในการสำรวจพบว่า ในชุมชนบ้านช่อนเหนือ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่ง ได้แก่ วัดเก่า ค่ายทหารฝรั่งเศส เรื่องเล่าร่องรอยคลองน้ำที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ภูเขา พื้นที่แม่น้ำ และประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนบ้านช่อนเหนือ ซึ่งมีสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้ 1) **สถานที่วัดเก่า** สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ 2465 ได้อนุรักษ์ไว้เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา และมีแผนจะบูรณะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณสถานของเมือง 2) **โปดเก่า ค่ายทหารฝรั่ง (POSTE DE MUONG SON)** สร้างขึ้น พ.ศ 2465 เป็นค่ายทหารฝรั่งเศสในสมัยก่อน ปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์ไว้และมีแผนจะบูรณะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน 3) **เรื่องเล่าของพื้นที่แม่น้ำแอตที่สัมพันธ์กับห้วยแล** ตามการบอกเล่าของผู้เฒ่าในชุมชน กล่าวว่า สถานที่แห่งนี้ได้มีการขุดตามหาลูกสาวของพญาเมืองชอนในสมัยก่อน ซึ่งยังมีคลองน้ำปกคลุมให้เห็นถึงปัจจุบัน แต่เหลือน้อยแล้วเนื่องจากการถมคลองห้วยนั้นเพื่อทำการเกษตรของคนในชุมชน 4) **การใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนช่อนเหนือ** บ้านช่อนเหนือมีพื้นที่รวมกว่า 25 ไร่ พื้นที่ทำนา 166 ไร่ เฉลี่ยผลผลิตข้าว 4.5-5 ตัน ต่อ 6 ไร่ พื้นที่ไร่มุญเวียน 126.5 ไร่ เฉลี่ยผลผลิตข้าว 2.5-3 ตัน ต่อ 6 ไร่ พื้นที่ทำนาฤดูแล้ง 76.44 ไร่ เฉลี่ยผลผลิตข้าว 5.5-4 ตัน ต่อ 6 ไร่ พื้นที่ปลูกพืชฤดูแล้ง 40.63 ไร่ เฉลี่ยผลผลิตข้าว 1.5-2 ตัน ต่อ 6 ไร่ พื้นที่ป่าใช้สอย 679.34 ไร่ พื้นที่โรงเรียน 21.55 ไร่ และพื้นที่ป่าสงวน 803 ไร่

ภาพ 2 แผนที่การจัดสันที่ดินในบ้านช่อนเหนือ

2. การรับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านช่อนเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 139 คน รับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยภาพรวมให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ซึ่งสามารถแสดงด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามตารางดังนี้

การรับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การรับรู้ในการเป็นแหล่งความเชื่อประเพณีทางวัฒนธรรมในพื้นที่วัดเก่าแก่	3.74	1.017	มาก
2. การรับรู้ประวัติศาสตร์ในพื้นที่โปดเก่าของทหารฝรั่งเศส	3.48	1.045	มาก
3. การรับรู้ประวัติศาสตร์หรือเรื่องเล่าร่องรอยคลองห้วยแล	3.12	1.064	ปานกลาง
4. การรับรู้ในการเป็นแหล่งป้อมนุรักษ์ของพื้นที่ป่าต้นโฮ สันกิวเป่าและป่าแป	3.71	1.010	มาก
5. การรับรู้ในการเป็นแหล่งป่าสงวน-ใช้สอยของพื้นที่ป่าสันตันม่วงไข่	3.74	0.912	มาก
6. การรับรู้ในการเป็นแหล่งทำการเกษตร	3.50	0.951	มาก
7. การรับรู้ในการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย	4.42	0.789	มากที่สุด
8. การรับรู้ในการเป็นแหล่งให้พลังงานของพื้นที่แม่น้ำแอต	4.68	0.497	มากที่สุด
9. การรับรู้ในการเป็นแหล่งให้อาหารของมนุษย์ของพื้นที่ป่าสงวน-ใช้สอยป่าแป	3.50	0.802	มาก
10. การรับรู้ในการเป็นแหล่งให้วัตถุดิบของพื้นที่ป่าสงวน-ใช้สอยป่าสันกิวเป่า	3.77	0.828	มาก
11. การรับรู้ในการเป็นแหล่งให้สมุนไพรของพื้นที่ป่าสงวน-ใช้สอยป่าต้นโฮ	3.68	0.843	มาก
12. การรับรู้ในการเป็นแหล่งให้น้ำจืดของแม่น้ำแอต	4.59	0.668	มากที่สุด
13. การรับรู้ในการเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ของพื้นที่ป่าสงวนริมน้ำแอต	3.58	0.992	มาก
14. การรับรู้ในการเป็นแหล่งทำกิจกรรมความเชื่อประเพณีทางวัฒนธรรม	3.74	1.017	มาก
15. การรับรู้ในการเป็นแหล่งสุนทรีหรือความงามทางธรรมชาติในพื้นที่ป่าสงวนสันกุแล	3.71	1.010	มาก
16. การรับรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าสงวนสันตันม่วงไข่และสันกุแล	3.34	0.839	ปานกลาง
รวม	3.71	0.88	มาก

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 ระดับน้อยที่สุด

ตารางที่ 1 การรับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

จากตารางผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในหมู่บ้านช่อนเหนือมีการรับรู้คุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยตระหนักถึงบทบาทของพื้นที่ในฐานะแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำจืด และแหล่งพลังงานในระดับมากที่สุด ขณะที่บางด้าน เช่น เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศ มีการรับรู้ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึง

ศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืน ทั้งในมิติทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ในหมู่บ้านช่อนเหนือ เมืองชอน แขวงหัวพัน สปป.ลาว จาก 14 ตัวแปร พบว่ามี 7 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากตัวแปร ผลการทดสอบสมมติฐานสามารถดูรายละเอียดได้จากตารางผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

ตัวแปร	องค์ประกอบปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม						
	1	2	3	4	5	6	7
1. การเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนที่ส่งผลต่อ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม	.305	.797	.147	.148	.173	.206	.046
2. ความต้องการเป็นศูนย์กลางทางการค้าของชุมชน	.782	.371	.172	.252	- .024	-.001	.064
3. การผสมผสานทางวัฒนธรรมเผ่าต่าง ๆ ในชุมชน	.711	.278	.148	-.075	.449	.191	.137
4. ความต้องการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการของคนในพื้นที่ชุมชน	.265	.722	.286	.128	.122	.059	.380
5. กระแสนิยมของสังคมสมัยใหม่	.833	.192	.091	.127	.261	.182	.004
6. ความต้องการในการพัฒนาอาชีพของคนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น	.402	.130	.201	.526	.577	-.161	.152
7. ความต้องการในการลงทุนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น	.148	.337	.157	.755	.157	.238	.292
8. ความต้องการรายได้ของคนในพื้นที่มากขึ้น	.648	- .058	.222	.596	.007	.110	.201
9. ความต้องการเพิ่มผลผลิต เพื่อการกระจายสินค้าและบริการของชุมชน	.093	.194	.137	.247	.130	.134	.898
10. เพื่อการเข้าถึงสินค้าและบริการของประชาชนเพิ่มมากขึ้น	.088	.360	.748	.320	.219	.143	.109
11. การเสื่อมโทรมของธรรมชาติ ที่ทำให้ สภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนไป	.509	.051	.324	.195	.155	.649	.167
12. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่มีสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น	.293	.132	.827	.050	.177	.277	.130

ตัวแปร	องค์ประกอบปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม						
	1	2	3	4	5	6	7
13. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมลดลง	.066	.454	.354	.109	.240	.682	.140
14. การนำเทคโนโลยีหรือการประดิษฐ์สิ่งใหม่มาใช้ ทำให้มีการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมน้อยลง	.184	.187	.258	.108	.808	.309	.119

หมายเหตุ เกณฑ์ในการคัดตัวแปรเข้าองค์ประกอบเพื่อสกัดปัจจัยได้พิจารณาจากค่า (Factor Loading) 0.4 ขึ้นไป
ตารางที่ 2 องค์ประกอบปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

จากตารางผลการวิจัยวิเคราะห์ได้ว่า การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในชุมชนเกิดจากปัจจัยสำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ (1) การเติบโตทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งสะท้อนความต้องการรายได้และการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากกระแสสมัยใหม่ (2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งส่งผลต่อความต้องการด้านสาธารณูปโภคและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม (3) การใช้ที่ดินและการเข้าถึงสินค้าและบริการ ที่ทำให้พื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับความสะดวกของประชาชน (4) การลงทุนและการพัฒนาพื้นที่ เพื่อรองรับโอกาสทางเศรษฐกิจที่มากขึ้น (5) การผสมผสานเทคโนโลยี ที่ลดการพึ่งพิงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (6) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเสื่อมโทรมของธรรมชาติ ซึ่งกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน และ (7) การเพิ่มผลผลิตและการกระจายสินค้า เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น โดยภาพรวม ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนการปรับตัวของชุมชนต่อความเปลี่ยนแปลงในบริบทสมัยใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนส่งผลกระทบโดยตรงต่อโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชน

3. แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน

ผลการการศึกษา แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านช่อนเหนือ มีทั้งหมด 8 แนวทาง เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า 1) สร้างนโยบายในการวางมาตรการที่สร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน 2) การสร้างความตระหนักรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมให้คนทุกระดับ 3) ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในชุมชนเพิ่มมากขึ้น 4) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เรื่องคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ให้มากขึ้น 5) ส่งเสริมการสนับสนุนในการบูรณาการพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้น 6) ส่งเสริมการสร้างพื้นที่ธรรมชาติ

ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น 7) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปกป้องและคุ้มครองจากคนทุกระดับเพื่อให้สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน 8) ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายเพื่อช่วยสร้างความสมดุลให้กับสภาพแวดล้อมชุมชน รายละเอียดดังแผนภาพที่ 3

ภาพ 3 แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านช่อนเหนือ เมืองชอน แขวงหัวพัน สปป.ลาว ผู้วิจัยได้แยกประเด็นการอภิปรายผลการศึกษิตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในบ้านช่อนเหนือ เมืองชอน แขวงหัวพัน จากผลการวิจัยสถานการณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในบ้านช่อนเหนือ พบว่าสถานการณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านช่อนเหนือ มีองค์ประกอบหลายด้าน ได้แก่ วัดเก่า สร้างขึ้นในปี

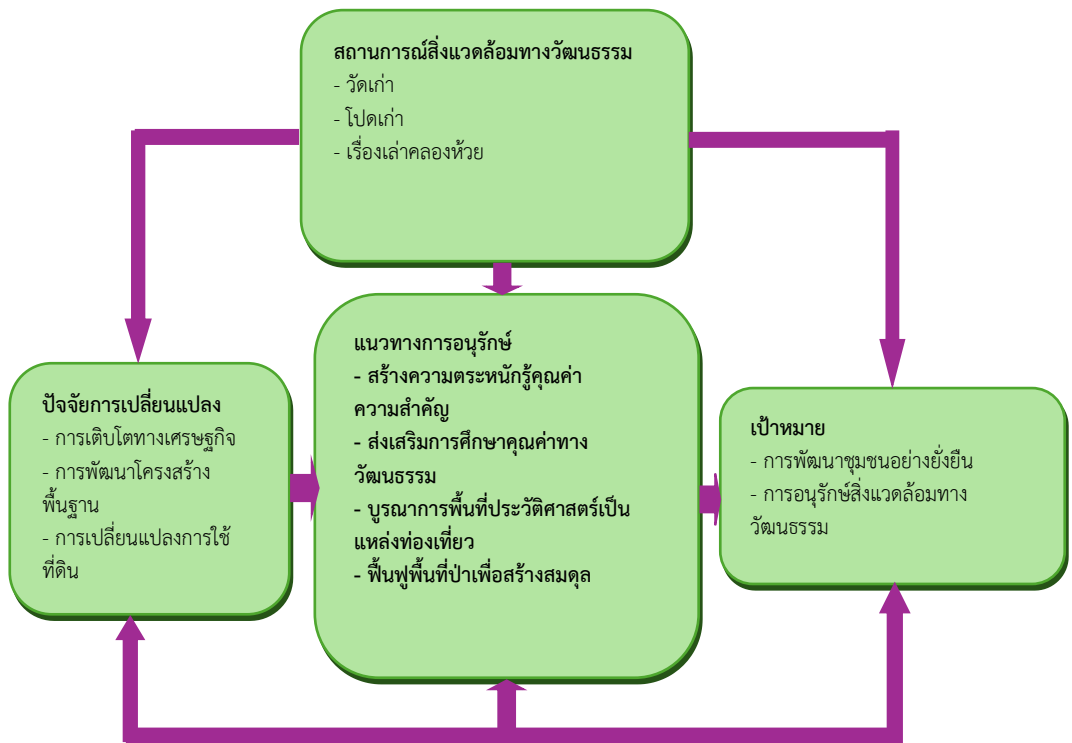
พ.ศ 2465 และได้รับการอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นแหล่งศึกษาสำหรับคนรุ่นใหม่ และมีแผนจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ค่ายทหารฝรั่งเศส ที่สร้างขึ้นในช่วงเดียวกัน มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งมีแผนบูรณะให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เรื่องเล่า มีเรื่องเล่าของแม่น้ำและการขุดค้นหานางค่อม ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ รวมถึงภูมิทัศน์ของพื้นที่ และความเชื่อที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต จากผลการวิจัย แสดงถึงความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไทยโรจน์ พวงมณี (2567) การอนุรักษ์ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชน และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของเมืองที่เน้นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สถานที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในการสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งการอนุรักษ์วัดเก่าเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน และสะท้อนถึงการเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านช่อนเหนือ จากการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม มีทั้งสิ้น 7 ปัจจัย ซึ่งมีความสัมพันธ์กันและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในทิศทางที่แตกต่างกัน การทำความเข้าใจและการจัดการกับปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Coccia, M. (2014) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคมมนุษย์มีทั้งภายในและภายนอก เช่น ปัจจัยทางประชากรที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและผสมผสานทางสังคม ปัจจัยด้านเทคโนโลยีที่เร่งให้เกิดการปรับตัวทั้งในระดับเศรษฐกิจและโครงสร้างสังคม และปัจจัยภายนอกอย่างสภาพแวดล้อมและภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งหมดนี้ล้วนมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ชุมชนต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อความอยู่รอดและยั่งยืน

3. แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนช่อนเหนืออย่างยั่งยืน จากการวิจัยแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพบว่า มีทั้งสิ้น 8 แนวทาง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมผ่านการประชาสัมพันธ์ นโยบายที่ดี การศึกษาและการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดศิวัช ภทราโณ หน่อตุ้ย (2563) การปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการรักษา ฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ (2563) ส่งเสริมคนรุ่นหลังให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างใกล้ชิดร่วมกันปรับปรุงและพัฒนาแหล่งน้ำอยู่เสมอ ร่วมสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นคุณค่าของอดีตและปลูกฝังความเชื่อให้แก่เยาวชนรุ่นหลัง เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาครั้งนี้ ได้รู้ถึงสถานการณ์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านช่อนเหนือ โดยพบว่า ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สำคัญซึ่งกำลังได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมือง ดังนั้น แนวทางอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพ 4 องค์ความรู้เพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพอสรุปโดยภาพรวมว่า บ้านช่อนเหนือเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า เช่น วัดเก่าแก่ ค่ายทหารฝรั่งเศส และตำนานเกี่ยวกับแม่น้ำและภูเขาในพื้นที่ ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์สถานที่สำคัญเหล่านี้ และมีแผนพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ชุมชนมีระบบเกษตรแบบผสมผสาน ใช้พื้นที่ในการทำนา ไร่มวนเวียน และป่าใช้สอยอย่างหลากหลาย ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนั้นด้านการรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญสูงกับแม่น้ำแอดในฐานะแหล่งพลังงาน น้ำจืด และที่อยู่อาศัย ส่วนพื้นที่ป่าสงวนกลับได้รับการรับรู้น้อยในมิติการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น การเพิ่มประชากร กระแสสังคมสมัยใหม่ ความต้องการรายได้ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งบ่งชี้ว่าการพัฒนาในพื้นที่ควรคำนึงถึงการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการตอบสนองความต้องการใหม่ของชุมชนด้วย ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กำหนดนโยบายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเป็นวาระแห่งชาติระดับท้องถิ่น เสนอให้หน่วยงานรัฐใน สป.ป.ลาว เช่น กระทรวงเกษตรและวัฒนธรรม และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกันจัดทำนโยบายสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชุมชนควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

1.2 จัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ควรมีหน่วยงานประสานงานในระดับหมู่บ้านหรือเมือง เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และจัดทำแผนพัฒนาร่วมกับชุมชน

1.3 สนับสนุนงบประมาณด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จัดสรรงบประมาณเฉพาะสำหรับกิจกรรมบูรณะ ปรับปรุง และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น บ้านโบราณ พิธีกรรมท้องถิ่น และระบบนิเวศวัฒนธรรมดั้งเดิม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 สร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนบ้านชอนเหนือร่วมมือกับหมู่บ้านใกล้เคียงและหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2.2 จัดกิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรมแก่เยาวชนในพื้นที่ สนับสนุนให้โรงเรียนท้องถิ่นบรรจุบทเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมจัดกิจกรรมภาคสนาม เช่น การทอผ้า การทำพิธีกรรม หรือการบวชป่า เพื่อสร้างจิตสำนึกในกลุ่มเยาวชน

2.3 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) ที่เน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น พร้อมแนวทางป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว การใช้วัสดุธรรมชาติในการก่อสร้าง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ขยายกรณีศึกษาไปยังชุมชนอื่นที่มีลักษณะวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทที่หลากหลาย อาจศึกษาชุมชนในแขวงอื่น เช่น แขวงเซกอง หรือหลวงพระบาง

3.2 ศึกษาเชิงลึกเรื่องเศรษฐกิจวัฒนธรรม (Cultural Economy) โดยเน้นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมสามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนได้อย่างไร เช่น การผลิตสินค้าหัตถกรรม การท่องเที่ยว หรือบริการเชิงวัฒนธรรม

3.3 นำเครื่องมือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาใช้มากขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมวิจัยและเจ้าขององค์ความรู้ ส่งเสริมความยั่งยืนทั้งทางวิชาการและการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

- ไทยโรจน์ พวงมณี. (2567). พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอดงหลวง จังหวัดเลย กับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 12(1), 95–120.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระครูปลัดศิวิรักษ์ ภทฺธญาโณ (หน่อตุ้ย). (2563). การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาของเยาวยชนในหมู่บ้านดงป่าจั่วตำบลมะขูนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- ไพจิต พองคำแดง และวาริชา วงศ์พยัต. (2564). การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ “เสียด” ในเขื่อนลาว: กรณีศึกษา บ้านหินสิ่ว เมืองโขง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว. สารศาสตร์.
- อนันต์ คติยะจันทร์ และชนะพล ดุลยเกษม. (2563). การอนุรักษ์ชุมชนกับวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนริมปากแม่น้ำห้วยหลวง จังหวัดหนองคาย. วารสารปัญญาวิวัฒน์, 12(1), 280-290.
- Coccia, M. (2014). Driving forces of technological change: The relation between population growth and technological innovation: Analysis of the optimal interaction across countries. *Technological Forecasting and Social Change*, 82, 52-65.
- Khouangvichit, D. (2010). Socio-economic transformation and gender relations in Lao PDR. (Doctoral dissertation, Kulturgeografiska institutionen). Umeå Universitet.
- Lestrelin, G. (2010). Land degradation in the Lao PDR: Discourses and policy. *Land use policy*, 27(2), 424-439.
- Ramcilovic-Suominen, S., & Kotilainen, J. (2020). Power relations in community resilience and politics of shifting cultivation in Laos. *Forest Policy and Economics*, 115, 102159.

สถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร กรณีศึกษาบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี
นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว

The Situation of Food Consumption Culture: The Case Study of
Sybounheung Village, Chanthabuly District, Vientiane Capital,
Lao PDR

อินแปง มั่นจะเร็น¹, นิกร มหาวัน², วิทยา ดวงธิมา³ และ พันธุ์ระวี กองบุญเทียม⁴
Inpaeng Manhchalern¹, Nikorn Mahawan², Wittaya Daungthima³ and
Punravee Kongboontiam⁴

Received: 09 November 2024; Revised: 08 February 2025; Accepted: 09 February 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชุมชนบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ โดยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มแม่บ้านหรือบุคคลในครอบครัวจำนวน 164 ชุด และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติคือ การค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้มีความรู้เรื่องอาหาร และผู้ประกอบการร้านอาหาร จำนวน 10 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมบริโภคอาหารมื้อหลักวันละ 3 มื้อ และมีแนวโน้มที่จะรักษารูปแบบนี้ไว้ ขณะเดียวกันยังคงเลือกปรุงอาหารเองที่บ้านเป็นหลัก แม้มีบางส่วนที่เริ่มหันมาซื้ออาหารปรุงสำเร็จมากขึ้น ในด้านการบริโภคอาหารนอกบ้าน ส่วนใหญ่รับประทานวันละ 1 มื้อ แต่แนวโน้มในอนาคตมีแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจน อาหารหลักที่บริโภค ได้แก่ ข้าว เนื้อสัตว์ ผัก และผลไม้ โดยแหล่งวัตถุดิบส่วนใหญ่มาจากการซื้อในตลาดมากกว่าการปลูกหรือเลี้ยงเอง นอกจากนี้ ยังพบว่าอาหารพื้นถิ่นที่ได้รับความนิยมมีความหลากหลาย เช่น ลาบ ก้อย ต้ม แกง ห่อหมก อ่อม ซุป คั่ว ปั่น ทอด ปิ้งย่าง ตำ และแจ่ว ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาหารของชุมชนได้อย่างชัดเจน ผลการศึกษานี้ช่วยให้เข้าใจบริบทของการบริโภคอาหารในระดับครัวเรือน

^{1 2 3 4} สาขาวิชาการวางแผนผังเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้;
Master of Urban and Environmental Planning Program, Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo
University

Corresponding author, e-mail: inpaengmcl@gmail.com

ซึ่งมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมสุขภาพ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการวางแผนนโยบายด้านอาหารในชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: สถานการณ์การบริโภคอาหาร; ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร; นครหลวงเวียงจันทน์
สปป. ลาว

Abstract

This research article aims to study the cultural context of food consumption in Ban Sibunheuang community, Chanthabuly District, Vientiane Capital. A mixed-methods approach was employed. The quantitative phase involved using questionnaires administered to 164 household members, with data analyzed through descriptive statistics including frequency, percentage, and mean values. The qualitative phase comprised interviews with 10 food knowledge holders and local restaurant operators, with data analyzed using descriptive content analysis techniques.

The findings reveal that most residents prefer to consume three main meals daily and tend to maintain this pattern. Home-cooked meals remain predominant, although there is a gradual increase in purchasing ready-to-eat food. For eating out, most people consume one meal per day outside the home, but this tendency is expected to decline in the future. Staple foods include rice, meat, vegetables, and fruits, with most ingredients sourced from markets rather than self-cultivation or livestock raising. Additionally, the community enjoys a diverse range of traditional dishes such as larb, koi, soups, curries, ho mok, om, kuay, porridge, fried, grilled, tam (papaya salad), and jaew (spicy dips), reflecting a clear cultural identity in their food practices. This study enhances understanding of household-level food consumption contexts, offering valuable insights for promoting well-being, preserving local food wisdom, and informing community food policy planning.

Keywords: Food Consumption Situation; Food Preservation Wisdom;
Vientiane Capital, Lao PDR.

บทนำ

วัฒนธรรมการบริโภคอาหารนับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสะท้อนอุปนิสัยและการดำรงตนของบุคคลในสังคม โดยในปัจจุบัน การบริโภคอาหารมิได้จำกัดอยู่เพียงเพื่อการดำรงชีวิตทางกายภาพเท่านั้น หากยังแฝงไว้ด้วยนัยแห่งภูมิปัญญาและความประณีตในการคัดสรร ประมงแต่ง และนำเสนออาหารอย่างพิถีพิถัน อีกทั้งระเบียบวิธี แบบแผน และธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับการ

บริโภคอาหารยังถือเป็นศาสตร์ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละสังคม ซึ่งมีใช้เพียงแค่การสะท้อนวัตถุดิบหรือวิธีการปรุงอาหารเท่านั้น หากยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต การอยู่อาศัย ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคอีกด้วย (DELICHI, 2561) การบริโภคอาหารมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทของกาลเวลา โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนผ่านรูปแบบการบริโภค ส่วนประกอบของอาหาร ตลอดจนภูมิปัญญาดั้งเดิมในการถนอมอาหาร ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ เศรษฐกิจของครัวเรือน สิ่งแวดล้อมในเขตเมือง ตลอดจนการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรม การตระหนักรู้และทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ของวัฒนธรรมการบริโภคอาหารจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง อันเปี่ยมด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีที่เก่าแก่ และวัฒนธรรมอันหลากหลาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านอาหารการกิน ซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของเมือง โดยเฉพาะในนครหลวงเวียงจันทน์ ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชน หนึ่งในด้านที่ได้รับผลกระทบอย่างเด่นชัดคือวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร อันเป็นผลมาจากความสะดวกสบายที่เมืองมอบให้ การขยายตัวของร้านอาหารและตลาดนอกบ้าน รวมถึงข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง ส่งผลให้ประชากรในเขตเมืองเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการบริโภคอาหารในครอบครัวแบบพร้อมหน้าพร้อมตา เป็นการบริโภคแบบแยกส่วน ซึ่งนำไปสู่การลดลงของปฏิสัมพันธ์และความอบอุ่นในครอบครัว (Lawrence & Plisco, 2017) จากเดิมที่เคยปลูกเอง ปรุงเอง ได้เปลี่ยนมาเป็นการพึ่งพาอาหารจากภายนอก รวมถึงการนิยมบริโภคอาหารจานด่วนหรือฟาสต์ฟู้ดมากขึ้น ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการสูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิม หากยังส่งผลต่อสุขภาพ เศรษฐกิจครอบครัว และสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองอีกด้วย จากนั้นองค์การอนามัยโลก (WHO) รายงานว่าประชากรทั่วโลกมีแนวโน้มเสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อ (NCDs) เพิ่มสูงขึ้น โดยหนึ่งในปัจจัยเสี่ยงทางพฤติกรรมที่สำคัญคือ การบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสม (กรมควบคุมโรค กองโรคไม่ติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, 2562) ดังนั้น หน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงภาครัฐจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่ดีงาม โดยรัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว มาตรา 23 (ฉบับแก้ไข) ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า รัฐจะส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นมรดกเชื้ออันดีงามของชาติและชนเผ่า รวมถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือวัฒนธรรมด้านอาหารการกิน (สภาแห่งชาติ สปป.ลาว, 2006) ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและผลกระทบในหลากหลายมิติ วัฒนธรรมการบริโภคอาหารจึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาอย่างลุ่มลึก เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน เมื่อกระแสวัตถุนิยมแผ่ขยายเข้ามาอย่างรวดเร็ว ชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวและสร้างกลไกตอบรับหรือโต้ตอบอย่างหลากหลาย เพื่อต่อสู้และรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ให้คงอยู่ ทั้งนี้ ภาคประชาสังคมควรมีบทบาทสำคัญในการร่วมขับเคลื่อนและผลักดันการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่เหมาะสม

การตระหนักรู้ถึงสถานการณ์การบริโภคอาหารเพื่อสร้างแนวทางการปรับตัวต่อวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยที่ผ่านมา ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวในบริบทของ สปป.ลาว ค่อนข้างน้อย งานศึกษานี้จึงให้ความสำคัญกับการสำรวจและทำความเข้าใจสถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหารในหมู่บ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ ให้สามารถปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชุมชนบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์จากภาคสนาม เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดในการศึกษาตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า การศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาค้นคว้าไว้ดังต่อไปนี้

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาสถานการณ์วัฒนธรรมบริโภคอาหาร โดยมีขอบเขตการวิจัยในบริเวณ บ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ การกำหนดขอบเขตการวิจัยในบริเวณดังกล่าวเนื่องด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นพื้นที่เขตใจกลางเมืองในนครหลวงเวียงจันทน์ ที่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงสูง ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 310.114 ตารางเมตร และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 334 ครัวเรือน ซึ่งเป็นประเภทที่อยู่อาศัย และพาณิชย์กรรมเป็นส่วนมาก ประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป และข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ภาพ 1 แผนภาพแสดงพื้นที่การวิจัย

1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาสถานการณ์วัฒนธรรมบริโภคอาหารของชุมชนบ้านสีบนเอื้อง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ โดยกำหนดขอบเขตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ รูปแบบการบริโภคอาหาร ส่วนประกอบของอาหาร และภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ ประชาชนบ้านสีบนเอื้อง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ จำนวนทั้งหมด 334 ครัวเรือน และกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนบ้านสีบนเอื้อง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ จำนวน 164 ครัวเรือน ซึ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวได้กำหนดโดยใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างที่จำนวนประชากรมีไม่มาก ของไวเออร์ (Weiers, 2005) ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และกำหนดให้ความคลาดเคลื่อนเป็น 0.05

3. เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในเชิงคุณภาพ คือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้ที่มีความรู้เรื่องอาหาร จำนวน 10 ราย โดยหัวข้อในการสนทนาให้ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับส่วนประกอบของอาหาร ส่วนเครื่องมือที่ใช้กับเชิงปริมาณ คือแบบสอบถาม จำนวน 164 ชุด โดยให้ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริโภคอาหาร ซึ่งแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร ใช้เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มจากการประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อขออนุญาตและแนะนำตัว พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาแก่กลุ่มตัวอย่าง เมื่อได้รับความยินยอมจึงดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และตรวจสอบความครบถ้วนของคำตอบภายหลัง สำหรับผู้มีความรู้ด้านอาหารและผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้วิจัยติดต่อหน่วยงานในชุมชนเพื่อระบุกลุ่มเป้าหมายและสถานประกอบการที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้รับอนุญาตจึงดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงบริบทวัฒนธรรมการบริโภคอาหารอย่างรอบด้าน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยเริ่มจากการเข้ารหัสข้อมูลตามกรอบที่กำหนด แบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ด้านรูปแบบการบริโภคอาหาร วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อหาค่าร้อยละ อันสะท้อนพฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มตัวอย่าง (2) ด้านส่วนประกอบของอาหาร วิเคราะห์จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้รู้ด้านอาหารและผู้ประกอบการร้านอาหาร โดยถอดความจากแถบบันทึกเสียงเพื่อนำมาสรุปและเปรียบเทียบองค์ประกอบของอาหารตามประเภทอย่างละเอียด และ (3) ด้านภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อสะท้อนถึงระดับการสืบทอดและการใช้ภูมิ

ปัญหาท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจภาพรวมของสถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหารได้อย่างชัดเจนและลุ่มลึกยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องสถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร บ้านสีบุญเรือง เมืองจันทะบุลี นครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการบริโภคอาหาร ผลการศึกษารูปแบบการบริโภคอาหารของชาวบ้านสีบุญเรือง เมืองจันทะบุลี นครหลวงเวียงจันทน์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 รูปแบบการบริโภคอาหารมื้อหลัก ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลการบริโภคอาหารมื้อหลักในปัจจุบัน พบว่า ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่บริโภคอาหารมื้อหลัก 3 มื้อ/วัน ร้อยละ 93.29 รองลงมา ได้แก่ บริโภคอาหาร 2 มื้อ/วัน ร้อยละ 4.27 และบริโภคอาหาร มากกว่า 3 มื้อ/วัน ร้อยละ 2.44 ตามลำดับ ส่วนผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลแนวโน้มการบริโภคอาหารมื้อหลักในอนาคต พบว่า ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีแนวโน้มไม่เปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารมื้อหลัก ร้อยละ 93.90 รองลงมา ได้แก่ จะบริโภคอาหารมื้อหลักลดลง ร้อยละ 4.88 และจะบริโภคอาหารมื้อหลักเพิ่มขึ้น ร้อยละ 1.22 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ลำดับ	รูปแบบการบริโภคอาหารมื้อหลัก			
	ปัจจุบัน	ร้อยละ	แนวโน้มในอนาคต	ร้อยละ
1	บริโภคอาหาร 2 มื้อ/วัน	4.27	เพิ่มขึ้น	1.22
2	บริโภคอาหารมื้อหลัก 3 มื้อ/วัน	93.29	ไม่เปลี่ยนแปลง	93.90
3	บริโภคอาหาร มากกว่า 3 มื้อ/วัน	2.44	ลดลง	4.88
	รวม	100	รวม	100

ตารางที่ 1 แสดงรูปแบบการบริโภคอาหารของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรูปแบบการบริโภคอาหารมื้อหลัก

1.2 รูปแบบการบริโภคอาหารที่บ้าน ผลการศึกษากการบริโภคอาหารที่บ้านในปัจจุบัน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บริโภคอาหารที่บ้านโดยการปรุงอาหารเอง ร้อยละ 79.90 และ ซื้ออาหารปรุงสุกมาทานที่บ้าน ร้อยละ 20.10 ส่วนผลการศึกษาแนวโน้มการบริโภคอาหารที่บ้านในอนาคต พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ปรุงอาหารเองเหมือนเดิม ร้อยละ 79.27 รองลงมาได้แก่ เปลี่ยนจากซื้ออาหารปรุงสุกเป็นปรุงเอง 18.29 ซื้ออาหารปรุงสุกเหมือนเดิม ร้อยละ 1.83 และเปลี่ยนจากปรุงเองเป็นซื้ออาหารปรุงสุก ร้อยละ 0.61 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ลำดับ	รูปแบบการบริโภคอาหารที่บ้าน			
	ปัจจุบัน	ร้อยละ	แนวโน้มในอนาคต	ร้อยละ
1	ปรุงอาหารเอง	79.90	ปรุงอาหารเองเหมือนเดิม	79.27
			เปลี่ยนจากซื้ออาหารปรุงสุกเป็นปรุงเอง	18.29
2	ซื้ออาหารปรุงสุก	20.10	ซื้ออาหารปรุงสุกเหมือนเดิม	1.83
			เปลี่ยนจากปรุงเองเป็นซื้ออาหารปรุงสุก	0.61
	รวม	100	รวม	100

ตารางที่ 2 แสดงรูปแบบการบริโภคอาหารของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรูปแบบการบริโภคอาหารที่บ้าน

1.3 รูปแบบการบริโภคอาหารนอกบ้าน ผลการศึกษารูปแบบการบริโภคอาหารนอกบ้านในปัจจุบัน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับประทานอาหารนอกบ้าน 1 มื้อ/วัน ร้อยละ 46.95 รองลงมาได้แก่ รับประทานอาหารนอกบ้าน 1-2 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 13.41 รับประทานอาหารนอกบ้าน 3-4 ครั้งต่อสัปดาห์ ร้อยละ 12.80 รับประทานอาหารนอกบ้าน 2 มื้อ/วัน ร้อยละ 10.37 รับประทานอาหารนอกบ้าน 3-4 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 7.93 รับประทานอาหารนอกบ้าน 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ ร้อยละ 5.49 รับประทานอาหารนอกบ้าน 3 มื้อ/วัน ร้อยละ 1.83 ไม่เคยทานอาหารนอกบ้าน ร้อยละ 1.22 ตามลำดับ ส่วนผลการศึกษาแนวโน้มการบริโภคอาหารนอกบ้านในอนาคต พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะบริโภคอาหารนอกบ้านลดลง ร้อยละ 60.40 รองลงมาได้แก่ จะไม่เปลี่ยนแปลง ร้อยละ 25.60 และจะบริโภคอาหารนอกบ้านเพิ่มขึ้น ร้อยละ 14.00 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 3

ลำดับ	รูปแบบการบริโภคอาหารนอกบ้าน			
	ปัจจุบัน	ร้อยละ	แนวโน้มในอนาคต	ร้อยละ
1	1 มื้อ/วัน	46.95	ลดลง	60.40
2	2 มื้อ/วัน	10.37		
3	3 มื้อ/วัน	1.83		
4	1-2 ครั้งต่อสัปดาห์	5.49	เพิ่มขึ้น	14.00
5	3-4 ครั้งต่อสัปดาห์	12.80		
6	1-2 ครั้ง/เดือน	13.41	ไม่เปลี่ยนแปลง	25.60
7	3-4 ครั้ง/เดือน	7.93		
8	ไม่เคยทานอาหารนอกบ้าน	1.22		
	รวม	100	รวม	100

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบการบริโภคอาหารของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรูปแบบการบริโภคอาหารนอกบ้าน

1.4 รูปแบบประเภทของอาหารที่บริโภค ผลการศึกษารูปแบบประเภทของอาหารที่บริโภคในปัจจุบันจากการใช้คำถามที่สามารถเลือกได้มากกว่าหนึ่งคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่บริโภคข้าว และผลิตภัณฑ์จากข้าวมากที่สุด ร้อยละ 24.00 รองลงมาบริโภคเนื้อ นม ไข่ ถั่ว

ต่าง ๆ ร้อยละ 22.90 บริโภคผัก ร้อยละ 21.60 บริโภคผลไม้ ร้อยละ 21.20 บริโภคไขมัน ร้อยละ 7.70 และอื่น ๆ ร้อยละ 2.60 ตามลำดับ ส่วนผลการศึกษาแนวโน้มประเภทของอาหารที่บริโภคในอนาคต พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะทานอาหารประเภทเนื้อ นม ไข่ ถั่วต่าง ๆ ร้อยละ 25.69 รองลงมาได้แก่ ทานอาหารประเภทผัก ร้อยละ 25.04 ทานอาหารประเภทข้าว และผลิตภัณฑ์จากข้าว ร้อยละ 24.56 ทานผลไม้ ร้อยละ 23.45 ทานอาหารประเภทไขมัน ร้อยละ 0.96 และทานอาหารประเภทอื่น ๆ ร้อยละ 0.32 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4

ลำดับ	รูปแบบประเภทของอาหารที่บริโภค			
	ปัจจุบัน	ร้อยละ	แนวโน้มในอนาคต	ร้อยละ
1	ข้าว และผลิตภัณฑ์จากข้าว	24.00	ข้าว และผลิตภัณฑ์จากข้าว	24.56
2	เนื้อ นม ไข่ ถั่วต่าง ๆ	22.90	เนื้อ นม ไข่ ถั่วต่าง ๆ	25.69
3	ผัก	21.60	ผัก	25.04
4	ผลไม้	21.20	ผลไม้	23.45
5	ไขมัน	7.70	ไขมัน	0.96
6	อื่น ๆ	2.60	อื่น ๆ	0.32
	รวม	100	รวม	100

ตารางที่ 4 แสดงรูปแบบการบริโภคอาหารของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรูปแบบประเภทของอาหารที่บริโภค

1.5 แหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำอาหาร ผลการศึกษาแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำอาหารในปัจจุบัน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ซื้อวัตถุดิบจากตลาด ร้อยละ 93.30 รองลงมา ได้แก่ ปลุก/เลี้ยงเอง ร้อยละ 6.70 ส่วนแนวโน้มที่มาของวัตถุดิบหลักในการทำอาหารในอนาคต พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ซื้อวัตถุดิบจากตลาดในชุมชนเหมือนเดิม ร้อยละ 81.71 รองลงมาได้แก่เปลี่ยนจากซื้อวัตถุดิบเป็นปลุก/เลี้ยงเอง ร้อยละ 11.59 ปลุก/เลี้ยงเองเหมือนเดิม ร้อยละ 6.09 และเปลี่ยนจากปลุก/เลี้ยงเอง เป็นซื้อวัตถุดิบจากข้างนอก ร้อยละ 0.61 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 5

ลำดับ	แหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำอาหาร			
	ปัจจุบัน	ร้อยละ	แนวโน้มในอนาคต	ร้อยละ
1	ซื้อวัตถุดิบจากตลาด	93.30	ซื้อวัตถุดิบจากตลาดเหมือนเดิม	81.71
			เปลี่ยนจากปลุก/เลี้ยงเองเป็นซื้อวัตถุดิบจากตลาด	0.61
2	ปลุก/เลี้ยงเอง	6.70	เปลี่ยนจากซื้อวัตถุดิบเป็นปลุก/เลี้ยงเอง	11.59
			ปลุก/เลี้ยงเองเหมือนเดิม	6.09
	รวม	100	รวม	100

ตารางที่ 5 แสดงรูปแบบการบริโภคอาหารของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามแหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำอาหาร

2. ส่วนประกอบของอาหาร

จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ที่มีความรู้เรื่องอาหาร และผู้ประกอบการร้านอาหาร จำนวน 10 ราย ในบ้านสิรินธร เมืองจันทะบุรี นครหลวงเวียงจันทน์ ผลจากการสัมภาษณ์ ได้คำตอบไปในทิศทางเดียวกัน โดยสามารถสรุปได้ว่า อาหารที่คนลาวส่วนใหญ่นิยมรับประทาน มี 11 ประเภท ได้แก่ ประเภทลาบ ก้อย ประเภทต้ม แกง ประเภทห่อหมก ประเภทเอาะ อ่อม ประเภทซุบ ประเภทคั่ว ประเภทป่น ประเภททอด ประเภทปิ้ง ย่าง ประเภทตำ และประเภทแจ่วหรือน้ำพริก ซึ่งส่วนประกอบของอาหารจะแตกต่างกันตามแต่ละประเภทของอาหาร รายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ประเภทลาบ ก้อย: เนื้อสัตว์ที่นิยมนำมาทำลาบ ก้อย ได้แก่ วัว หมู ไก่ กุ้ง และปลา ส่วนประกอบมี ต้นหอม ใบสาระแน ผักชี หอมแดง พริกป่น พริกสด และมะนาว ที่ปลุกเองหรือซื้อจากตลาด

2.2 ประเภทต้ม แกง: ใช้เนื้อสัตว์หรือผักชนิดต่าง ๆ ส่วนประกอบมี ข้าว ตะไคร้ และใบมะกรูด ประุงรสด้วยเกลือ น้ำปลาร้า เสริมความเปรี้ยวด้วยมะขามเปียก หรือใบมะขามอ่อน

2.3 ประเภทห่อหมก: เนื้อสัตว์ที่นิยมนำมาทำห่อหมก ได้แก่ หมู ไก่ ปลา กบ เขียด และลูกอ๊อด (ฮวก) นอกจากนี้ยังมีหน่อไม้ที่นิยมนำมาทำห่อหมก ซึ่งส่วนประกอบมี หัวปลี ใบแมงลัก ใบย่านาง ต้นหอม และพริกสด

2.4 ประเภทเอาะ อ่อม: นิยมทำเอาะ อ่อม ด้วยเนื้อสัตว์ หนังแห้ง ซึ่งเป็นการปรุงอาหารที่มีผักหลายชนิดเป็นส่วนประกอบ เช่น ผักตำลึง หรือยอดผักทอง มะเขือเปราะ ถั่วฝักยาว พริกสด ตะไคร้ ผักชีลาว ใบแมงลัก ใบมะกรูด กระเทียม หอมแดง และข้าวเหนียวจี๋

2.5 ประเภทซุบ: เป็นการนำผักหลายชนิด มาสุปรวมกันหรือซุบแค่ผักชนิดเดียวก็ได้เช่นกัน โดยเรียกชื่อซุบตามชนิดของวัตถุดิบหลัก เช่น ซุบผัก ซุบหน่อไม้ ซุบเห็ด ซุบขนุน และซุบลิ้นฟ้า เป็นต้น ส่วนประกอบที่นำมาใช้ ได้แก่ กระเทียม หอมแดง พริกสด งาคั่ว ต้นหอม และผักชี

2.6 ประเภทผัด (คั่ว): นิยมใช้เนื้อสัตว์ แมลง และผักชนิดต่าง ๆ ส่วนประกอบที่ใช้ได้แก่น้ำมัน พริกสด กระเทียม และต้นหอม

2.7 ประเภทป่น: นิยมทำป่น ด้วย ปลา กบ และเขียด ส่วนประกอบ ได้แก่ กระเทียม หอมแดง พริก ตะไคร้ ต้นหอม และผักชี

2.8 ประเภททอด: นิยมใช้เป็นเนื้อสัตว์ หนังแห้ง ไข่ และแมลง ส่วนประกอบได้แก่น้ำมัน กระเทียม

2.9 ประเภทปิ้ง ย่าง: นิยมใช้เนื้อสัตว์สด หรือแห้ง เครื่องในสัตว์ ส่วนประกอบ ได้แก่ กระเทียม พริก

2.10 ประเภทตำ: นิยมใช้ ผัก ผลไม้พื้นบ้าน ส่วนประกอบมี พริกสด หรือพริกแห้ง กระเทียม มะเขือเทศ และมะนาว

2.11 ประเภทแจ่วหรือน้ำพริก: น้ำพริก เป็นเครื่องจิ้มหลักของคนลาว เพื่อเสริมรสของอาหาร ใช้ได้ทั้งพริกแห้ง และพริกสด ส่วนประกอบได้แก่ ต้นหอม ผักชี กระเทียม หอมแดง และมะนาว

แนวโน้มส่วนประกอบของอาหารในอนาคต: วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านจะยังคงเป็นเรื่องสำคัญ และได้รับการอนุรักษ์ ซึ่งส่วนประกอบพื้นฐานของอาหารจะยังคงเหมือนเดิม แต่อาจจะเพิ่มความหลากหลายมากขึ้นตามประเภทของอาหาร ทั้งยังจะใช้เครื่องปรุงสำเร็จรูปอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความคุ้นเคยที่เพิ่มขึ้นในกลุ่มคนรุ่นใหม่ และจะมีการผสมผสานรสชาติและวัตถุดิบใหม่ ๆ เมื่อผู้คนเริ่มที่จะค้นหาและทดลองกับรสชาติใหม่ ๆ มากขึ้น

3. ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร

การศึกษาภูมิปัญญาในการถนอมอาหารของชาวบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอด้วย 4 วิธีการหลัก ได้แก่ ภูมิปัญญาในการทำให้แห้ง ภูมิปัญญาในการหมักดอง ภูมิปัญญาในการกวน และภูมิปัญญาในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาในการทำให้แห้ง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.71) ภูมิปัญญาในการหมักดอง ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.40) ภูมิปัญญาในการกวน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.07) ภูมิปัญญาในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.10) เมื่อพิจารณารายประเด็นเห็นว่า ชาวบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ มีความรับรู้ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร รับรู้ถึงความจำเป็นของภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร แต่ไม่ค่อยมีประสบการณ์ในการถนอมอาหาร เนื่องจากปัจจุบันมีความทันสมัยทำให้เทคโนโลยีด้านอาหารมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดทำให้อาหารคงคุณภาพความสด และสามารถเก็บได้เป็นเวลานาน นอกจากนี้ ยังสามารถหาซื้อได้ตามตลาดทั่วไป เลยมองว่าการถนอมอาหารด้วยวิธีดั้งเดิมมีความยุ่งยาก ดังนั้น ผู้คนจึงให้ความสนใจอยากเรียนรู้ภูมิปัญญาในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร เพราะพวกเขามองเห็นความต้องการของตลาดในการสร้างรายได้มากกว่า ภูมิปัญญาในการเก็บอาหารไว้กินเองนาน ๆ รายละเอียดดังตารางที่ 6

ลำดับ	ความคิดเห็นต่อภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร	ภูมิปัญญาในการทำให้แห้ง		ภูมิปัญญาในการหมักดอง		ภูมิปัญญาในการกวน		ภูมิปัญญาในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร	
		ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	ภาพรวม	3.71	มาก	3.40	ปานกลาง	3.07	ปานกลาง	3.10	ปานกลาง
1	การรับรู้ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร	4.48	มากที่สุด	4.04	มาก	3.81	มาก	3.01	ปานกลาง
2	ความจำเป็นของภูมิปัญญาการถนอมอาหารในปัจจุบัน	4.06	มาก	3.79	มาก	3.23	ปานกลาง	3.35	ปานกลาง

ลำดับ	ความคิดเห็นต่อภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร	ภูมิปัญญาในการทำให้แห้ง		ภูมิปัญญาในการหมักดอง		ภูมิปัญญาในการกวน		ภูมิปัญญาในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร	
		ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
	ภาพรวม	3.71	มาก	3.40	ปานกลาง	3.07	ปานกลาง	3.10	ปานกลาง
3	ประสบการณ์ในการถนอมอาหาร	3.62	มาก	2.96	ปานกลาง	2.55	น้อย	2.35	น้อย
4	ความสนใจในการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาการถนอมอาหาร	3.58	มาก	2.79	ปานกลาง	2.76	ปานกลาง	3.48	มาก
5	ความยากในการถนอมอาหาร	2.81	ปานกลาง	3.41	มาก	3.01	ปานกลาง	3.52	มาก
6	แนวโน้มความสนใจต่อภูมิปัญญาการถนอมอาหารในอนาคต	2.77	ปานกลาง	3.21	ปานกลาง	2.99	ปานกลาง	3.86	มาก

ตารางที่ 6 แสดงความคิดเห็นต่อภูมิปัญญาในการถนอมอาหารของชาวบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบุลี นครหลวงเวียงจันทน์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาสถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านสีบุนเฮือง เมืองจันทะบุลี นครหลวงเวียงจันทน์ โดยสามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

1. รูปแบบการบริโภคอาหาร

การบริโภคอาหารมื้อหลัก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บริโภคอาหาร 3 มื้อ/วัน ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2548 ที่พบว่าประชาชนร้อยละ 82.20 บริโภคอาหารมื้อหลักครบทั้ง 3 มื้อ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทธิดา ก้านทอง และคณะ (2562) ได้ศึกษารูปแบบพฤติกรรมการบริโภคอาหารและภาวะโภชนาการของนักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาและบุคลากร รับประทานอาหารครบ 3 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อเย็น ร้อยละ 89.7

การบริโภคอาหารที่บ้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บริโภคอาหารที่บ้านโดยการปรุงเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกพล บุญช่วยชู (2559) พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีวิทยาลัยดุสิตธานีกรุงเทพมหานคร บริโภคอาหารไทยที่ทำเองที่บ้านบ่อยครั้ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรนุช เกลี้ยงสงค์ (2562) พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ประกอบอาหารรับประทานเองที่บ้าน เนื่องจากரசชาติที่สามารถปรุงได้เอง ปลอดภัยต่อสุขภาพ และที่สำคัญราคาถูกลงกว่ารับประทานนอกบ้าน

การบริโภคอาหารนอกบ้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บริโภคอาหารนอกบ้าน 1 มื้อ/วัน ซึ่งตรงกันข้ามกับผลการวิจัยของ ฉัตร ก้นพันธ์ (2563) พบว่า ประชากรในอำเภอบ้านตาก ไม่นิยมออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน (เฉลี่ยเดือนละครั้ง) ซึ่งการบริโภคอาหารนอกบ้านบ่อยครั้ง อาจทำให้ร่างกายได้รับสารปนเปื้อนจากอาหาร มีความเสี่ยงที่สูงขึ้นต่อการเกิดโรคเรื้อรัง เช่น โรคหัวใจ โรคเบาหวาน โรคอ้วนและส่งผลเสียต่อสุขภาพในระยะยาว

ประเภทอาหารที่บริโภค พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บริโภคอาหารประเภทข้าว และผลิตภัณฑ์จากข้าว ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการกินของคนลาวที่จะรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก และมีอาหารหลากหลายร่วมด้วย ซึ่งคล้ายกับทางภาคเหนือและภาคอีสานของไทย ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับผลวิจัยของ รังสิณี พูลเพิ่ม (2559) ที่พบว่า การบริโภคอาหารของครอบครัวชุมชนบ้านพักข้าราชการโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ในภาพรวมที่อยู่ในระดับดี ได้แก่ พฤติกรรมการบริโภคตามกลุ่ม อาหาร ได้แก่ ข้าว เนื้อสัตว์ ไข่ ผัก ผลไม้ และนม

แหล่งที่มาของวัตถุดิบในการทำอาหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ซื้อวัตถุดิบจากตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพิเชษฐ์ ทองอ่อน, ปิยะวรรณ แก้วปลอด และนรินทร์ ตาก่อนทอง (2567) พบว่า ประเภทผัก ที่ประชาชนในพื้นที่นิยมบริโภคจะเป็นผักพื้นบ้านที่ปลูกในพื้นที่ของตนเองและหาซื้อได้ตามตลาด

2. ส่วนประกอบของอาหาร

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้เรื่องอาหาร และผู้ประกอบการร้านอาหารในบ้านสีนุเือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ สามารถสรุปได้ว่า ลาวมีประเภทและชนิดของอาหารหลากหลาย โดยส่วนประกอบของอาหารจะแตกต่างกันตามประเภทอาหาร ซึ่งมีทั้งหมด 11 ประเภท ได้แก่ 1) ลาบ ก้อย 2) ต้ม แกง 3) ห่อหมก 4) เอาะ อ่อม 5) ซุป 6) คั่ว 7) ปั่น 8) ทอด 9) ปิ้ง ย่าง 10) ตำ และ 11) แจ่วหรือน้ำพริก แม้ว่า การขยายตัวของเมืองจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในบางส่วนของอาหาร เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการใช้ส่วนประกอบที่หาได้จากธรรมชาติ มาสู่การปลูกเอง หรือซื้อจากตลาด แต่ส่วนประกอบพื้นฐานและวิธีการปรุงอาหารแบบดั้งเดิมยังคงถูกใช้อย่างกว้างขวาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรา หลาวทอง (2550) แต่ผลการค้นพบ อาหารชาวไทยกวยที่ส่วนใหญ่นิยมรับประทานแบ่งออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ 1) ลาบ ปลา ยำ ก้อย และส่า 2) ห่อหมก หลาม 3) น้ำพริก (แจ่ว) ปั่น 4) ต้ม 5) แกง อ่อม 6) ตำ 7) คั่ว 8) ซุป 9) ทอด 10) ปิ้ง ย่าง ซึ่งส่วนประกอบและเครื่องปรุงอาหาร มีการเปลี่ยนจากเดิมที่ได้จากธรรมชาติเป็นหลัก มาเป็นรูปแบบอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อการบริโภคและการจัดจำหน่าย

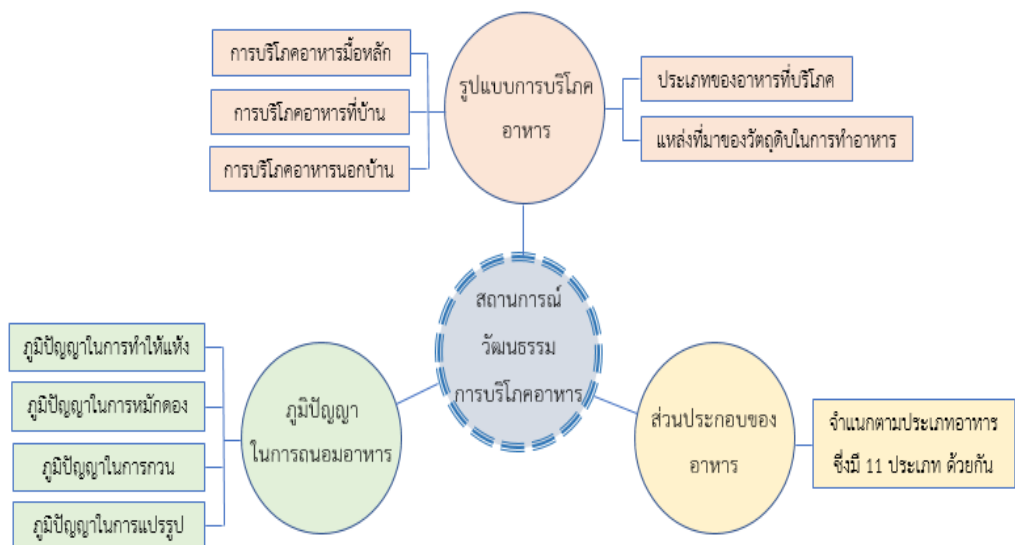
3. ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร

จากผลการศึกษาภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร ทั้ง 4 วิธีการ พบว่า ชาวบ้านสีนุเือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ ไม่ค่อยมีประสบการณ์ในการถนอมอาหาร เนื่องจากปัจจุบันมีความทันสมัยทำให้เทคโนโลยีด้านอาหารมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดทำให้อาหารคงคุณภาพความสด และสามารถเก็บได้เป็นเวลานาน จึงมองว่าการถนอมอาหารด้วยวิธีดั้งเดิมมีความยุ่งยาก ดังนั้น ผู้คนจึงให้ความสนใจในการเรียนรู้ภูมิปัญญาในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร เพราะพวกเขา

มองเห็นความต้องการของตลาดในการสร้างรายได้มากกว่าภูมิปัญญาในการเก็บอาหารไว้กินเองนาน ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิวพร จันทรแก้ว (2561) พบว่า การถนอมอาหาร ที่เคยมีไว้เพื่อกินนอกฤดูกาล ในปัจจุบันปรับเปลี่ยนมาเป็นการแปรรูปอาหารเพื่อการค้าขายเชิงพาณิชย์มากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาและอภิปรายผลทั้งหมดเห็นว่า สถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของบ้านสีบูน เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ สามารถสรุปเป็นความคิดให้เห็นถึงองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย โดยมี 3 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการบริโภคอาหาร 2) ส่วนประกอบของอาหาร 3) ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวกับท้องถิ่นสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาแนวทางการบริโภคอาหารที่เหมาะสม และแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม เพื่อให้วัฒนธรรมการบริโภคอาหารอยู่คู่สังคมลาวต่อไป รายละเอียดดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 2 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

บ้านสีบูนเมือง เมืองจันทะบูลี นครหลวงเวียงจันทน์ เป็นพื้นที่ใจกลางเมืองที่มีความหนาแน่นมาก ซึ่งมีผลต่อสถานการณ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคอาหาร ส่วนประกอบของอาหาร และภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร ถึงแม้ประชาชนยังคงปรุงอาหารทานเองเป็นส่วนมาก แต่ทานอาหารนอกบ้าน 1 มื้อต่อวัน และซื้อวัตถุดิบจากตลาดในการปรุงอาหาร ฉะนั้น ยังคงมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เสี่ยงต่อการเกิดโรค

ต่าง ๆ ถึงแม้ส่วนประกอบพื้นฐานของอาหารยังคงไม่เปลี่ยนแปลง แต่การใช้เครื่องปรุงสำเร็จรูปเพิ่มมากขึ้นอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพได้ และในส่วนของภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร ถึงแม้ปัจจุบันเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถรักษาคุณภาพและความสดของอาหารได้เป็นเวลานาน แต่อาจสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะความรู้และวิธีการถนอมอาหารที่สืบทอดกันมาอาจค่อย ๆ เลือนหายไป หากไม่มีการสืบสานหรือถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าวและรณรงค์ให้คนในชุมชนหันมาบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ โดยการพึ่งพาตนเอง และเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร และเพื่อให้คนในชุมชนมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรส่งเสริมให้ชุมชนเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการบริโภคอาหารพื้นถิ่น โดยเฉพาะการสืบทอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาในการถนอมอาหารที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและทรัพยากรในท้องถิ่น

1.2 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้าน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.3 ควรมีการพัฒนาช่องทางเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการบริโภคอาหารและองค์ประกอบของอาหารพื้นถิ่น ผ่านสื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันท่องเที่ยว เพื่อขยายโอกาสในการเข้าถึงองค์ความรู้สู่กลุ่มคนรุ่นใหม่

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรมอาหารของชุมชนแก่เยาวชน

2.2 ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้วางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารพื้นบ้านให้มีความหลากหลาย มีคุณภาพ และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ได้

2.3 องค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถนอมอาหารที่ได้จากงานวิจัย สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแนวทางการบริโภคอย่างยั่งยืน และส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 ควรขยายพื้นที่การศึกษาให้ครอบคลุมชุมชนหลากหลายประเภท เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน

3.2 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมการบริโภคอาหารกับประเด็นสุขภาพโภชนาการ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมและสามารถนำไปพัฒนานโยบายสาธารณะได้

3.3 ควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของเยาวชนและกลุ่มคนรุ่นใหม่ในการวิจัย เพื่อส่งเสริมการสืบสานองค์ความรู้และสร้างความตระหนักในคุณค่าของอาหารพื้นถิ่นอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค กองโรคไม่ติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข. (2562). รายงานสถานการณ์โรค NCDs เบาหวาน ความดันโลหิตสูง และปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์.
- จิรนุช เกลี้ยงสงศ์. (2562). พฤติกรรมการบริโภคปลาน้ำจืดของผู้บริโภคในอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- ฉัตรี กันพันธ์. (2563). พฤติกรรมการบริโภคอาหารนอกบ้านของประชากรในอำเภอบ้านตากก่อนเกิดวิกฤติโควิด-19 และหลังการเกิดวิกฤติโควิด-19. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2567, จาก <http://www.ba-abstract.ru.ac.th/index.php/abstractData/viewIndex/855.ru>
- ทิวาพร จันทรแก้ว. (2561). ภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหารของคนลุ่มทะเลสาบสงขลา. สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2567, จาก <https://human.skru.ac.th/husoconference/conf1/po31.pdf>
- ภัททิรา ก้านทอง, ชัยณรงค์ เลขราบ, ฐิมาพร วงศ์ศิริ, เพียงพัทธ์ โมกภา และทิพวารินทร์ พิมล. (2562). รูปแบบพฤติกรรมการบริโภคอาหารและภาวะโภชนาการของนักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 37(1), 118-127.
- รังสิณี พูลเพิ่ม. (2559). พฤติกรรมการบริโภคอาหารของครอบครัว ในชุมชนบ้านพักข้าราชการโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า. วารสารพยาบาลทหารบก, 17(2), 78-88.
- สภาแห่งชาติ สปป.ลาว. (2006). รัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว. เวียงจันทน์: กรมโฆษณาเผยแพร่กฎหมายกระทรวงยุติธรรม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2548). รายงานผลเบื้องต้นการสำรวจพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของประชากร พ.ศ. 2548 (พฤติกรรมการบริโภคอาหาร). สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2567, จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/ebook/2023/20230510184154_39919.pdf
- สุพิเชษฐ์ ตองอ่อน, ปิยะวรรณ แก้วปลอด และนรินทร์ ตาก้อนทอง. (2567). การศึกษาวัฒนธรรมและพฤติกรรมการบริโภคอาหารของประชาชนในพื้นที่ตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว. วารสารคหกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, 6(1), 50-61.
- อัจฉรา หลาวทอง. (2550). พลวัตการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารชาวไทยกวยในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567, จาก <http://research.culture.go.th>

- เอกพล บุญช่วยชู. (2559). ความรู้และพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยดุสิตธานี กรุงเทพมหานคร. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 10(2), 167-179.
- DELICHI. (2561). วัฒนธรรมการกิน. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2567, จาก <http://delichimagazinepost.blospot.com/2018/>
- Lawrence, S. D., & Plisco, M. K. (2017). Family mealtimes and family functioning. *American Journal of Family Therapy*, 45(4), 195–205.
- Weiers, M. R. (2005). *Introduction to business statistics*. (5thed). Pennsylvania: Brooks/Cole.

แนวทางการจัดการไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ Guidelines for Managing Valuable Timbers for Economic Development

เกียรติขจร ไชยรัตน์¹ และ จำเลื่อง เหตุทอง²
Kiatkajon Chairat¹ and Jamluang Hattong²

Received: 19 November 2024; Revised: 13 February 2025; Accepted: 12 March 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 และเสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากแหล่งข้อมูลหลากหลาย ทั้งเอกสารทางวิชาการ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ กฎหมาย ระเบียบ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้ถูกตีความตามหลักเหตุผล เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญและอธิบายประเด็นตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยถือว่าอยู่ในกลุ่มประเทศที่พื้นที่ป่าลดลง พ.ศ. 2566 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 101,818,155.76 ไร่ หรือคิดเป็น 31.47% ของพื้นที่ประเทศ กรณีศึกษาตัวอย่างการจัดการป่าไม้ในต่างประเทศมีแนวคิดหลักที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ในขณะที่ข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1) แนวทางการใช้แนวคิดวนศาสตร์ชุมชนเพื่อการจัดการภาคป่าไม้ 2) แนวทางการกำหนดพื้นที่การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ 3) แนวทางการกำหนดประเภทพันธุ์ไม้เพื่อการส่งเสริมการปลูกไม้ และ 4) แนวทางการมีส่วนร่วมทั้งระดับจุลภาคและมหภาคเพื่อการปลูกไม้มีค่าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ; การจัดการภาคป่าไม้; การพัฒนาเศรษฐกิจ

¹ คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย; Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya

² คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย; Faculty of Agriculture, Rajamangala University of Technology Srivijaya

Corresponding author, e-mail: jamluang.h@rmutsv.ac.th

Abstract

This research article aims to analyze the current state of forestry in Thailand, explore forest management approaches both domestically and internationally, examine the limitations of promoting economic tree planting under the Forest Act (No. 8), B.E. 2562 (2019), and propose strategies for enhancing economic tree cultivation to contribute to national economic development. This study employed a qualitative research methodology through content analysis of diverse sources, including academic documents, articles, research papers, theses, laws, regulations, and electronic media. The data were interpreted using rational analysis to synthesize key insights and address the study's objectives.

The findings reveal that Thailand is among the countries experiencing forest area decline. As of 2023, forest coverage has decreased to 101,818,155.76 rai, accounting for only 31.47% of the country's total area. Case studies of international forest management highlight the importance of stakeholder participation in the conservation and utilization of forest resources. The proposed strategies to promote economic tree planting for economic development include: (1) integrating community forestry concepts into forest sector management; (2) designating areas for both conservation and economic utilization; (3) identifying suitable tree species for cultivation; and (4) promoting participation at both micro and macro levels to support the sustainable development of valuable timber resources.

Keywords: Economic Tree Species; Forest Sector Management; Economic Development

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยการประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมมนุษย์ รวมทั้งมีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของพืชและสัตว์นานาชนิด ดังนั้นป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต ปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวสู่การพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วจึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของประชากรก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความขาดแคลนที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่า ในขณะที่เดียวกันกระแสการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ประชาคมโลกได้ให้ความสนใจในปัญหาดังกล่าวและได้กำหนดแนวทางการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนภายใต้กรอบองค์การสหประชาชาติโดยการปลูกสร้างสวนป่าไม้

เศรษฐกิจเพื่อผลิตไม้ตอบสนองความต้องการและทดแทนไม้ที่ผลิตจากป่าธรรมชาติ (กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ได้กำหนดเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยจำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 ซึ่งในการเพิ่มป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจนั้น ภาครัฐได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในที่ดินกรรมสิทธิ์ สามารถตัดขาย รวมถึงส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ราชการต่าง ๆ ทั้งนี้ ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ หรือไม้เศรษฐกิจ (Economically valuable timbers) เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น หากมีการส่งเสริม และสนับสนุนให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน ปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่นอกเขตป่าไม้ให้ได้อย่างจริงจัง และกำหนดทิศทางการเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าได้มีการกำหนดทิศทางการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกรที่สนใจ และหันมาให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจควบคู่ หรือเป็นอาชีพหลักแทน แต่ยังมีข้อจำกัด เช่น การตลาด และอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตต่าง ๆ ให้มีการปลูก การจัดการ การตัด การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ รวมถึงการส่งออกไปขายในตลาดต่างประเทศ (องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้, 2561)

ดังที่กล่าวข้างต้น มีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 และเสนอแนวทางการพัฒนาการปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นอาชีพเพื่อเป้าหมาย คือประชาชนระดับครัวเรือน ภาคเอกชน และอุตสาหกรรมจะร่วมในการปลูกและพัฒนาไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ความคาดหวังจากการวิจัยเพื่อนำผลของการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจและให้ไม้เศรษฐกิจเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างรายได้ สร้างชาติ สร้างความเข้มแข็ง มั่งคั่ง มั่นคง ยั่งยืนให้กับสังคมไทยในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562
2. เสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร เช่น หนังสือ บทความ วารสารทางวิชาการ งานวิจัย ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และเอกสารอื่น ๆ ในรูปของข้อมูลเอกสารและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1. แหล่งที่มาและการเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งที่มาของข้อมูล คือ ข้อมูลทุติยภูมิ จะเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงข้อมูลเนื้อหาตามประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัย สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการค้นคว้าและเก็บข้อมูลแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้อง เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้ พระราชบัญญัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของภาครัฐ นโยบายภาครัฐ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต โดยเป็นการทบทวนเอกสารและสถิติข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ

2. ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีการศึกษาซึ่งมีแนวทาง ขั้นตอน และกระบวนการวิธีการสำหรับการวิจัยซึ่งคณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงเอกสาร มีการกำหนดขอบเขตเพื่อวิเคราะห์แนวทางทั้งระดับจุลภาคและมหภาคโดยพิจารณาบริบทของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ 1) ศึกษาสภาพบริบทสถานการณ์ ความต้องการ และกลไกการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในการปลูกไม้เศรษฐกิจ 2) วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดของพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 ในการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ และ 3) เสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจทั้งระดับจุลภาคและมหภาคเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากข้อมูลการศึกษา เอกสารและข้อมูลที่ได้รับจะนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันนำมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นการศึกษา สรุปและนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนา แต่ละประเด็นการศึกษา โดยจะนำข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้ามานำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) พร้อมกับการนำเสนอโดยการเขียนบรรยายและอธิบายความตามข้อมูลที่สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งทำการสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 ประเทศไทยกำหนดพื้นที่ป่าไม้ หมายถึง พื้นที่ที่มีไม้ยืนต้นปกคลุมต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3.125 ไร่ รวมถึงพื้นที่ธรรมชาติอื่นที่แวดล้อมผืนป่า ยกเว้นพื้นที่เกษตรเชิงพาณิชย์ เช่น สวนยางพารา สวนปาล์ม และวนเกษตร ดังนั้นการบริหารจัดการป่าไม้กระจายอยู่ในความรับผิดชอบ

ของ 4 กระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงมหาดไทย โดยมีหน่วยงานสำคัญ ได้แก่

- 1) กรมป่าไม้: ดูแลป่าสงวนและกำกับสวนป่าเชิงพาณิชย์ของเอกชน
- 2) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้: จัดการสวนป่าเพื่อการผลิตไม้
- 3) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช: รับผิดชอบพื้นที่อนุรักษ์
- 4) กรมศุลกากร: ตรวจสอบการนำเข้า-ส่งออกไม้
- 5) หน่วยงานท้องถิ่นและตำรวจ: บังคับใช้กฎหมายป่าไม้ในระดับพื้นที่

เมื่อพิจารณาตามส่วนภูมิภาค พบว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศกระจายตัวแตกต่างกันไปในแต่ละภาค ทั้งในด้านขนาดและสัดส่วนเมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของภูมิภาคนั้น ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภูมิภาค	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ป่าไม้ (ไร่)	สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้
ภาคเหนือ	60,048,349.14	37,976,519.37	63.24%
ภาคตะวันตก	34,038,210.43	20,033,806.37	58.86%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	104,823,709.22	15,608,130.07	14.89%
ภาคกลาง	56,912,645.90	12,263,466.16	21.55%
ภาคใต้	46,154,901.40	11,232,880.27	24.34%
ภาคตะวันออก	21,550,883.56	4,703,353.52	21.82%
รวมทั้งประเทศ	323,528,699.65	101,818,155.76	31.47%
พื้นที่ป่าไม้นอกเส้นขอบเขตการปกครอง กระทรวงมหาดไทยปี พ.ศ. 2563	91,949.22		

ตารางที่ 1 พื้นที่ป่าไม้แยกตามภูมิภาค (ที่มา: โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ปี พ.ศ. 2566, กรมป่าไม้)

ในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ เหลืออยู่เป็นจำนวน 101,818,155.76 ไร่ หรือคิดเป็น 31.47% ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ในภาคกลาง 12,263,466.16 ไร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 15,608,130.07 ไร่ ภาคตะวันออก 4,703,353.52 ไร่ ภาคตะวันตก 20,033,806.37 ไร่ ภาคใต้ 11,232,880.27 ไร่ และภาคเหนือ 37,976,519.37 ไร่ และมีพื้นที่ป่าไม้ที่ปรากฏนอกขอบเขตการปกครองอีกจำนวน 91,949.22 ไร่

ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าลดลง โดยมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ ข้อมูลจากรายงานโครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ปี พ.ศ. 2566 โดยกรมป่าไม้ ชี้ว่าในปี พ.ศ. 2516 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 138,566,875 ไร่ หรือคิดเป็น 43.21% ของพื้นที่ประเทศ แต่ในปี พ.ศ. 2566 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 101,818,155.76 ไร่ หรือคิดเป็น 31.47% ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น (ลดลง 11.74 %) สำหรับการจัดการพื้นที่ป่าของไทย เมื่อพิจารณาจากแผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ. 2564-2565 กำหนดกิจกรรมปฏิรูปในการเพิ่มและพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ตามเป้าหมายที่ระบุไว้ในนโยบายป่าไม้แห่งชาติปี พ.ศ. 2562 ตั้งเป้า

ปี พ.ศ. 2565 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 33.04% ปี พ.ศ. 2570 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 35.35% ปี พ.ศ. 2575 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 37.67% และปี พ.ศ. 2580 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 40%

จากข้อมูลตารางที่ 1. พบว่า ปี พ.ศ. 2566 ไทยมีพื้นที่ป่าเพียง 31.47% พลาดจากเป้าที่ตั้งไว้ในปี พ.ศ. 2565 ที่ 33.04% และถ้าหากจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าไทยจะต้องมีพื้นที่ป่าอย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศ หรือเท่ากับ 129,411,479.86 ไร่ ภายในปี พ.ศ. 2580 จากนั้นไปอีก 13 ปี (พ.ศ. 2567-2580) จะต้องเพิ่มพื้นที่ป่าอย่างน้อย 27,057,995.10 ไร่ หรือเฉลี่ย 3,517,539.36 ไร่ต่อปี ในขณะที่ข้อมูลในปัจจุบันแสดงถึงพื้นที่ป่าไม้กลับลดลงเฉลี่ย 187,545.07 ไร่ต่อปี ทั้งนี้ปัญหาการจัดการป่าไม้ที่สำคัญของประเทศไทย คือ "ปัญหาพื้นที่ป่าไม้ลดลง" มีสาเหตุที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land use change) จากพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นพื้นที่ เช่น พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง หรือเกิดจากปัญหาไฟป่า

1.2 แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่าหลายประเทศทั่วโลกได้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาป่าไม้ในฐานะกลไกสำคัญในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ บรรเทาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และเป็นแหล่งรายได้ทางเศรษฐกิจ จึงได้มีการพัฒนานโยบายและแนวทางการจัดการป่าไม้ให้สอดคล้องกับบริบททางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละประเทศ ดังนี้

1) เยอรมนี เน้นการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดแบบบูรณาการ โดยมีกลยุทธ์ 9 ด้าน ครอบคลุมทั้งการอนุรักษ์ธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน พร้อมทั้งบูรณาการการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภูมิสังคมในส่วนเสียในระดับต่าง ๆ

2) ฟินแลนด์ ส่งเสริมการจัดการป่าไม้โดยเจ้าของป่าอย่างยั่งยืนผ่านแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) ที่คำนึงถึงทั้งเศรษฐกิจ นิเวศวิทยา และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการจัดการป่าขนาดเล็กตามวงจรชีวิตของต้นไม้ และการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

3) สวีเดน ใช้แนวทางกฎหมายที่ส่งเสริมการปลูกป่าทดแทนเพื่อรักษาพื้นที่ป่าและระบบนิเวศ โดยภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมมีบทบาทร่วมกัน ส่งผลให้สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมสร้างงาน สร้างรายได้ และสนับสนุนเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศ

4) อินเดีย นำแนวคิดการจัดการป่าไม้โดยชุมชน (Joint Forest Management: JFM) มาใช้เพื่อฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเป็นธรรม ซึ่งช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มรายได้ และเสริมสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์ แม้จะยังมีความท้าทายด้านการบริหารจัดการร่วมอยู่บ้าง

แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศล้วนมีจุดร่วมสำคัญ คือ การเน้นความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ การสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ และการตอบสนองต่อความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นแนวทางที่ประเทศไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

1.3 แนวทางการจัดการป่าไม้ของประเทศไทย ประเทศไทยได้ขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ด้วย โมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ เข้ากับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ภาคป่าไม้ภายใต้โมเดล BCG มุ่งเน้นการพัฒนาแบบครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ โดยมี 5 องค์ประกอบหลักในการขับเคลื่อน ได้แก่ 1. โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งจูงใจ เช่น พันธบัตรป่าไม้ การใช้ต้นไม้เป็นหลักทรัพย์ทางการเงิน และเขตเศรษฐกิจพิเศษไม้เศรษฐกิจ 2. ระบบกำกับดูแล ที่เอื้อต่อการปลูก การเก็บเกี่ยว และการค้าผลิตภัณฑ์จากป่า 3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้ด้านการจัดการป่าอย่างยั่งยืน 4. ความร่วมมือแบบพหุภาคี ระหว่างรัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชน 5. ระบบตลาดและฐานข้อมูลไม้เศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน

BCG ภาคป่าไม้ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากป่าในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้ง ไม้เศรษฐกิจ (Timber) และ ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่ไม้ (Non-Timber Forest Products) เช่น พืชสมุนไพร เห็ด น้ำผึ้ง และยางชัน พร้อมทั้งสนับสนุนกิจกรรมป่าชุมชน ป่ากันชน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนในระดับฐานราก นอกจากนี้ ป่าไม้ยังทำหน้าที่เป็น แหล่งดูดซับคาร์บอนตามธรรมชาติ (Carbon Sink) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเป้าหมายของประเทศในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก สู่สถานะ ความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) และการปล่อยคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emissions) ในต้นทศวรรษที่ต่ำกว่าภาคเศรษฐกิจอื่น

โดยภาพรวม โมเดล BCG ในภาคป่าไม้เป็นเครื่องมือยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) อย่างสมดุล ครอบคลุมทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

1.4 ข้อจำกัดในการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนและภาคเอกชนสามารถปลูกและใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าได้สะดวกขึ้น โดยลดข้อจำกัดเดิมที่มุ่งเน้นการควบคุมไม้หวงห้ามในป่า อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าว ยังพบข้อจำกัดที่ต้องพิจารณาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ดังนี้ 1. ระดับจุลภาค (ระดับผู้ปลูก/ครัวเรือน/หน่วยงานท้องถิ่น) ได้แก่ 1) สิทธิในที่ดิน: แม้กฎหมายจะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากไม้ที่ปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามกฎหมาย แต่ประชาชนที่อยู่ในที่ดินประเภทโฉนดพื้น ส.ป.ก, สทก., คทช. ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากไม้ได้อย่างเต็มที่ ต้องรอความชัดเจนจากรัฐเพิ่มเติม 2) การครอบครองเลื่อยโซยนต์: แม้สามารถตัดไม้ในที่ดินกรรมสิทธิ์ได้ แต่การมีเลื่อยยนต์ต้องได้รับอนุญาตตาม พ.ร.บ.เลื่อยโซยนต์ พ.ศ. 2545 ทำให้เกิดภาระทางกฎหมาย และกระทบต่อการแปรรูปไม้ในระดับครัวเรือน 2. ระดับมหภาค (ระดับอุตสาหกรรม/นโยบาย) ประกอบด้วย 1. การค้าหรือส่งออกไม้: แม้ไม้ที่ปลูกในที่ดินที่ได้รับอนุญาตจะไม่ใช่ไม้หวงห้าม แต่หากต้องการ

จำหน่ายหรือส่งออก ยังต้องผ่านกระบวนการขอรับรองจากกรมป่าไม้ ซึ่งเพิ่มขึ้นตอนและภาระให้ผู้ประกอบการ 2. การแปรรูปไม้ในอุตสาหกรรม: การแปรรูปไม้ในปริมาณมากยังต้องได้รับอนุญาตตาม พ.ร.บ.โรงงาน และต้องรอความชัดเจนจากกฎหมายลูกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ดังที่กล่าวมานั้น แม้ พ.ร.บ.ป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 จะช่วยผ่อนคลายข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากไม้มีค่า แต่ยังมีอุปสรรคจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับและขั้นตอนทางราชการที่ซับซ้อน ซึ่งยังไม่เอื้อต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมไม้โดยรวม ดังนั้น ควรเร่งปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติให้สอดคล้องและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและเอกชนในภาคป่าไม้อย่างยั่งยืน

2. แนวทางการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ

คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับพื้นที่และระดับประเทศ ดังนี้

2.1 การประยุกต์แนวความคิดวนศาสตร์ชุมชน (Social Forestry) และระบบวนเกษตร (Agroforestry) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทางวนศาสตร์ชุมชนควบคู่กับระบบวนเกษตร เช่น การปลูกพืชผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ หรือ ประมงในสวนป่า เพื่อให้ประชาชนมีรายได้และสิทธิในที่ดินทำกิน ขณะเดียวกันภาครัฐสามารถเพิ่มพื้นที่ป่าและลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่

2.2 การกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ควรแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) *ป่าอนุรักษ์*: ป่าต้นน้ำ เขตอนุรักษ์ และอุทยาน ที่ทำหน้าที่หลักในการรักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม 2) *ป่าเศรษฐกิจ*: พื้นที่ที่จัดไว้เพื่อการผลิตไม้มีค่าและการพัฒนาอุตสาหกรรมไม้ โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทหลักในการปลูกและจัดการ ซึ่งช่วยสร้างรายได้และลดภาระภาครัฐ

2.3 การคัดเลือกพันธุ์ไม้เพื่อส่งเสริมการผลิตไม้เศรษฐกิจ พันธุ์ไม้ที่ควรส่งเสริมแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) *ไม้โตช้า*: เช่น ไม้สัก แดง ประดู่ มีมูลค่าสูงแต่ใช้เวลาปลูกนาน เหมาะสำหรับรัฐและรัฐวิสาหกิจ 2) *ไม้โตเร็ว*: เช่น ยูคาลิปตัส กระถินเทพา ใช้เวลาปลูก 5-15 ปี เหมาะสำหรับภาคเอกชนและเกษตรกรรายย่อย โดยต้องเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเป้าหมายการใช้ประโยชน์

2.4 การสร้างการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมไม้ควบคู่กับการปลูกป่าโดยภาครัฐเรือน ภาคเอกชน และภาคอุตสาหกรรม จะช่วยให้เกิดระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน รัฐควรสนับสนุนด้วยมาตรการจูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษีสำหรับพื้นที่ปลูกป่า การตั้งกองทุนปลูกป่าดอกเบญจตา การยกเว้นภาษีจากการลงทุนปลูกป่า การจัดระบบค่าตอบแทนบริการสิ่งแวดล้อม (PES) การประกันภัยสวนป่าเพื่อรองรับความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

การส่งเสริมไม้เศรษฐกิจโดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน การบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ และการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ จะช่วยให้เกิดการปลูกป่าอย่างยั่งยืน ทั้งเพิ่มพื้นที่ป่าไม้

สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และรักษาสมดุลสิ่งแวดล้อมได้ในระยะยาว ซึ่งเป็นแนวทางที่ประเทศพัฒนาแล้วได้พิสูจน์แล้วว่าได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยที่แสดงถึงสถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยซึ่งอยู่ในกลุ่มประเทศที่พื้นที่ป่าลดลง ทิศทางการหนุนเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ภาคป่าไม้แสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปลูกไม้เศรษฐกิจและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงสู่บริบทเศรษฐกิจความสมดุลทางคาร์บอนได้ BCG ของภาคป่าไม้ได้ หรือกล่าวอีกนัยว่าอุตสาหกรรมป่าไม้สามารถนำสู่เศรษฐกิจคาร์บอนเป็นกลางภายใต้โมเดล BCG ภาคป่าไม้ รวมทั้งกระแสโลกมีการกลับมาใช้ไม้จากแหล่งที่มีการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนที่เรียกว่า Sustainable Forest Management (SFM) มากขึ้น โดยต้องคำนึงถึงความสมดุลของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

ในขณะที่กรณีศึกษาการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศ มีหลักการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ และได้มีการสร้างสิ่งจูงใจให้ภาคครัวเรือนและภาคเอกชนปลูกป่าขึ้นหลายประการ ผ่านการใช้เครื่องมือทางการเงิน การคลัง และด้านเศรษฐกิจศาสตร์ ผ่านกลไกการตลาด เช่น งดเก็บภาษีที่ดินที่ปลูกป่า งดเก็บภาษีต้นไม้ที่ปลูก ตั้งกองทุนปลูกป่าโดยการให้ระยะยาวดอกเบี้ยต่ำ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการปลูกสร้างสวนป่า ในบางส่วน ยกเว้นภาษีรายได้จากการเสียเงินค่าค่าใช้จ่ายในการปลูกสร้างสวนป่าไม่โดยถือว่าเป็นเงินบริจาคการกุศล ออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิป่าเอกชน การกำหนดให้มีประกันภัยสวนป่าเนื่องจากผลด้านลบจากภัยธรรมชาติ เพื่อลดความเสี่ยงจากการลงทุน

พื้นที่ทางการเกษตรและเกษตรกรของไทยส่วนใหญ่มักประสบปัญหาขาดทุนจากการทำการเกษตร สาเหตุหลักมาจากความเสี่ยงด้านภูมิอากาศและด้านการตลาด จำเป็นต้องสร้างความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อมด้วยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เพิ่มขึ้น และเกษตรกรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นที่มีความมั่นคงกว่า ดังนั้นการปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นคำตอบที่เหมาะสมประการหนึ่งของเกษตรกรและครัวเรือนภาคการเกษตร ในขณะเดียวกันประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัย การออมเพื่อวัยเกษียณจึงมีความจำเป็น แต่การออมในรูปแบบเงินสดได้ผลตอบแทนต่ำ การปลูกไม้เศรษฐกิจจะเป็นการออมรูปแบบหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่ำและมีต้นทุนต่ำ ให้ผลตอบแทนที่มั่นคงแก่เกษตรกร สอดคล้องกับกรณีศึกษาของต่างประเทศที่แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มประเทศที่เจริญแล้วจะมีป่าของภาคเอกชนมากกว่าของรัฐบาล และรัฐถือว่าป่าไม้ที่สร้างขึ้นนั้นไม่ว่าจะเป็นป่าของรัฐหรือเปล่าของเอกชนต่างก็เป็นป่าไม้ของชาติ

สำหรับแนวทางการส่งเสริมป่าเอกชนของภาคธุรกิจและป่าชุมชนของประเทศไทยโดยการให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสภาพป่าไม้ของประเทศไทยให้บรรลุเป้าหมายเร็วยิ่งขึ้น ป่า

เอกชนนั้นจะเกิดขึ้นได้โดยการมีภาคอุตสาหกรรมขึ้นรองรับ และการมีตลาดที่แน่นอน หรืออาจจะกล่าวในทางกลับกันได้ว่าการส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบในท้องถิ่น ป่าของภาคเอกชนก็จะเกิดขึ้นเองจากการลงทุนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมนั้น เพราะผู้ประกอบการอุตสาหกรรมสามารถควบคุมคุณภาพชนิดไม้ที่ต้องการและควบคุมปริมาณวัตถุดิบได้มากกว่าการพึ่งวัตถุดิบจากป่าธรรมชาติ กล่าวคือสอดคล้องทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานของภาคป่าไม้ (Demand and Supply drive Industry) รวมทั้งภาคอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจในปัจจุบันยังขาดแคลนแรงงานด้านนี้อีกจำนวนมาก การสนับสนุนผ่านมาตรการลดหย่อนภาษี กลไกการจ่ายค่าตอบแทนคุณระบบนิเวศ (Payment for Environmental Service: PES) การจัดทำเขตเศรษฐกิจพิเศษไม้เศรษฐกิจ รวมทั้งการพัฒนากระบวนการข้อมูลการส่งเสริมการปลูกป่า จะเป็นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาเหล่านี้และจะเป็นเครื่องมือเศรษฐกิจตัวใหม่ที่สามารถสร้างรายได้แก่ประเทศ

โดยภาพรวม บทความวิจัยแสดงถึงเป้าหมายในการเสนอแนวทางการพัฒนาและจัดการผลผลิตสวนป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจที่มีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตไม้ให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ 2) สนับสนุนให้มีการปลูกสร้างสวนป่าเป็นอาชีพที่มั่นคง และ 3) ต้องมีการสนับสนุนด้านวิชาการในการผลิต การจัดการ และการใช้ประโยชน์จากภาคอุตสาหกรรมป่าไม้ตลอดโซ่อุปทานอุตสาหกรรมป่าไม้ ดังนั้นการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและภาคเอกชนและป่าชุมชนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจนั้น การกำหนดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพื่อทำให้มีการปลูกสร้างสวนป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจโดยหน่วยครัวเรือนและภาคเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้องนั้นจะไม่เป็นการสูญเสียเปล่าประโยชน์ เพราะรัฐบาลไม่ต้องลงทุนในการปลูกสร้างสวนป่า ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ และมีภาคอุตสาหกรรมเกิดขึ้น และผลพลอยได้ (Impact) ที่สำคัญคือ การรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมที่ได้รับจากสวนป่าไม้ ซึ่งส่งผลต่อด้านเศรษฐกิจ โดยที่การรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมจะเป็นหลักคิดที่สำคัญในการนำไปปฏิบัติและสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคมต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาบริบท ความต้องการ และกลไกการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของเกษตรกร ตลอดจนวิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดของพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 และเสนอแนวทางขับเคลื่อนการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน พบว่าเกษตรกรและหน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องมีความต้องการเข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจในฐานะรายได้ระยะยาว อีกทั้งยังต้องการใช้ไม้เพื่อการอุปโภค และมีเจตนารมณ์ร่วมในการเพิ่มพื้นที่ป่า โดยมองเห็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางการส่งเสริมหลัก 2 ประการ ได้แก่ 1) โครงการส่งเสริมการปลูกไม้เพื่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของกรมป่าไม้ 2) โครงการพัฒนาและจัดการสวนป่าเชิงพาณิชย์ รวมถึงการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้

ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนอาชีพจากพืชเชิงเดี่ยวสู่การปลูกไม้เศรษฐกิจ จำเป็นต้องมีการสนับสนุนเชิงนโยบาย ได้แก่ การลดข้อจำกัดทางกฎหมาย อำนาจความสะดวกในการอนุญาต

ส่งเสริมด้านการตลาด และพัฒนามาตรฐานการรับรองไม้เศรษฐกิจสากล (Forest Certification) เพื่อสร้างโอกาสในการส่งออก นอกจากนี้ การให้คำปรึกษาด้านวิชาการ การสนับสนุนแหล่งทุน และการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์และเครือข่ายผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ ถือเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจของประเทศ ตอบสนองความต้องการของอุตสาหกรรมไม้ภายใน และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันระดับโลก

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร พ.ศ. 2561–2579 ของกรมป่าไม้ ซึ่งตั้งเป้าไว้ 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจไม่น้อยกว่า 26 ล้านไร่ 2) รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรผู้ปลูกไม้ไม่น้อยกว่า 420,000 บาทต่อคนต่อปี 3) การเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคป่าไม้ไม่น้อยกว่า 2 ล้านล้านบาท ภายในปี พ.ศ. 2579 ทั้งนี้ บทเรียนจากต่างประเทศชี้ว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชน” คือปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน แนวคิดนี้สอดคล้องกับการส่งเสริมป่าชุมชนในประเทศไทย ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคอุตสาหกรรมไม้เข้ามามีบทบาทในฐานะกลไกเศรษฐกิจสำคัญเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจของประเทศต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

สถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยในปัจจุบันยังคงเผชิญกับความท้าทาย เนื่องจากมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่เพียง 101.82 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 31.47 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีแนวโน้มพื้นที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง และแนวทางการจัดการป่าไม้ในระดับนานาชาติมีจุดร่วมสำคัญคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควบคู่กับการใช้กลไกเชิงทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างแรงผลักดันในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่หลายประเทศยึดถือร่วมกัน

ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาภาคป่าไม้ได้ถูกบูรณาการเข้ากับโมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) โดยเน้นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ผ่านการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ และการพัฒนาภาคป่าไม้เชิงนิเวศในทุกมิติ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนและธุรกิจในพื้นที่ (จุลภาค) ไปจนถึงอุตสาหกรรมและนโยบายของรัฐ (มหภาค) ทั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนตลอดห่วงโซ่อุปทานของภาคป่าไม้ นอกจากนี้มีข้อเสนอแนะทางเชิงนโยบายในการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 4 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การนำแนวคิดวนศาสตร์ชุมชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ 2) การกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ 3) การคัดเลือกและส่งเสริมพันธุ์ไม้ที่เหมาะสม 4) การสร้างระบบการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงระดับจุลภาคและมหภาคอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางเหล่านี้จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจของประเทศให้เติบโตอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์อย่างสมดุล และความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ด้านสำคัญ ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เพื่อส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ควรมีการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจในการลงทุนปลูก สร้างสวนป่าทั้งในรูปแบบของเอกชนและป่าชุมชน ตัวอย่างมาตรการที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การ จัดตั้งกองทุนส่งเสริมการปลูกป่าด้วยสินเชื่อบริหารระยะยาวที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ การสนับสนุนค่าใช้จ่าย บางส่วนในการปลูกสร้างสวนป่า การยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายในการปลูกป่าโดยถือเป็นเงิน บริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ รวมถึงการผลักดันกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในที่ดินป่าเอกชน และ การส่งเสริมระบบประกันภัยสวนป่าเพื่อบรรเทาความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและระยะเวลาการ เจริญเติบโตของต้นไม้ที่ใช้เวลานาน

นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ของประเทศอย่างเป็น ระบบ โดยจำแนกพื้นที่ออกเป็น ป่าอนุรักษ์ และ ป่าเศรษฐกิจ อย่างชัดเจน ป่าอนุรักษ์ควรเน้น บทบาทในการรักษาต้นน้ำลำธาร ความหลากหลายทางชีวภาพ และความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อ ประโยชน์สาธารณะ ขณะที่ป่าเศรษฐกิจควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ผลิตทรัพยากรไม้ที่ สามารถสร้างรายได้ระดับชาติ สนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมภายในประเทศ สร้างการจ้าง งาน และยังคงมีบทบาทร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมในช่วงที่ดินไม้ยังไม่ถูกตัดหรืออยู่ระหว่างการ ปลูกทดแทน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 การวิจัยการใช้ประโยชน์พื้นที่และการเลือกพันธุ์ไม้ให้เหมาะสม ควรศึกษาการใช้ พื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการคัดเลือกชนิดและพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับ สภาพพื้นที่ เพื่อเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน และส่งเสริมระบบการปลูกแบบผสมผสานที่ยืดหยุ่นตาม เงื่อนไขของแต่ละพื้นที่

2.1 การวิจัยด้านตลาดและการวางแผนการปลูกให้สัมพันธ์กับอุตสาหกรรม ควรมีการ วิจัยเชิงระบบเกี่ยวกับปริมาณความต้องการไม้ในภาคอุตสาหกรรม เพื่อวางแผนการปลูกให้ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในด้านคุณภาพและระยะเวลาการให้ผลผลิต โดยเน้นชนิด ไม้ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง

2.3 การวิจัยเพื่อการจัดการป่าเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ควรศึกษารูปแบบการจัดการป่าที่ ส่งเสริมการผลิตไม้ในระยะยาวภายใต้หลักความยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณภาพของอุปสงค์และอุปทาน การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ และการส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการเข้าร่วมพัฒนาป่าเศรษฐกิจ อย่างมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2566). รายงานโครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2566. สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2567, จาก <https://www.forest.go.th/land>

- กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2566). แผนปฏิบัติราชการกรมป่าไม้ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) กรมป่าไม้. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567 จาก, https://www.forestinfo.forest.go.th//RFD_ActionPlan20year2561-2580%20fn.pdf
- กรมป่าไม้. (2562). คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน จำกัด พรี่-วัน.
- บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ. (2561). การเมืองเรื่องป่าชุมชน: ปัญหาเชิงนโยบายและระบบกรรมสิทธิ์ร่วม ในสังคมไทย. วารสารธรรมศาสตร์, 37(2), 146
- พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562. (2562, 16 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. หน้า 106-110.
- พระราชบัญญัติสวนป่า แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2558. (2563, 18 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 37 ง. หน้า 12.
- พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535. (2535, 13 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 20 ก. หน้า 7.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2554). ทรัพยากรป่าไม้. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567, จาก <http://www.web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi2/forest/forestn.htm>
- มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร. (2561). รายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย 2560-2561. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2567, จาก <http://www.seub.or.th/document/สถานการณ์ป่าไม้ไทย/รายงาน-สถานการณ์ป่าไม้>
- ศศิน เฉลิมลาภ. (2563). สถานการณ์ป่าไม้ประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567, จาก www.seub.or.th
- องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (2561). แผนแม่บทองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580), สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2567, จาก <http://www.fio.co.th/fioWebdoc66/Y660125-1.pdf>
- Food and Agriculture Organization (FAO). (2020). State of the world's forests 2020: Forests, biodiversity, and people. FAO. Retrieved April 20, 2024, from <https://www.fao.org/state-of-forests>
- Johnson, M., & Carleton, B. A. (2017). Timber production for economic growth: A review of policies and practices in developing countries. Journal of Forest Economics, 58(2), 200-212.
- Royal Thai Government. (2020). Thailand's National Forest Policy: Progress and future strategies. National Forest Policy Secretariat. Retrieved April 20, 2024, from <https://www.forestry.or.th/policies>

- Smith, J. A., & Brown, R. T. (2019). Economic implications of forest management practices in Southeast Asia. *Journal of Environmental Economics*, 34(2), 155-167.
- Tan, P. K., & Lim, W. S. (2019). Promoting sustainable timber production through community-based forest management: A case study from Thailand. In *Proceedings of the International Conference on Forest Management* (pp. 101-110). Bangkok, Thailand.
- Thai Ministry of Natural Resources and Environment. (2019). Forestry Act (No. 8) B.E. 2562 (2019). Department of Forestry, Ministry of Natural Resources and Environment. Retrieved June 2, 2024, from https://www.forestry.or.th/act_8_2562
- Tunsaringkarn, S., & Lertnawapan, C. (2019). Forest management policies and their impact on sustainable timber production in Thailand. *Journal of Southeast Asian Forestry*, 24(1), 115-130.
- United Nations Environment Programme (UNEP). (2021). Sustainable forest management and economic development. UNEP. Retrieved June 2, 2024, from <https://www.unep.org/sustainable-forests>
- World Bank. (2018). Forests for economic development: Opportunities and challenges in Southeast Asia. World Bank Group. Retrieved June 2, 2024, from <https://www.worldbank.org/forests-southeastasia>

กลยุทธ์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของ
วิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน
Strategic Formulation of Production Model, Extension and Marketing
of Large plots Sea Salt Community Enterprise in
Samut Sakhon Province for Sustainable Manufacturing

นันทมาส ทองปลี¹, วีณา นิลวงศ์², รัชัสสรณ์ คงธนจารูอนันต์³,
พุทธิสรณ์ เครือคำ⁴ และ กอบลาภ อารีศรีสม⁵

Nanthamas Tongplee¹, Weena Nilawonk², Raphassorn Kongtanajaruanun³,
Phutthisun Kruekum⁴ and Koblap Areesrisom⁵

Received: 16 March 2025; Revised: 21 April 2025; Accepted: 27 April 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ความต้องการการส่งเสริมและรูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน (2) วิเคราะห์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาด และ (3) นำเสนอกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ เกษตรกรผู้ทำนาเกลือ จำนวน 59 ราย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และคณะกรรมการดำเนินงานแปลงใหญ่ รวม 25 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านมาตรฐานสินค้า องค์ความรู้ และการตลาด/การแปรรูป สะท้อนถึงความต้องการพัฒนาคุณภาพการผลิตและสร้างโอกาสทางการตลาด ในด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน พบว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ทั้งการวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยการ และการบริหารงบประมาณ แสดงถึงโครงสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ด้านการอำนวยการและการรายงานผลยังสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ ในส่วนของการวิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริม พบว่าการส่งเสริมผ่านแปลงเรียนรู้เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด รองลงมาคือการส่งเสริมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ บุคคล และสื่อออนไลน์ ซึ่งยังอยู่ในระดับปานกลางและควรได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ผลิต สุดท้ายการวิจัยได้นำเสนอ 4

^{1 2 3 4 5} ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร มหาวิทยาลัยแม่โจ้; Doctor of Philosophy in Resources Management and Development, Maejo University
Corresponding author, e-mail: ployhaha@gmail.com

กลยุทธ์เชิงรุกที่เหมาะสม ได้แก่ (1) กลยุทธ์การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการผลิตเกลือทะเล (2) กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน (3) กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่ม และการสร้างแบรนด์ และ (4) กลยุทธ์การขยายช่องทางการตลาดแบบบูรณาการ ซึ่งทั้งหมดมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร ทั้งในด้านการผลิต การจัดการ และการตลาดอย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

คำสำคัญ: นาเกลือแปลงใหญ่; การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน; กลยุทธ์การพัฒนาชุมชน

Abstracts

This study aimed to (1) examine the needs for support and the management models of the community enterprise, (2) analyze the patterns of production, support, and marketing, and (3) propose appropriate strategies for the development of the salt farming community enterprise in Samut Sakhon Province. A mixed-methods research approach was employed, integrating both quantitative and qualitative methodologies. The quantitative data were collected from 59 salt farmers using a structured questionnaire, and analyzed using descriptive statistics—frequency, percentage, mean, and standard deviation—as well as multiple regression analysis. For the qualitative component, data were gathered through in-depth interviews with 25 key informants, including experts, stakeholders, and members of the large-scale farming project committee, and analyzed using descriptive content analysis.

The findings revealed that farmers expressed a high level of need for support, particularly in product standards, knowledge acquisition, and marketing/processing—indicating a strong desire to enhance product quality and increase market opportunities. Regarding the management of the community enterprise, all aspects—including planning, organizational structure, direction, and budget management—were reported at a high level, reflecting an efficient administrative structure. However, areas such as coordination and performance reporting still have room for improvement. The analysis of support patterns showed that field demonstration plots were the most popular method of knowledge transfer, followed by printed media, personal interaction, and online media, which were rated at a moderate level and could be further developed to suit the specific context of the producers. Ultimately, the study proposed four proactive development strategies: (1) Enhancing the quality and standards of sea salt production, (2) Strengthening the capacity of the community enterprise, (3) Developing value-added products and branding, and (4) Expanding integrated marketing channels. These strategies aim to promote

sustainable development of the salt farming community enterprise in Samut Sakhon Province by comprehensively addressing production, management, and marketing in alignment with the local context.

Keywords: Large-Scale Salt Farming; Community Enterprise Management; Community Development Strategies

บทนำ

การทำนาเกลือทะเลเป็นหนึ่งในอาชีพดั้งเดิมที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยเกลือทะเลนอกจากจะเป็นเครื่องปรุงรสหลักในการประกอบอาหารแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการถนอมอาหาร และเป็นวัตถุดิบพื้นฐานที่สำคัญในอุตสาหกรรมอาหารและอุตสาหกรรมอื่น ๆ เกลือทะเลมีคุณค่าทางโภชนาการสูง โดยเฉพาะการมีไอโอดีนตามธรรมชาติซึ่งช่วยป้องกันโรคคอพอก ส่งผลให้เกลือทะเลมีความเหมาะสมและปลอดภัยสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวัน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) ด้วยความสำคัญดังกล่าว รัฐบาลไทยจึงได้ประกาศให้การทำนาเกลือเป็นอาชีพสงวนสำหรับคนไทย ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชา พ.ศ. 2522 แหล่งผลิตเกลือทะเลหลักของประเทศไทยกระจายตัวอยู่ใน 7 จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และปัตตานี โดยพื้นที่ที่มีการผลิตเกลือทะเลมากที่สุดคือจังหวัดสมุทรสาคร จากข้อมูลของกรมส่งเสริมการเกษตร (2564) พบว่า ในปี 2564/2565 จังหวัดสมุทรสาครมีพื้นที่การผลิตเกลือทะเล 9,312.41 ไร่ เกษตรกรผู้ผลิต 264 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 35.96 ของพื้นที่การผลิตทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลสถิติย้อนหลังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการลดลงของพื้นที่ทำนาเกลือทะเลอย่างต่อเนื่อง จาก 38,399.23 ไร่ในปี 2562 เหลือเพียง 27,974.56 ไร่ในปี 2563/2564 ซึ่งลดลงถึงร้อยละ 27.15 ในเวลาเพียง 2 ปี โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ปัญหาสำคัญที่เกษตรกรผู้ทำนาเกลือประสบคือต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น โดยเฉพาะค่าแรงงาน ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าซ่อมบำรุงเครื่องจักร ประกอบกับคุณภาพผลผลิตที่ไม่สม่ำเสมอ ส่งผลให้ราคาจำหน่ายไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้

นอกจากนี้ เกษตรกรยังประสบปัญหาการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น ยุ้งฉางเกลือที่ได้มาตรฐานสำหรับเก็บรักษาผลผลิต ทำให้เกิดความเสียหายเมื่อเกิดฝนตกหรือสภาพอากาศแปรปรวน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมระบบการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแนวคิด THAILAND 4.0 ทางกรเกษตร โดยมีเป้าหมายในการยกระดับเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer ที่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในกระบวนการผลิต (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ได้รับการออกแบบให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่เดียวกัน เพื่อวางแผนการผลิตและการบริหารจัดการร่วมกัน โดยที่เกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่และดำเนินการผลิตด้วยตนเอง กลไกนี้ช่วยสร้างอำนาจต่อรองให้กับเกษตรกร ลดต้นทุนการผลิตผ่านการประหยัดจากขนาด (Economy of Scale) และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

ตลอดห่วงโซ่อุปทาน (ธนิตย์ อเนกวิทย์, 2560) สำหรับวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร ได้มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิต โดยเฉพาะการใช้ผ้าใบคุณภาพสำหรับอาหาร (Food grade) ปูพื้นนาเกลือ ส่งผลให้ได้ผลผลิตเกลือที่มีคุณภาพสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยเพิ่มรอบการผลิตจากปีละ 5 รอบ เป็น 7 รอบ และลดต้นทุนด้านแรงงาน น้ำมันเชื้อเพลิง และค่าซ่อมบำรุงเครื่องจักร

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความต้องการการส่งเสริมและรูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ นอกจากนี้ ยังมุ่งศึกษารูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดที่เหมาะสม เพื่อนำเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ผลการศึกษจะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพการทำนาเกลือซึ่งเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ตลอดจนขยายผลความสำเร็จสู่เกษตรกรผู้ทำนาเกลือในพื้นที่อื่น ๆ ให้สามารถดำรงอาชีพได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมและรูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อนำเสนอกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับรูปแบบการผลิต การส่งเสริมและการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเกลือทะเลที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีพื้นที่การผลิต 9,312.41 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 35.96 ของพื้นที่การผลิตทั้งประเทศ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

แบ่งออกเป็น 2 ประเภท 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ประชากรทั้งหมดซึ่งเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ประเภทเกลือทะเลในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 59 ราย (สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต, 2565) และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ จำนวน 10 คน ประกอบด้วยนักวิชาการส่งเสริม

การเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร หัวหน้ากลุ่ม และผู้แทนเกษตรจังหวัด โดยใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และทำการสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการดำเนินงานแปลงใหญ่เกลือทะเลในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 3 กลุ่ม รวม 15 คน

3. เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ 2 แบบ ได้แก่ แบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ของ วิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร

1) แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามปลายปิด ใช้มาตราส่วนประเมินค่า ลิเคิร์ต (Likert's Scale) 5 ระดับ เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา แบ่งเป็น 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการ เช่น พื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงาน ผลผลิต ต้นทุน รายได้ และแหล่งเงินทุน ส่วนที่ 3 ความต้องการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น องค์ความรู้ การดูแลมาตรฐานสินค้า และการตลาด ส่วนที่ 4 รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสม เช่น สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และแปลงเรียนรู้ ส่วนที่ 5 การบริหารจัดการวิสาหกิจ เช่น การวางแผน การจัดองค์กร และการบริหารงบประมาณ ส่วนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตและการตลาดเกลือทะเล การวิเคราะห์ข้อมูล: ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการให้ค่าน้ำหนักคะแนนแต่ละระดับ

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้เก็บข้อมูลด้าน การผลิต การส่งเสริม และการตลาด ของวิสาหกิจฯ โดยเป็น คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) บริบทและสภาพแวดล้อมของการผลิตเกลือ 2) ศักยภาพการผลิตและแนวทางการพัฒนา 3) รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสม 4) กลยุทธ์การตลาดและแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามด้วยตนเองให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด และทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงจัดการสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการดำเนินงานแปลงใหญ่ มีการทำความเข้าใจกับผู้ให้ข้อมูล ชี้แจงวัตถุประสงค์ และสร้างความไว้วางใจก่อนทำการเก็บข้อมูล รวมถึงตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลเมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ รูปแบบการส่งเสริม และการบริหารจัดการ ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ด้วย TOWS Matrix โดยจะนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาบูรณาการร่วมกันเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยและพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับรูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษากลยุทธ์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ความต้องการการส่งเสริมและรูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า เกษตรกรมีความต้องการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.52$, S.D.=0.960) ซึ่งสามารถสรุปโดยภาพรวมตามค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามตารางดังนี้

ความต้องการการส่งเสริมนาเกลือแปลงใหญ่	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านองค์ความรู้	3.52	0.960	มาก
2. ด้านการดูแล	3.03	0.96	ปานกลาง
3. ด้านมาตรฐานสินค้า	3.68	0.96	มาก
4. ด้านการตลาด/การแปรรูป	3.50	0.960	มาก
รวม	3.52	0.960	มาก

ตารางที่ 1 ความต้องการการส่งเสริมนาเกลือแปลงใหญ่

จากตารางที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรนาเกลือแปลงใหญ่ในจังหวัดสมุทรสาครมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก โดยเฉพาะด้านมาตรฐานสินค้า องค์ความรู้ และการตลาด/การแปรรูป ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการพัฒนาคุณภาพสินค้าและเพิ่มโอกาสทางการตลาด ด้านการดูแล มีความต้องการน้อยที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยรวมแล้วเกษตรกรต้องการการสนับสนุนเพื่อยกระดับการผลิตและสร้างความมั่นคงทางอาชีพ

รูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.01$, S.D.=0.629) ซึ่งสามารถแสดงด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามตารางดังนี้

รูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การวางแผน	4.05	0.625	มาก
2. การจัดองค์กร	4.03	0.598	มาก
3. การจัดคนเข้าทำงาน	4.03	0.721	มาก
4. การอำนวยการหรือการสั่งการ	3.96	0.672	มาก
5. การประสานงาน	4.03	0.691	มาก
6. การรายงานผล	3.96	0.695	มาก
7. งบประมาณ	4.03	0.675	มาก

รูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือ แปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
รวม	4.01	0.629	มาก

ตารางที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร

จากตารางผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยทุกด้านของการบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงานผล และงบประมาณ ล้วนได้รับการประเมินในระดับมาก แสดงถึงประสิทธิภาพของการบริหารที่ดี อย่างไรก็ตาม การอำนวยความสะดวกและการรายงานผล มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ซึ่งอาจเป็นจุดที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อเสริมความแข็งแกร่งของการบริหารจัดการโดยรวม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร

2.1 รูปแบบการส่งเสริมนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร พบว่ารูปแบบการส่งเสริมนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$, S.D.= 0.981) ซึ่งสามารถสรุปโดยภาพรวมตามค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามตารางดังนี้

รูปแบบการส่งเสริมนาเกลือแปลงใหญ่	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. วิธีการส่งเสริมแบบบุคคล	3.27	0.754	ปานกลาง
2. วิธีการส่งเสริมโดยสื่อสิ่งพิมพ์	3.31	0.874	ปานกลาง
3. วิธีการส่งเสริมผ่านสื่อออนไลน์	3.20	0.987	ปานกลาง
4. วิธีการส่งเสริมผ่านแปลงเรียนรู้	3.64	0.933	มาก
ภาพรวม	3.91	0.981	ปานกลาง

ตารางที่ 3 รูปแบบการส่งเสริมนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร

จากผลการวิจัยระบุว่าการส่งเสริมนาเกลือแปลงใหญ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงประสิทธิภาพของมาตรการส่งเสริมที่ดำเนินการ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า การส่งเสริมผ่านแปลงเรียนรู้ได้รับการประเมินสูงสุด แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีประสิทธิภาพสูง ขณะที่การส่งเสริมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ การส่งเสริมแบบบุคคล และการส่งเสริมผ่านสื่อออนไลน์ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านการเข้าถึงและความคุ้นเคยของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ ผลวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมที่เหมาะสมกับบริบทของเกษตรกรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับรูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร จากวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้นำเสนอกลยุทธ์ 4 ตามตารางดังนี้

ด้าน	กลยุทธ์เชิงรุก	แนวทางดำเนินงาน
การผลิต	กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการผลิตเกลือทะเล	1. การใช้เทคโนโลยีตรวจวัดความเค็ม ความชื้น และสารปนเปื้อนในขั้นตอนการผลิต พร้อมทั้งผลักดันให้สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP สำหรับการทำนาเกลือทะเล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค 2. สร้างระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในกลุ่ม โดยการจัดตั้งทีมตรวจสอบคุณภาพภายใน เพื่อเฝ้าระวังและตรวจสอบและให้คำแนะนำการผลิตเกลือให้ได้คุณภาพ และได้มาตรฐานการผลิต
การส่งเสริม	กลยุทธ์ที่ 2 กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร	1. พัฒนาระบบบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครให้มีประสิทธิภาพ ให้มีจัดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่ จัดทำระบบการบริหารจัดการ ระบบการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
การตลาด	กลยุทธ์ที่ 3 กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่มและการสร้างแบรนด์	1. สร้างแบรนด์เกลือทะเลที่เน้นความเป็นธรรมชาติ ความยั่งยืน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเน้นเล่าเรื่องราวของชุมชนนาเกลือและการผลิตที่ยั่งยืน การเล่าเรื่องราวของชุมชน 2. พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น เกลือทะเล ออร์แกนิก เกลือเสริมแร่ธาตุ หรือเกลือสมุนไพรโดยพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย สวยงาม และสื่อถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์
	กลยุทธ์ที่ 4 กลยุทธ์การขยายช่องทางการตลาดแบบบูรณาการ	1. พัฒนาแพลตฟอร์มการขายออนไลน์ของวิสาหกิจชุมชน 2. สร้างเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหาร เครื่องสำอาง และสปา 3. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม 4. เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขาย เช่น งานแสดงสินค้าหรือเทศกาลเกลือทะเล

ด้าน	กลยุทธ์เชิงแก้ไข	แนวทางดำเนินงาน
การผลิต	กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์การปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มคุณภาพและลดต้นทุน	1. จัดทำแปลงสาธิตการใช้เทคนิคการผลิตแบบใหม่ เช่น การใช้ผ้าใบรองพื้นนาเกลือ 2. พัฒนาระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ เช่น การทำร่องน้ำแบบใหม่เพื่อลดการสูญเสีย และส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน เช่น การติดตั้งโซลาร์เซลล์เพื่อใช้กับปั๊มน้ำ 3. จัดทำระบบการบันทึกข้อมูลการผลิตอย่างละเอียดเพื่อวิเคราะห์และปรับปรุงประสิทธิภาพ
การส่งเสริม	กลยุทธ์ที่ 2 กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน	1. สร้างระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) ให้สมาชิกที่มีประสบการณ์ดูแลให้คำแนะนำแก่สมาชิกในการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ 2. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
การตลาด	กลยุทธ์ที่ 3 กลยุทธ์การพัฒนาทักษะด้านการตลาดดิจิทัล	1. จัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับการทำการตลาดออนไลน์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ และการบริหารจัดการสินค้าด้วยตลาดออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ
ด้าน	กลยุทธ์เชิงป้องกัน	แนวทางดำเนินงาน
การผลิต	กลยุทธ์ที่ 1 การผลิตที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	1. การสร้างความตระหนักรู้ให้กับสมาชิกแปลงใหญ่ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก และการป้องกันและเฝ้าระวัง การปรับระบบการผลิตและโครงสร้างพื้นฐานในขั้นตอนการผลิตให้ยืดหยุ่นและรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยการเชื่อมโยงข้อมูลกับระบบพยากรณ์อากาศของกรมอุตุนิยมวิทยา จัดทำปฏิทินการผลิตที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล การยกระดับคันนาและเสริมความแข็งแรงของคันดินรอบแปลงนาเกลือ และปรับปรุงระบบระบายน้ำและประตูน้ำให้มีประสิทธิภาพ
การส่งเสริม	กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างควมยั่งยืนให้กับอาชีพทำนาเกลือและชุมชน	1. พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้การทำนาเกลือสำหรับเยาวชนในชุมชน 2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อวิจัยและพัฒนา 3. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม เช่น การทำโฮมสเตย์ในชุมชนนาเกลือ 4. ส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่นาเกลือ เช่น การเลี้ยงปลาในบ่อพักน้ำ

การตลาด	กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารความเสี่ยงด้านราคา	1. การขยายตลาดไปยังภูมิภาคอื่น โดยการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้า กระจายช่องทางการขายไปยังตลาดที่หลากหลาย รวมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปที่มีมูลค่าสูงในตลาดเฉพาะกลุ่ม
ด้าน	กลยุทธ์เชิงรับ	แนวทางดำเนินงาน
การผลิต	กลยุทธ์ที่ 1 การรักษาคุณภาพการผลิตและพื้นที่การผลิต	1. จัดทำระบบตรวจสอบคุณภาพน้ำทะเล ทำข้อตกลงร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์น้ำทะเลบริเวณแหล่งต้นน้ำการผลิต พื้นที่นาเกลือ และพัฒนาระบบป้องกันการปนเปื้อนจากสิ่งแวดล้อม
การส่งเสริม	กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างความยั่งยืนให้กับอาชีพทำนาเกลือและชุมชน	1. พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้การทำนาเกลือสำหรับเยาวชนในชุมชน 2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา 3. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม เช่น การทำโฮมสเตย์ในชุมชนนาเกลือ คาเฟ่นาเกลือ 4. ส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่นาเกลือ เช่น การเลี้ยงปลาในวังซังน้ำ
การตลาด	กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาธุรกิจที่เกี่ยวข้อง	1. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งเรียนรู้วิถีนาเกลือ จำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์และของที่ระลึก จัดกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตชาวนาเกลือ สร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว

ตารางที่ 4 กลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับรูปแบบการผลิต การส่งเสริมและการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร

กลยุทธ์ทั้งหมดนี้ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การดำเนินการตามกลยุทธ์เหล่านี้จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของอาชีพการทำนาเกลือในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งสมาชิกวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

การศึกษาความต้องการการส่งเสริมและรูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนากลือแปลงใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก โดยเฉพาะด้านมาตรฐานสินค้า ด้านองค์ความรู้-และด้านการตลาด/การแปรรูป รูปแบบการส่งเสริมที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือผ่านแปลงเรียนรู้ ส่วนด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน พบว่ามีการดำเนินงานในระดับมาก โดยเฉพาะการจัดบุคคลเข้าทำงาน ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาหลักของเกลือทะเลไทยคือมีคุณภาพต่ำ มีการปนเปื้อนสารเคมี และไม่ได้มาตรฐาน เกษตรกรจึงต้องการยกระดับคุณภาพผลผลิตเพื่อเพิ่มโอกาสทางการตลาด ความสามารถในการแข่งขัน และความมั่นคงทางรายได้ ส่วนการต้องการเรียนรู้ผ่านแปลงเรียนรู้เป็นเพราะเกษตรกรเห็นความสำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสมพร รามเนตร (2562) ที่พบว่าเกษตรกรกลุ่มแปลงใหญ่มั่นใจหลังมีความต้องการแนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะการวางแผนด้านการเงินและงบประมาณร่วมกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Stoner and Freeman (1989) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการจัดการความรู้ในองค์กร โดยเน้นการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ การพัฒนาทักษะใหม่ ๆ และการสร้างความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนากลือแปลงใหญ่ จุดแข็งที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชนนากลือแปลงใหญ่ คือ สภาพภูมิประเทศและคุณภาพน้ำทะเลที่เหมาะสมต่อการทำนาเกลือ รวมถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ในขณะที่จุดอ่อนคือการใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาสภาพอากาศและขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพุทธพงษ์ นฤภัย (2554) ที่พบว่าปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพอากาศส่งผลอย่างมากต่อการผลิตเกลือและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาเกลือ ด้านการส่งเสริมและการตลาด พบว่าการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนนากลือแปลงใหญ่ทำให้มีอำนาจต่อรองทางการตลาดที่สูงขึ้น แต่ยังมีจุดอ่อนในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธิกา พ่วงแสง และ หลิง มัทนัง (2563) ที่พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีจุดอ่อนในด้านการส่งเสริมการตลาด การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยแนวทางการพัฒนาควรเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการสร้างองค์ความรู้ด้านการตลาด ในส่วนของโอกาสและอุปสรรคพบว่า วิสาหกิจชุมชนมีโอกาสจากการสนับสนุนของภาครัฐและกระแสความนิยมผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ แต่ต้องเผชิญกับอุปสรรคจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการขยายตัวของเขตเมืองที่ส่งผลให้พื้นที่การผลิตลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของญาณิศา อัครัตถยา (2557) ที่พบว่า พื้นที่นาเกลือและจำนวนเกษตรกรในจังหวัดสมุทรสงครามลดลงเกือบครึ่งในช่วงเวลาเพียง 6 ปี อันเนื่องมาจากการแผ่ขยายของเขตเมือง และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

กลยุทธ์ที่เหมาะสมกลยุทธ์จากการศึกษารูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของ วิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิงป้องกัน และกลยุทธ์เชิงรับ ดังนี้

กลยุทธ์ด้านการผลิต โดยกลยุทธ์การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการผลิตเกลือทะเล ผ่านการใช้เทคโนโลยีตรวจวัดความเค็ม ความชื้น และสารปนเปื้อน รวมถึงการพัฒนาระบบการ ตรวจสอบคุณภาพภายในกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของพุทพงษ์ นฤภัย (2554) ที่พบว่าปัจจัย สิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อการผลิตเกลือทะเล จำเป็นต้องมีแนวทางในการบริหารจัดการผลผลิตให้ มีคุณภาพสม่ำเสมอ การผลักดันให้สมาชิกปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษงา จินดาวานิชสกุล (2561) ที่พบว่าเกษตรกรมีความต้องการระดับมากที่สุดในการผลิตสินค้า คุณภาพมาตรฐาน GAP เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค กลยุทธ์การปรับปรุงกระบวนการผลิต เพื่อเพิ่มคุณภาพและลดต้นทุน โดยการจัดทำแปลงสาธิตการใช้เทคนิคการผลิตแบบใหม่ เช่น การใช้ ผ้าใบรองพื้นนาเกลือ สอดคล้องกับงานวิจัยของปณิดา ฮวบเจริญ (2562) ที่เสนอให้มีการจัดทำ แปลงสาธิตเป็นแหล่งเรียนรู้ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพ และยกระดับคุณภาพผลผลิต พร้อมกับการเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับงานวิจัยของญาณิศา อัตตรัตยา (2557) ที่พบว่าผลผลิตเกลือขึ้นอยู่ กับสภาพอากาศทำให้ผลผลิตไม่คงที่ จึงต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการเชื่อมโยง ข้อมูลกับระบบพยากรณ์อากาศและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ยืดหยุ่นต่อสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง

กลยุทธ์ด้านการส่งเสริม โดยกลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือ แปลงใหญ่ โดยการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรัชย์ กังวล (2563) ที่พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตระบบเกษตรนาแปลงใหญ่สู่ความยั่งยืน ควรให้ความสำคัญกับการวางแผนด้านโครงสร้างและกฎระเบียบที่ชัดเจน โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชน ผ่านการสร้างระบบพี่เลี้ยงและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Stoner and Freeman (1989) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการจัดการ ความรู้ในองค์กร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมพร รามเนตร (2562) ที่พบว่าเกษตรกร มีความต้องการการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ด้านวิจัยและนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง ประกอบ กับการสร้างความยั่งยืนให้กับอาชีพทำนาเกลือและชุมชน โดยการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับ เยาวชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรณัฐ วิจิตร (2561) ที่เสนอแนวทางรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรภาคเกษตร โดย เน้นการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อทดแทนเกษตรกรรุ่นเก่าและพัฒนาทักษะที่จำเป็น

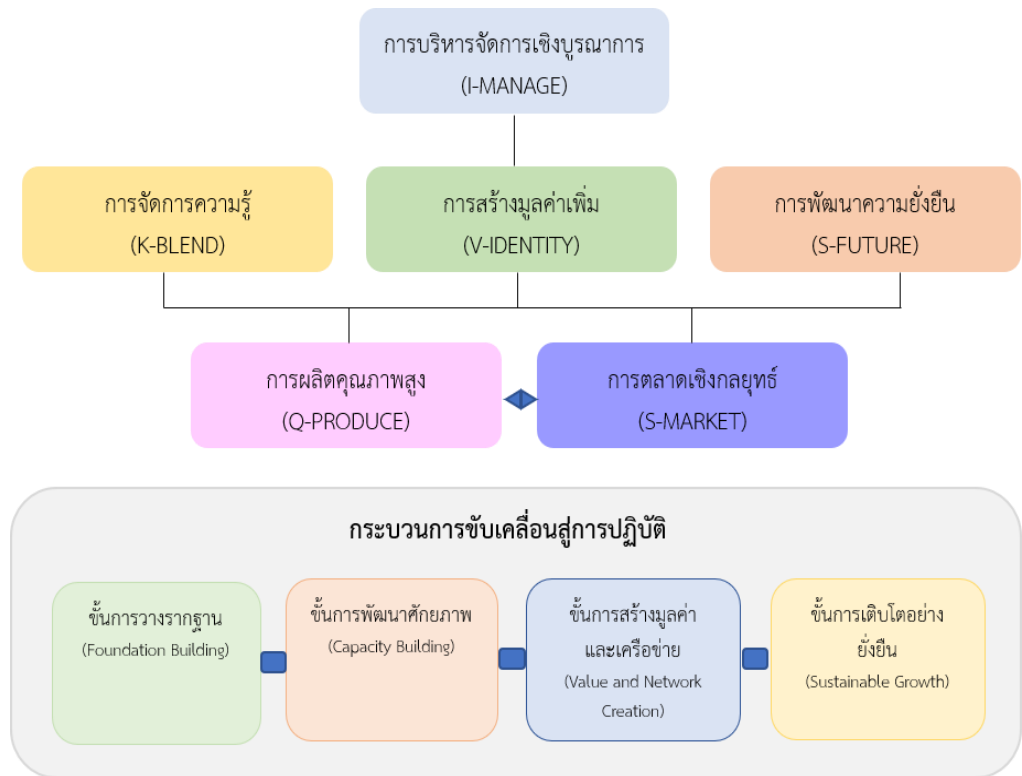
กลยุทธ์ด้านการตลาด โดยกลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่มและการสร้างแบรนด์ โดยเน้นความเป็นธรรมชาติ ความยั่งยืน และภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธิกา พวงแสง และ หลิง มัทนัง (2563) ที่เสนอให้สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการสร้างแบรนด์ ที่สื่อถึงเอกลักษณ์และเรื่องราวของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ดึงดูดผู้บริโภคในตลาดเฉพาะกลุ่ม กลยุทธ์การขาย

ช่องทางการตลาดแบบบูรณาการ ผ่านการพัฒนาแพลตฟอร์มการขายออนไลน์และการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเมธิกา พ่วงแสง และหญิง มัทนัง (2563) ที่พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์และการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล กลยุทธ์การพัฒนาทักษะด้านการตลาดดิจิทัล โดยการอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับการทำการตลาดออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธิกา พ่วงแสง และหญิง มัทนัง (2563) ที่พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีจุดอ่อนในด้านการส่งเสริมการตลาดและการใช้เทคโนโลยี จึงควรเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านการตลาดดิจิทัลให้กับสมาชิก และกลยุทธ์การบริหารความเสี่ยงด้านราคาและการพัฒนาธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร สอดคล้องกับงานวิจัยของพุฒพงษ์ นฤภัย (2554) ที่เสนอให้มีการพัฒนาพื้นที่นาเกลือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนและช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นในภาพรวม

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ให้มีความยั่งยืนจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและบูรณาการ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งสมาชิกวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้อาชีพการทำนาเกลือซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องกลยุทธ์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการผลิตที่ยั่งยืน ทำให้ผู้วิจัยมีกระบวนการพัฒนาและสามารถได้องค์ความรู้ใหม่ตามแผนภาพที่แสดงต่อไปนี้

ภาพ 1 โมเดลการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ

โมเดลการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กเปลี่ยนแปลงใหญ่อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ (1) การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ (I-MANAGE) ที่เน้นโครงสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (2) การจัดการความรู้แบบผสมผสาน (K-BLEND) ซึ่งบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่ผ่านระบบการเรียนรู้ (3) การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานอัตลักษณ์ (V-IDENTITY) ที่พัฒนาผลิตภัณฑ์เกลือพรีเมียมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (4) การพัฒนาความยั่งยืน (S-FUTURE) โดยเน้นการสืบทอดอาชีพและการสร้างสมดุลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (5) การผลิตคุณภาพสูง (Q-PRODUCE) ที่มุ่งยกระดับมาตรฐานการผลิตและระบบตรวจสอบคุณภาพ และ (6) การตลาดเชิงกลยุทธ์ (S-MARKET) ที่พัฒนาเครือข่ายธุรกิจ การตลาดดิจิทัล และการกระจายสินค้าหลายช่องทาง

การดำเนินงานของโมเดลนี้ผ่าน 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การวางรากฐาน (Foundation Building) ที่ประเมินศักยภาพชุมชนและวางแผนพัฒนาระยะยาว (2) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) ที่ยกระดับมาตรฐานการผลิตและเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม (3) การสร้างมูลค่าและเครือข่าย (Value and Network Creation) ซึ่งขยายตลาด พัฒนาผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ และ (4) การเติบโตอย่างยั่งยืน (Sustainable Growth) ที่เน้นการต่อยอดธุรกิจ การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ และการสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชน

โมเดลนี้ทำให้วิสาหกิจชุมชนนาเกลือแปลงใหญ่สามารถพัฒนาตัวเองให้มีศักยภาพสูงขึ้น ทั้งด้านการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย ภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์รูปแบบการผลิต การส่งเสริม และการตลาดของวิสาหกิจชุมชน นาเกลือแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร มุ่งเน้นการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับนวัตกรรม สมัยใหม่ ครอบคลุม 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านการผลิต การยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพการผลิต ควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ด้านการส่งเสริม การพัฒนาทุนมนุษย์และศักยภาพสมาชิก โดย มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพสมาชิกวิสาหกิจชุมชน อาทิ ระบบพี่เลี้ยง การสร้างการมีส่วนร่วมของ สมาชิก การพัฒนาทักษะด้านการจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงการสร้างแรงจูงใจ และพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสร้างความต่อเนื่องในอนาคต และ 3) ด้านการตลาด การสร้างมูลค่าเพิ่ม และขยายช่องทางการตลาด โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยการสร้างแบรนด์และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูดผู้บริโภคสมัยใหม่ ขยายช่องทางการตลาดแบบ บูรณาการ รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อสร้างรายได้เสริมและประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 นโยบายพัฒนาศักยภาพเกษตรกร โดยจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเฉพาะทางด้าน เทคโนโลยีดิจิทัล การวิเคราะห์ความเสี่ยง และการจัดการฟาร์มสมัยใหม่ ตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำพื้นที่ เพื่อถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง

1.2 นโยบายส่งเสริมการตลาด โดยพัฒนาช่องทางตลาดออนไลน์เฉพาะสำหรับ ผลิตภัณฑ์เกลือทะเล จัดกิจกรรมเจรจาธุรกิจระหว่างผู้ผลิตและผู้ประกอบการเพื่อเพิ่มมูลค่า ผลิตภัณฑ์ และพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสมกับระดับตลาดทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ ตลาด ท้องถิ่น ตลาดระดับชาติ ตลาดต่างประเทศ และตลาดออนไลน์

1.3 นโยบายสนับสนุนนวัตกรรม โดยจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเฉพาะสำหรับวิสาหกิจชุมชนนาเกลือ สร้างเครือข่ายระหว่าง สถาบันการศึกษา หน่วยวิจัย ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อมและยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ

2.1 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและโครงสร้างองค์กร กำหนดบทบาทและหน้าที่ ของคณะกรรมการและสมาชิก พัฒนาระบบการจัดเก็บเอกสารและข้อมูล จัดทำแผนธุรกิจและ แผนการตลาดประจำปี และจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกอย่างสม่ำเสมอเพื่อติดตาม ความคืบหน้าและแก้ไขปัญหาพร้อมกัน

2.2 การยกระดับมาตรฐานการผลิตและการรับรองคุณภาพ โดยพัฒนาระบบการผลิตให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ สนับสนุนให้สมาชิกขอรับการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร (GAP) จัดทำคู่มือการควบคุมคุณภาพการผลิตเกลือทะเล และจัดตั้งคณะทำงานตรวจสอบคุณภาพภายในกลุ่ม พร้อมทั้งประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการสนับสนุนในการตรวจรับรองมาตรฐาน

2.3 การพัฒนาช่องทางการตลาดและการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัย สวยงาม และสะท้อนอัตลักษณ์ของเกลือทะเลสมุทรสาคร พัฒนาลิขสิทธิ์แปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น เกลือสปา เกลือสมุนไพร และเครื่องสำอางจากเกลือ สร้างแบรนด์และเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญา พัฒนาแพลตฟอร์มการขายออนไลน์ของกลุ่ม และจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่นาเกลือเพื่อสร้างรายได้เสริมและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนาเกลือในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จ หรือรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำนาเกลือสู่คนรุ่นใหม่

3.2 ควรศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนนาเกลือกับสถาบันการศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้และการวิจัยเกี่ยวกับการทำนาเกลือ เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในการพัฒนาอาชีพนาเกลือให้ทันสมัยและยั่งยืน

3.3 ควรมีการศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตเกลือทะเล และพัฒนารูปแบบการปรับตัวของเกษตรกรนาเกลือ เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับการทำนาเกลือทะเล (มกษ. 9055-2562). กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564). ข้อมูลทะเบียนเกษตรกรผู้ทำนาเกลือ ปี 2563/2564. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ญาณิศา อัครัตติยา. (2557). ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินนาเกลือ จังหวัดสมุทรสงคราม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนภาคและเมือง). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธนิตย์ อเนกวิทย์. (2560). ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- บุหงา จินดาวานิชสกุล. (2561). แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ในการผลิตลำไยนอกฤดู จังหวัดสระแก้ว. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

- ปณิตา ฮวบเจริญ. (2562). แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ในข้าวของเกษตรกร จังหวัดสิงห์บุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- พุทธพงษ์ นฤภัย. (2554). ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินนาเกลือ จังหวัดเพชรบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เมธิกา พ่วงแสง และ หญิง มัทนัง. (2563). แนวทางการส่งเสริมการตลาดสำหรับกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนสตรีบ้านบึง ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. วารสารปัญญาภิวัฒน์, 12(2), 55-66.
- วีรณัฐ วิจิตร. (2561). การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรภาคเกษตรต่อประสิทธิภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจของประเทศไทย. (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- สมพร รามเนตร. (2562). แนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มันสำปะหลัง ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต. (2565). รายงานสถานการณ์การผลิตเกลือทะเลจังหวัดสมุทรสาคร ปี 2564/2565. สมุทรสาคร: สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2560). ถอดบทเรียนแปลงใหญ่ แจง 5 ปัจจัยสู่ความสำเร็จ. สืบค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.oae.go.th/view/1/รายละเอียดข่าว/ข่าว%20สศก./25130/TH-TH>
- สุรัชย์ กังวล และ รักษ์สรณ์ คงธนจารุอนันต์. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตระบบเกษตรนาแปลงใหญ่สู่ความยั่งยืนในเขตภาคเหนือตอนบน. (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Pensupar, K. (2016). The Effects of the Large Agricultural Plot Scheme on Farm Income: A Case Study in Thailand. *Journal of Agricultural Economics*, 35(2), 75-90.
- Stoner, J. A. F., & Freeman, E. R. (1989). *Management*. (4thed). New Jersey: Prentice-Hall.

**แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะของ
องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสียบึงฟาร์ม**
**The Guidelines for Public Space Management of
The Nakhon Sawan Oak Subdistrict Administrative Organization
Nakhon Sawan Province Case Study: Kongsabiang Farm**

นฏศรบกช วิสิทธ์ตระกูล¹ และ คุณากร กรสิงห์²
Natasornbongkot Visittakool¹ and Khunakorn Kornsing²

Received: 21 March 2025; Revised: 27 April 2025; Accepted: 30 April 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ 2) ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ และ 3) แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสียบึงฟาร์ม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 20 คน ประกอบด้วย คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจัดการดูแลในพื้นที่สาธารณะกองเสียบึงฟาร์ม ผู้ประกอบการในพื้นที่สาธารณะกองเสียบึงฟาร์ม และผู้ใช้บริการในพื้นที่สาธารณะกองเสียบึงฟาร์ม คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า บริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะมีพื้นที่ 18 ไร่ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก มีการบริหารจัดการพื้นที่อย่างชัดเจน จำนวน 5 โซน พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ พบปัญหา ดังนี้ 1) ปัญหาและอุปสรรคด้านข้อกำหนด 2) ปัญหาและอุปสรรคด้านการลงทุนและดูแลซ่อมบำรุง 3) ปัญหาและอุปสรรคด้านความร่วมมือ ซึ่งแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสียบึงฟาร์ม มีดังนี้ 1) ข้อกำหนดการใช้พื้นที่ มุ่งเน้นการสื่อสารให้ชัดเจน จัดกิจกรรมให้ความรู้ และแก้ไขข้อจำกัดด้านกฎหมายเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) การลงทุนและซ่อมบำรุง เน้นเพิ่มแรงงานที่มีคุณภาพ ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม และ

^{1 2} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์; Master of Political Science student, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: natasornbongkot.v@nsru.ac.th

ส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนในท้องถิ่น 3) ความร่วมมือ มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมผ่านประชาพิจารณ์ การจัดสรรพื้นที่ร่วมกัน และกำหนดแนวทางการใช้งานร่วมอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการพื้นที่; พื้นที่สาธารณะ; กองเสียบึงฟาร์ม

Abstract

This research article aims to study: (1) the spatial context and public space management, (2) the problems and obstacles in public space management, and (3) the public space management guidelines of the Nakhon Sawan Oak Subdistrict Administrative Organization, with a case study of Kongsabiang Farm. This study employed a qualitative research methodology, collecting data from 20 key informants, including executives of the Nakhon Sawan Oak Subdistrict Administrative Organization, officials responsible for the management of Kongsabiang Farm public space, entrepreneurs operating within the area, and service users of the public space. The informants were selected through purposive sampling. Data collection methods included document analysis, non-participant observation, and semi-structured interviews. Data were analyzed using inductive content analysis.

The study revealed that the public space covers an area of 18 rai (approximately 7.1 acres) under the responsibility of the Nakhon Sawan Oak Subdistrict Administrative Organization. The management of the public space is clearly structured into five distinct zones. Problems and obstacles identified in the management of the public space include: (1) regulatory constraints, (2) issues related to investment and maintenance, and (3) challenges in collaboration and participation. The proposed guidelines for improving public space management emphasize: (1) clarifying regulations, organizing educational activities, and amending legal constraints to encourage public participation; (2) promoting investment and establishing a sustainable maintenance system; and (3) enhancing collaboration between stakeholders to foster effective and inclusive public space management.

Keywords: Space Management; Public Space; Farm Kongsabiang

บทนำ

การใช้ชีวิตของมนุษย์ล้วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ทำในแต่ละวันซึ่งแน่นอนว่ากิจกรรมเหล่านั้นล้วนแล้วแต่จำเป็นต้องใช้พื้นที่ทั้งสิ้น และองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้กิจกรรมของมนุษย์สมบูรณ์ ก็คือ พื้นที่สาธารณะ โดยกิจกรรมมากกว่าครึ่งของชีวิตมนุษย์มักเกิดขึ้นที่พื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การเดินทาง การพบปะสังสรรค์ ดังนั้น พื้นที่สาธารณะจึงถือเป็นพื้นที่ที่มี

ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคนภายในเมือง เนื่องจากพื้นที่สาธารณะจะช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี และสามารถรองรับความต้องการที่หลากหลายของคนในเมืองได้ (กาญจน์ นิตวุฒิกุล, 2550) พื้นที่สาธารณะ (Public space) คือ พื้นที่ทางกายภาพที่เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ถูกกีดกันจากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นพื้นที่ที่เป็นจุดรวมของคน จุดรวมของกิจกรรม และเป็นพื้นที่ที่เป็นประโยชน์ของเมือง โดยพื้นที่สาธารณะนั้นไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่สำหรับพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เมืองเกิดควมมีชีวิตชีวาด้วย (ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ, 2562) จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน สร้างสมดุลในแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการ ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงเวลา ฤดูกาล และรูปแบบของการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของการกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพ พัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) โดยพื้นที่ของตำบลนครสวรรค์ออก ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ จัดเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท

องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออกเล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าวจึงอาศัยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 68(4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร (12) การท่องเที่ยว และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จึงได้จัดทำหนังสือขออนุญาตใช้พื้นที่กร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์บริเวณด้านหน้าหน่วยงานแผนกอาหารสัตว์ กองการสัตว์และเกษตรกรรมที่ 3 กรมการสัตว์ทหารบก จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะสวนสุขภาพ แหล่งท่องเที่ยว และสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยซึ่งมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสเปียงฟาร์ม เนื่องจากพื้นที่ของตำบลนครสวรรค์ออก ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ จัดเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ในพื้นที่ของกองเสเปียงฟาร์มแบ่งออกเป็นโซนต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละโซนมีผู้ดูแลที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาในส่วนหนึ่งของพื้นที่ในกองเสเปียงฟาร์มที่ดูแลโดยองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากบริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสเปียงฟาร์ม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสเปียงฟาร์ม

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม

3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-information) จำนวน 20 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ประกอบด้วย 1.1) คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก จำนวน 5 คน 1.2) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจัดการดูแลในพื้นที่สาธารณะกองเสปียงฟาร์ม จำนวน 5 คน 1.3) ผู้ประกอบการในพื้นที่สาธารณะกองเสปียงฟาร์ม จำนวน 5 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากผู้ประกอบการที่มาค้าขายในตลาดนัดท้องถิ่นสี่แยก (ถนนคนเดิน) อย่างน้อย 5 ครั้ง 1.4) ผู้ใช้บริการในพื้นที่สาธารณะกองเสปียงฟาร์ม จำนวน 5 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากผู้ใช้บริการที่มาใช้บริการในพื้นที่สาธารณะกองเสปียงฟาร์ม อย่างน้อย 3 ครั้งต่อสัปดาห์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาบริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ เอกสาร (Document Research) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ และแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources) ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทเชิงพื้นที่ ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่ของกองเสปียงฟาร์ม เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม 3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) ประกอบไปด้วย 1) เอกสารโครงการก่อสร้างสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก บ้านกองเสปียงฟาร์ม หมู่ที่ 1 2) หนังสือราชการ ที่ นว 79201/906 เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อดำเนินการจัดทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์รอบสระน้ำ หมู่ที่ 1 บ้านกองเสปียงฟาร์ม 3) หนังสือราชการ ที่ กห 0483.62/6802 เรื่อง แจ้งผลการพิจารณาขอใช้พื้นที่ทำโครงการสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนกองเสปียงฟาร์ม 4) แผนผัง แสดง

อาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก หมู่ที่ 1 บ้านกองเสปียงฟาร์ม 5) บันทึกข้อตกลง เรื่อง การทำความตกลงร่วมกันในการจัดทำบริการสาธารณะสวนสุขภาพ แหล่งท่องเที่ยว และสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก ระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ร่วมกับ แผนกอาหารสัตว์ กองการสัตว์และเกษตรกรรมที่ 3 กรมการสัตว์ทหารบก 6) หนังสือราชการ ที่ กท 0448.13.2/883 เรื่อง ขออนุญาตใช้พื้นที่ปลอดภัยทางทหารเพื่อดำเนินการจัดทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์รอบสระน้ำ หมู่ที่ 1 บ้านกองเสปียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) แบบอุปนัย (Analytic Induction) ด้วยวิธีการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยได้นำประเด็นจากการถอดเทปและการจดบันทึก มาวิเคราะห์จำแนกหรือจัดกลุ่มข้อมูล และประมวลผลหาความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ และให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. บริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม พบว่าโครงการก่อสร้างสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก บ้านกองเสปียงฟาร์ม หมู่ที่ 1 หนังสือราชการ ที่ นว 79201/906 เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อดำเนินการจัดทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์รอบสระน้ำ หมู่ที่ 1 บ้านกองเสปียงฟาร์ม หนังสือราชการ ที่ กท 0483.62/6802 เรื่อง แจ้งผลการพิจารณาขอใช้พื้นที่ทำโครงการสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนกองเสปียงฟาร์ม แผนผัง แสดงอาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก หมู่ที่ 1 บ้านกองเสปียงฟาร์ม บันทึกข้อตกลง เรื่อง การทำความตกลงร่วมกันในการจัดทำบริการสาธารณะสวนสุขภาพ แหล่งท่องเที่ยว และสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก ระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ร่วมกับ แผนกอาหารสัตว์ กองการสัตว์และเกษตรกรรมที่ 3 กรมการสัตว์ทหารบก และหนังสือราชการ ที่ กท 0448.13.2/883 เรื่อง ขออนุญาตใช้พื้นที่ปลอดภัยทางทหารเพื่อดำเนินการจัดทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์รอบสระน้ำ หมู่ที่ 1 บ้านกองเสปียงสามารถนำมาอธิบายถึงบริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม ได้ดังนี้

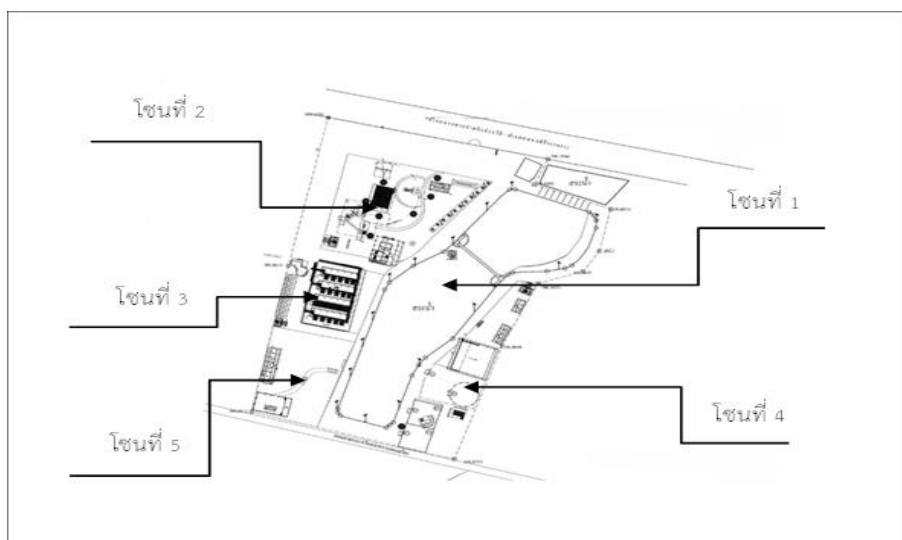
พลวัตการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่กองเสปียงฟาร์มสามารถแบ่งได้ 4 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการขออนุญาตใช้พื้นที่กองเสปียงฟาร์ม พ.ศ. 2561 2) ช่วงเริ่มก่อสร้างพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม

พ.ศ. 2562 – 2563 3) ช่วงความขัดแย้งการจัดการพื้นที่ พ.ศ. 2564 – 2565 4) ช่วงการประกาศเปิดโครงการ ต้นปี พ.ศ. 2565 – ปัจจุบัน

ภาพ 1 พลวัตการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่กองเสียบึงฟาร์ม

จากการศึกษาข้อมูลกายภาพและการใช้งานพื้นที่ พบว่า มีพื้นที่ 18 ไร่ ตั้งอยู่ในตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก เข้าไปดูแลพื้นที่ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ใกล้ตัวเมืองนครสวรรค์ เปิดทุกวัน 10.00 - 22.00 น. หยุดวันจันทร์ ยกเว้นวันจันทร์นักขัตฤกษ์ เปิดปกติ ในพื้นที่มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ เพื่อพัฒนาศักยภาพในแต่ละด้าน ได้แก่ (1) พัฒนาด้านร่างกาย (2) พัฒนาการด้านอารมณ์ (3) พัฒนาด้านสติปัญญา (4) พัฒนาด้านสังคม นอกจากนี้ภายในสวน แบ่งออกเป็น 5 ส่วนอย่างชัดเจน คือ โซนที่ 1 สระน้ำ เดิน วิ่ง ออกกำลังกาย โซนที่ 2 สวนหย่อม สนามเด็กเล่น เรือนหัตถเวช โซนที่ 3 ร้านค้าสวัสดิการชุมชน สถานที่รับประทานอาหาร พักผ่อนหย่อนใจ โซนที่ 4 สถานที่เรียนรู้ชีวิตสัตว์ท้องถิ่น และโซนที่ 5 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและอาคารศูนย์ผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่ามีโครงการก่อสร้างสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก กองเสียบึงฟาร์ม อยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 2 แผนงาน ได้แก่ 1) แผนงานเคหะและชุมชน และ 2) แผนงานบริหารงานทั่วไป

ภาพ 2 การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ 5 ส่วนของพื้นที่สาธารณะกองเสียบึงฟาร์ม
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2566)

การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดของ Carmona et al. (2008) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะของกองเสปียงฟาร์มครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเชิงพื้นที่ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านข้อกำหนดการใช้พื้นที่สาธารณะ 2) ด้านการลงทุนและดูแลซ่อมบำรุงการใช้พื้นที่สาธารณะ 3) ด้านความร่วมมือการใช้พื้นที่สาธารณะ ผลการศึกษาพบว่า 1) ข้อกำหนดในสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก (กองเสปียงฟาร์ม) มีกฎหมายหลักที่สำคัญในการยึดถือและปฏิบัติตาม นั่นคือ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและ ความสงบเรียบร้อยของเมือง พ.ศ. 2535 การลงทุนและดูแลซ่อมบำรุงในสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก (กองเสปียงฟาร์ม) 2) การลงทุนและดูแลซ่อมบำรุงจากองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก โดยแผนเคหะและชุมชน งบลงทุนของกองช่าง องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก และการลงทุนจากผู้ประกอบการทางองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ได้มีการจัดตลาดชุมชน (ถนนคนเดิน) ทุกวันอาทิตย์ โดยเก็บค่าธรรมเนียมในการขอใช้พื้นที่ของผู้ประกอบการละ 500 บาท ต่อเดือน ในส่วนของการขอเข้าใช้พื้นที่ส่วนอื่น ๆ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออกยังไม่มีมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม 3) ความร่วมมือในสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก (กองเสปียงฟาร์ม) การจัดทำบริการสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ มีข้าราชการทหาร ข้าราชการท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เข้าร่วมรับฟังการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของโครงการสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชน ตำบลนครสวรรค์ออก

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ได้แก่ ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก นิติกร นักวิเคราะห์นโยบายและแผน นักพัฒนาชุมชน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักจากภาคประชาชน ได้แก่ ผู้ประกอบการในพื้นที่สาธารณะกองเสปียงฟาร์ม และผู้ใช้บริการในพื้นที่สาธารณะกองเสปียงฟาร์ม พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการในพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม ดังนี้ 1) ปัญหาและอุปสรรคด้านข้อกำหนด ได้แก่ ปัญหาผู้เข้าใช้บริการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด ปัญหาสื่อในการให้ความรู้ในโซนต่าง ๆ ไม่เพียงพอ และปัญหาข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม 2) ปัญหาและอุปสรรคด้านการลงทุนและดูแลซ่อมบำรุง ได้แก่ ความล่าช้าในการปรับปรุงหรือซ่อมบำรุงพื้นที่สาธารณะ ปัญหาในการคัดเลือกประชาชนในพื้นที่เข้ามาลงทุน และปัญหาราคาอาหาร และเครื่องดื่มที่มีราคาสูงเกินไป 3) ปัญหาและอุปสรรคด้านความร่วมมือ พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในราชการทหารทำให้ไม่สามารถดำเนินการพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ รวมถึงยังไม่มีหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนและให้ความร่วมมืออย่างชัดเจน พบปัญหาได้แก่ ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนกันของกองเสปียงฟาร์ม ปัญหาการสนับสนุนและการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และปัญหาการกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ

3. แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม พบว่ามีแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม ดังนี้

3.1 แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ ด้านข้อกำหนดการใช้พื้นที่สาธารณะ ได้ดังนี้ 1) แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะให้ผู้เข้าใช้บริการปฏิบัติตามข้อกำหนด โดยการเพิ่มสื่อสารข้อกำหนดให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย ติดตั้งป้ายและข้อความเตือนที่ชัดเจนเข้าใจง่าย ทั้งข้อความและกราฟิก ใช้โซเชียลมีเดียเผยแพร่ข้อมูลและข้อกำหนดการใช้บริการ มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สวนสาธารณะอย่างถูกต้อง เพื่อกระตุ้นความรับผิดชอบต่อพื้นที่ กำหนดบทลงโทษที่เหมาะสมสำหรับผู้ฝ่าฝืน เช่น ปรับเงินหรือห้ามเข้าใช้ชั่วคราว ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาพื้นที่ เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ 2) แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะในการให้ความรู้โน้มน้าวต่าง ๆ ให้เพียงพอ โดยการจัดทำเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสวนสาธารณะ เช่น ที่ตั้ง กิจกรรม และข้อควรระวัง ติดตั้งป้ายข้อมูลในพื้นที่ เช่น ประวัติ กฎระเบียบ และแนวทางการดูแลรักษา มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ เช่น การปลูกต้นไม้ การศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติ และผลิตสื่อการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น วิดีโอ อินโฟกราฟิก หรือแผ่นพับที่ดึงดูดและเข้าใจง่าย 3) แนวทางการบริหารจัดการข้อกำหนดในการเข้าถึงพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม โดยการปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะอย่างเท่าเทียม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและออกแบบพื้นที่สาธารณะ สนับสนุนโครงการชุมชนที่พัฒนาและดูแลพื้นที่สาธารณะ และเพิ่มมาตรการตรวจสอบและป้องกันการจำกัดการเข้าถึงพื้นที่โดยภาคเอกชนหรือหน่วยงานรัฐ

3.2 แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ ด้านการลงทุนและดูแลซ่อมบำรุงการใช้พื้นที่สาธารณะ ได้ดังนี้ 1) แนวทางการบริหารจัดการความล่าช้าในการปรับปรุงหรือซ่อมบำรุงพื้นที่สาธารณะ มีแนวทางการแยกงานปรับปรุงออกเป็นโครงการระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อบริหารจัดการภาระงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มจำนวนและคุณภาพของแรงงาน โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ชุมชน และอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วม ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการซ่อมบำรุง เช่น ระบบซ่อมบำรุงเชิงป้องกัน (Preventive Maintenance) วางแผนป้องกันความเสียหาย เพื่อลดความจำเป็นในการซ่อมบำรุงฉุกเฉิน 2) แนวทางการบริหารจัดการในการคัดเลือกประชาชนในพื้นที่เข้ามาลงทุน มีแนวทาง การปรับปรุงกระบวนการคัดเลือกให้โปร่งใสและตรวจสอบได้ ใช้หลักการกระจายโอกาสอย่างเป็นธรรม ไม่ให้เกิดการผูกขาดโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง รวมไปถึงสร้างหลักเกณฑ์พิเศษสำหรับผู้ประกอบการรายย่อยและกลุ่มเปราะบาง เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้มีรายได้น้อย รวมไปถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม โดยใช้ระบบโหวตหรือประเมินจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้การคัดเลือกสะท้อนความต้องการของชุมชน หรือไม่ก็เปิดช่องทางรับฟังความคิดเห็น พร้อมทั้งสนับสนุนประชาชนในชุมชนให้เข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียม เช่น การลงทุนแบบกลุ่ม 3) แนวทางการบริหารจัดการราคาอาหารและเครื่องดื่มที่มีราคาสูงเกินไป พบแนวทางที่สำคัญ ได้แก่ กำหนดนโยบาย ควบคุมราคาสินค้า

และสนับสนุนให้ร้านอาหาร มีเมนูราคาประหยัดเพื่อให้ผู้ใช้บริการมีทางเลือกในการซื้อ รวมไปถึงส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเวียนและการผลิตในท้องถิ่น โดยการซื้อวัตถุดิบจากเกษตรกรในชุมชนรอบ ๆ กองเสปียงฟาร์มโดยตรง หรือจากตลาดชุมชนเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ประชาชนในพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม และสนับสนุนให้มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในชุมชน ลดการพึ่งพาสินค้านำเข้า และผลักดัน การใช้วัตถุดิบท้องถิ่น ให้มากขึ้นเพื่อลดต้นทุนและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน

3.3 แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ ด้านความร่วมมือการใช้พื้นที่สาธารณะได้ดังนี้ 1) แนวทางการบริหารจัดการการแก้ไขพื้นที่ทับซ้อนกันของกองเสปียงฟาร์ม โดยส่งเสริมการจัดเวทีหารือและทำประชาพิจารณ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การออกแบบการจัดสรรพื้นที่และการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม การจัดตั้งหน่วยงานกลาง เพื่อเป็นตัวกลางในการเจรจาและหาข้อตกลงร่วมกัน จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน 2) แนวทางการสนับสนุนและให้ความร่วมมือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดทำแผนงานและข้อเสนอกิจกรรมที่ระบุวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ที่ชัดเจน การสำรวจและประสานงานกับหน่วยงานรัฐ เอกชน กลุ่มชุมชน และองค์กรไม่แสวงหากำไรที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อใช้ทรัพยากรและพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) แนวทางการกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ มีการจัดเวทีหารือร่วมกันระหว่างตัวแทนจากรัฐ เอกชน ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ยืดหยุ่น และตอบโต้การใช้งานจริง ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูล เช่น การติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์พร้อม QR Code เปิดรับความคิดเห็นจากประชาชนและองค์กร เพื่อปรับปรุงกฎเกณฑ์ให้เหมาะสม จัดทำคู่มือหรือสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจและส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎ และสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทในการดูแลและรักษาระเบียบร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ผลจากการศึกษาบริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม พบการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ มีด้านที่สำคัญ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ข้อกำหนดการใช้พื้นที่สาธารณะ มีกฎหมายหลักที่สำคัญในการยึดถือและปฏิบัติตาม นั่นคือ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและ ความสงบเรียบร้อยของเมือง พ.ศ. 2535 2) การลงทุนและดูแลซ่อมบำรุงการใช้พื้นที่สาธารณะ รับผิดชอบโดยองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ในแผนเคหะและชุมชนงบลงทุนของกองช่างองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก และการลงทุนจากผู้ประกอบการทางองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ได้มีการจัดตลาดชุมชน (ถนนคนเดิน) ทุกวันอาทิตย์

โดยเก็บค่าธรรมเนียมในการขอใช้พื้นที่ของผู้ประกอบการละ 500 บาท ต่อเดือน ในส่วนของการขอเข้าใช้พื้นที่ส่วนอื่น ๆ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออกยังไม่มีมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม 3) ความร่วมมือการใช้พื้นที่สาธารณะ มีการจัดทำบริการสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก มีข้าราชการทหาร ข้าราชการท้องถิ่น และผู้นำชุมชนเข้าร่วมรับฟังการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของโครงการสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก

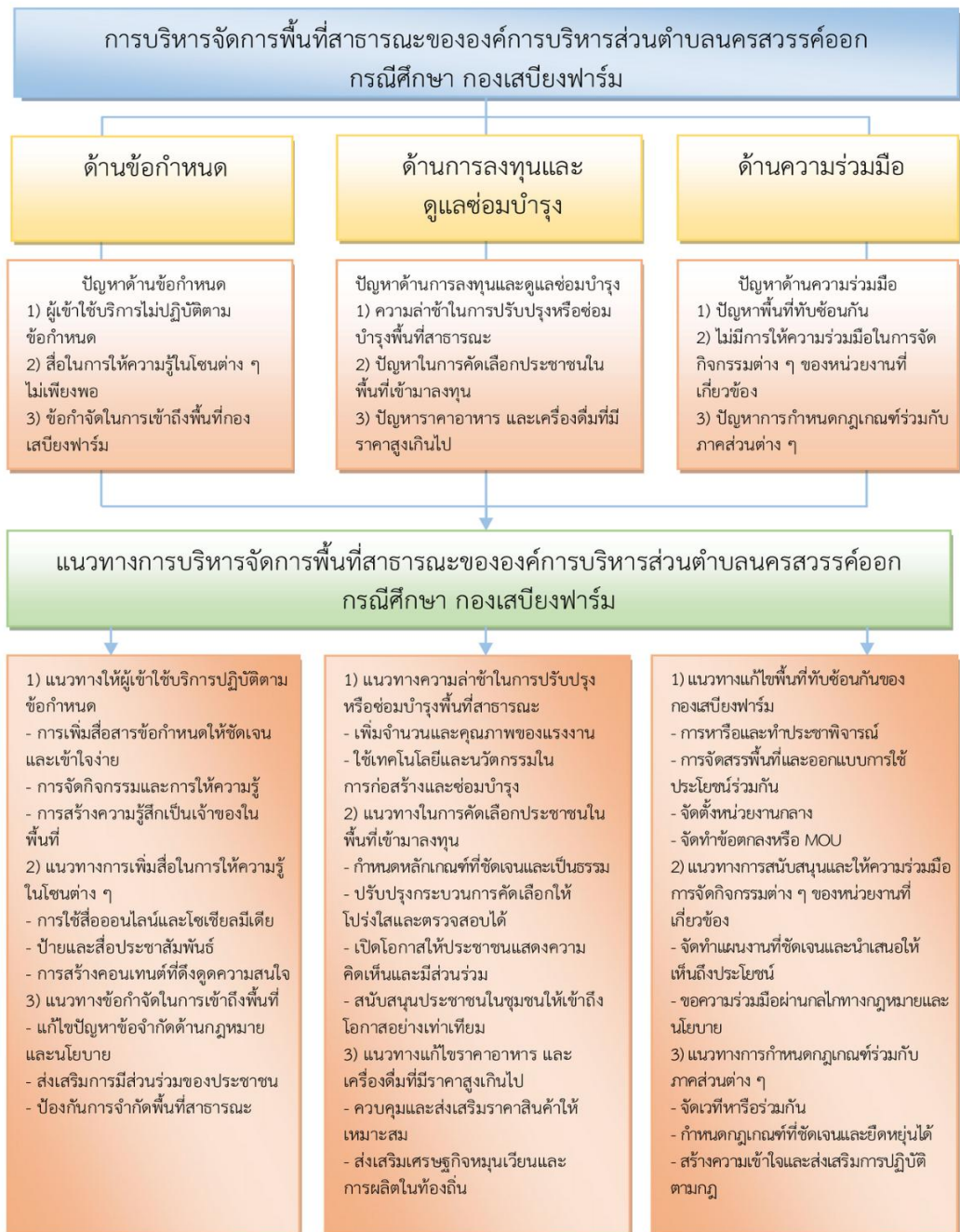
2. ผลการจากศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม พบปัญหาและอุปสรรค ดังนี้ 1) ปัญหาและอุปสรรคด้านข้อกำหนด ได้แก่ ผู้เข้าใช้บริการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด สื่อให้ความรู้ในโซนต่าง ๆ ไม่เพียงพอ และข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม 2) ปัญหาและอุปสรรคด้านการลงทุนและดูแลซ่อมบำรุง ได้แก่ ความล่าช้าในการปรับปรุงหรือซ่อมบำรุงพื้นที่สาธารณะ ปัญหาในการคัดเลือกประชาชนในพื้นที่เข้ามาลงทุน ราคาอาหารและเครื่องดื่มสูงเกินไป 3) ปัญหาและอุปสรรคด้านความร่วมมือ ได้แก่ ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนกัน ไม่มีการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาการกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทัย คุณะดิลก (2563) เรื่องแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างมีส่วนร่วมในเมือง กรณีศึกษา สวนสาธารณะและพื้นที่ได้สะพานพระราม 8 กรุงเทพมหานคร พบว่าการลงทุนและการดูแลโครงสร้างพื้นฐานพบปัญหา การร่วมบริจาครเพื่อการพัฒนาพื้นที่ไม่สามารถร่วมบริจาครได้ เนื่องจากความไม่เอื้ออำนวยของระบบกฎหมายในการบริหารจัดการสวนของกรุงเทพมหานคร เนื่องมาจากนี้สวนสาธารณะอยู่ในความดูแลของหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐต้องเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการเท่านั้น เป็นเรื่องของข้อจำกัดทางกฎหมายที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยเพื่อการพัฒนา พื้นที่สาธารณะได้อย่างทันถ่วงที และตรงตามความต้องการของผู้ใช้พื้นที่และการร่วมมือกันในพื้นที่สวนสาธารณะ ผู้ใช้สวนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าสวนหลวงพระราม 8 เป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบดูแลของหน่วยงานใด รวมทั้งไม่ทราบว่าพื้นที่ที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วนนั้นอยู่ในความดูแลของหน่วยงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นหากเกิดปัญหาหรือต้องการร้องเรียนก็ไม่ทราบถึงช่องทางในการเข้าถึงหน่วยงานใด เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการเกิดความร่วมมือกันในพื้นที่ก็จะเป็นเรื่องยากที่จะเกิดขึ้นได้

3. ผลจากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์ม ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ กองเสปียงฟาร์ม พบ 3 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) ด้านข้อกำหนดการใช้พื้นที่สาธารณะ 2) ด้านการลงทุนและดูแลซ่อมบำรุงการใช้พื้นที่สาธารณะ 3) ด้านความร่วมมือการใช้พื้นที่สาธารณะ สอดคล้องกับอรทัย คุณะดิลก (2563) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างมีส่วนร่วมในเมือง กรณีศึกษา สวนสาธารณะและพื้นที่ได้สะพานพระราม 8 กรุงเทพมหานคร พบแนวทางดังนี้ 1) ปรับแก้ข้อกฎหมายที่ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ 2) จัดตั้งองค์กรเอกชนเพื่อการพัฒนาพื้นที่สาธารณะและเป็นตัวแทนในการ

บริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ 3) กำหนดต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างมีส่วนร่วมที่ระดับขั้นตอนในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ 4) สร้างจิตสำนึกการเป็นเจ้าของพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดการตระหนักในการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ จันทร์พรหม (2560) วิจัยเรื่องการจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตเมือง กรณีศึกษาสุสานแต่จิว กรุงเทพมหานคร พบข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สำหรับให้คนในชุมชนได้ออกมาพบปะหรือแลกเปลี่ยน ความคิดร่วมกัน ดังนั้น ควรมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรมอาจกำหนดเป็นสองช่วงเวลา เช้าและเย็น เพื่อให้คนในชุมชนได้มีทางเลือกในการเข้ามาทำกิจกรรม และควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการ เช่น การประกาศเสียงตามสายหรือใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวกลางในการสื่อสารให้บุคคลทั่วไปหรือผู้ที่สนใจได้รับทราบข้อมูลกิจกรรมของพื้นที่สุสานแต่จิวอย่างทั่วถึง

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษากองเสปียงฟาร์ม ผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปองค์ความรู้เชิงลึกและเป็นระบบ ซึ่งได้นำเสนอผ่านแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 3 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสเปียงฟาร์ม พบว่า บริบทเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการ:

กองเสปียงฟาร์มมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 18 ไร่ เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลหลักขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก การบริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าวดำเนินการภายใต้กรอบพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 มีการลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานผ่านแผนกเคหะและกองช่าง พร้อมทั้งมีการจัดตั้งตลาดชุมชน โดยเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ค้ารายละ 500 บาทต่อเดือน การดำเนินงานดังกล่าวได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ข้าราชการทหาร หน่วยงานท้องถิ่น และผู้นำชุมชนในพื้นที่ นอกจากนั้นปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการ คือ ด้านข้อกำหนดและระเบียบปฏิบัติ พบว่าผู้ใช้บริการบางส่วนมิได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่วางไว้ อีกทั้งขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการใช้พื้นที่ และยังมีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงพื้นที่บางส่วน และด้านการลงทุนและการซ่อมบำรุง การพัฒนาพื้นที่ประสบปัญหาความล่าช้าในกระบวนการซ่อมแซมและบำรุงรักษา อันมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ด้านสำคัญ ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ควรมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชน ผู้นำชุมชน หรือผู้นำท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการเป็นเจ้าของพื้นที่สาธารณะเพื่อให้เกิดการตระหนักในการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ และการร่วมการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะกองเสปียงฟาร์ม

1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ควรผลักดันนโยบายเที่ยวเมืองรอง การท่องเที่ยวในประเทศตลอดปี ให้สอดคล้องกับต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ร่วมกันเสนอแนะหลักเกณฑ์ กฎระเบียบในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ โดยเปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าไปมีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะมากยิ่งขึ้น

2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ควรนำปัญหาและอุปสรรคจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปพัฒนาพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม ในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยครอบคลุมทั้งด้านข้อกำหนดในการบริหารจัดการพื้นที่ ด้านการลงทุนและดูแลซ่อมบำรุงพื้นที่ และด้านความร่วมมือในพื้นที่กองเสปียงฟาร์ม

2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก ควรขยายเครือข่ายพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวอย่างครบวงจรด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่หลากหลายและการสื่อสารที่น่าสนใจแสดงถึงเอกลักษณ์ของ แหล่งท่องเที่ยว สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัส เรียนรู้และลงมือทำ

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก กรณีศึกษา กองเสปียงฟาร์มจากปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

3.2 การศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการกองเสปียงฟาร์มเพิ่มเติม เพื่อให้ทราบถึงความต้องการพื้นที่ของผู้ใช้บริการ และเพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาพัฒนาพื้นที่ให้ตรงตามการใช้งานได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.3 การศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ จันทร์พรหม. (2560). การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตเมือง: กรณีศึกษาสุสานแต่จิว กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการผังเมืองมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- กาญจน์ นทีวุฒิกุล. (2550). ตรรกะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ไชศรี รักดีสุขเจริญ. (2562). พื้นที่เมืองและความเป็นสาธารณะ Urban space and publicness. กรุงเทพฯ: ลายเส้น.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก. (2561). ข้อมูลเกี่ยวกับกองเสปียงฟาร์ม องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2567, จาก <https://www.nakhonsawan-oak.go.th/news-detail?hd=1&id=71265>
- องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก. (2564). โครงการก่อสร้างสวนสุขภาพและสวัสดิการชุมชนตำบลนครสวรรค์ออก บ้านกองเสปียง หมู่ที่ 1 ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ (ขออนุญาตก่อสร้างเพิ่มเติม). นครสวรรค์: องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก.
- อรัญญ์ คุณะดิลก. (2563). แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างมีส่วนร่วมในเมืองกรณีศึกษา สวนสาธารณะและพื้นที่ได้สะพานพระราม 8 กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Carmona, M., Magalhães, C. & Hammond, L. (2008). Public Space the Management Dimention. New York: Taylor & Francis e-Library.

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชน ในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น Application of Buddhist Principles to Enhance Public Cooperation in Local Development of Municipalities in Mueang District, Khon Kaen Province

มนตรี พัวลี,¹ สุรพล พรหมกุล² และ สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา³
Montri Phualee,¹ Suraphon Promgun² and Sutipong Sawatta³

Received: 14 March 2025; Revised: 03 June 2025; Accepted: 06 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระดับความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (2) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น และ (3) แนวทางการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความร่วมมือของประชาชนและการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านฉันทะ และ วิมังสา สะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจภายในและการตระหนักรู้ต่อบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ พบว่าหลักอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับความร่วมมือของประชาชน ($r=0.85$, $p < 0.01$) ข้อเสนอจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 อย่างเหมาะสมสามารถปลูกฝังจิตสำนึก เสริมสร้างแรงจูงใจ และเพิ่มพูนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของพื้นที่ และมีศักยภาพในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

^{1 2 3} หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Master of Political Science Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: montri.plmk845@gmail.com

คำสำคัญ: ความร่วมมือของประชาชน; การพัฒนาท้องถิ่น; หลักพุทธธรรมอิทธิบาท 4

Abstract

This study aimed to examine (1) the level of public cooperation in local development within the municipalities of Mueang District, Khon Kaen Province; (2) the relationship between the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada) in Buddhist principles and public cooperation in local development; and (3) the application of Iddhipada as a strategy to foster public cooperation in local development. A mixed-methods approach, integrating both quantitative and qualitative research methodologies, was employed. The quantitative component involved data collection from a sample of 400 citizens using a structured questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics—frequency, percentage, mean, and standard deviation—as well as Pearson's correlation coefficient to examine relationships. For the qualitative component, in-depth interviews were conducted with 12 key informants, and the data were analyzed using descriptive content analysis.

The findings revealed that both the level of public cooperation and adherence to the Iddhipada principles were high, particularly in the dimensions of chanda (aspiration) and vīmamsā (investigation), indicating strong intrinsic motivation and awareness of civic roles in local development. Moreover, a statistically significant positive correlation was found between the Iddhipada principles and public cooperation ($r=0.85$, $p<0.01$). The study suggests that the proper application of the Four Iddhipada principles can instill a sense of civic responsibility, enhance motivation, and concretely promote public participation in local development activities. This approach aligns with the local cultural context and demonstrates potential for driving sustainable local development.

Keywords: Public Cooperation; Local Development; Buddhist Principle of Iddhipada

บทนำ

การบริหารราชการแผ่นดินในยุคปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการเฉพาะถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่บัญญัติให้รัฐพัฒนาระบบการบริหารราชการทั้งในระดับกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล (มาตรา 76) และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนตามหลักการพัฒนา

อย่างยั่งยืน (มาตรา 250) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ทั้งนี้ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารราชการในระดับพื้นที่อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ หรือการรับผลประโยชน์จากบริการสาธารณะที่จัดให้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีกรอบนโยบายและกฎหมายรองรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดและปัญหา อาทิ การมีส่วนร่วมที่ยังไม่ทั่วถึงหรือแท้จริง การแทรกแซงจากกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น ความไม่ไว้วางใจต่อผู้บริหารท้องถิ่น และการขาดแนวทางหรือกลไกที่สามารถประสานความร่วมมือของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ศักดา พลเข้ม และคณะ, 2564; ไพบูลย์ สุขเจตน์ และคณะ, 2564) ในบริบทของสังคมไทย พระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันสำคัญที่มีบทบาทในการกล่อมเกลাজิตใจและหล่อหลอมค่านิยมของประชาชนมาโดยตลอด หลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือ ความสามัคคี และการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายส่วนรวม หากสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในการบริหารท้องถิ่น ก็อาจเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น (พระปลัดพิพัฒน์ พงษ์ ภทฺทวิโส, 2566) แม้จะมีนโยบายสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติในเขตเทศบาลต่าง ๆ ของอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นมีลักษณะเป็นเพียงพิธีกรรมหรือจำกัดอยู่ในวงแคบ ประชาชนจำนวนมากยังขาดแรงจูงใจในการเข้ามามีบทบาท ขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการ หรือขาดช่องทางที่เหมาะสมในการเข้ามามีส่วนร่วม ขณะเดียวกันยังพบว่า ปัจจัยภายนอก เช่น กลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น หรือผลประโยชน์ทางการเมือง มักส่งผลต่อกระบวนการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ขาดความโปร่งใส และไม่สามารถตอบสนองต่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมได้อย่างแท้จริง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาแนวทางใหม่ในการเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชน โดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจิตวิญญาณของสังคมไทยอย่างหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะอิทธิบาท 4 ซึ่งเน้นการพัฒนาความสมัครใจ ความเพียร ความใส่ใจ และการพิจารณาพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย และสามารถนำมาใช้พัฒนาแนวทางการบริหารงานในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากปัญหาและบริบทดังกล่าวงานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความร่วมมือของประชาชน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับความร่วมมือดังกล่าว และนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลัก

อิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับความร่วมมือของประชาชน ในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานวิธี โดยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาระดับและความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับความร่วมมือของประชาชน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์เชิงลึกถึงแนวทางการประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลของอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น รวมทั้งสิ้นประมาณ 197,868 คน สำหรับกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมและเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie และ Morgan จำนวนทั้งสิ้น 400 คน และ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานในภาครัฐและภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณ: ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 2) แบบวัดการประยุกต์หลักพุทธธรรม (อิทธิบาท 4) ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา 3) แบบวัดความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การกระตุ้นส่งเสริม การเจรจาและยอมรับ การระดมความร่วมมือ และการติดตามประเมินผล ดังนั้นด้วยแบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

(Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) และการวิจัยเชิงคุณภาพ: ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่พัฒนาขึ้นจากวัตถุประสงค์การวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1. วิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง พร้อมให้คำแนะนำหากผู้ตอบมีข้อสงสัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน และ 2. สำหรับวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบตัวต่อตัวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ณ สถานที่ที่สะดวกและเหมาะสม โดยได้รับความยินยอมล่วงหน้า

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ: วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เช่น สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) และ ข้อมูลเชิงคุณภาพ: วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ และสังเคราะห์เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังนี้

ส่วนที่ 1 จากการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เพศ: ส่วนใหญ่เป็น หญิง (62%) มากกว่า ชาย (38%), อายุ: ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 40-49 ปี (42%) รองลงมาคือ 30-39 ปี (35.5%), การศึกษา: ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี (51.25%) รองลงมาคือ อนุปริญญา/ปวส. (27.5%), อาชีพ: ส่วนใหญ่เป็น ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (89.75%) รองลงมาคือ ค้าขาย (10.25%) และ รายได้ต่อเดือน: ส่วนใหญ่มีรายได้ ไม่เกิน 5,000 บาท (45%) รองลงมาคือช่วง 10,001-15,000 บาท (20.75%)

ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินการโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผ่านการพิจารณาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งการแปลผลเพื่อสรุปภาพรวมแต่ละด้าน ทั้งนี้ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้นำเสนอในตารางต่อไปนี้

ระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือ ของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลใน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการกระตุ้นและส่งเสริม	4.00	1.10	มาก
2. ด้านการเจรจาและยอมรับ	3.91	1.00	มาก
3. ด้านการระดมความร่วมมือ	3.83	1.00	มาก
4. ด้านการติดตามและประเมินผล	4.21	0.90	มาก
ภาพรวม	3.99	0.92	มาก

ตารางที่ 1 ระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่า ระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้าน การติดตามและประเมินผล ซึ่งได้รับการปฏิบัติสูงสุด รองลงมาคือ การส่งเสริม การเจรจา และการระดมความร่วมมือ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักพุทธธรรมมีศักยภาพในการปลูกฝังจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และความสามัคคีในชุมชน จึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

สำหรับระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผล พร้อมทั้งการแปลผลเพื่อสรุปภาพรวมแต่ละด้าน ทั้งนี้ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้นำเสนอในตารางต่อไปนี้

ระดับการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านฉันทะ ความรัก ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่	4.27	0.66	มาก
2. ด้านวิริยะ ความพากเพียร และความขยัน	4.12	0.77	มาก
3. ด้านจิตตะ ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบสิ่งนั้น ๆ	4.20	0.72	มาก
4. ด้านวิมังสา ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุ และผล	4.21	0.88	มาก
ภาพรวม	4.21	0.70	มาก

ตารางที่ 2 ระดับการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4

จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ของประชาชนในเขตเทศบาลอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านฉันทะ คือ ความรักและความพอใจในสิ่งที่ทำ มีค่าเฉลี่ยที่มากที่สุด รองลงมาคือ วิมังสา จิตตะ และ วิริยะ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีแรงจูงใจภายใน ความรับผิดชอบ และความตระหนักรู้ในการมีส่วนร่วม

พัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจัง ทั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมสามารถเป็นแนวทางเสริมสร้างจิตสำนึกและความร่วมมือของประชาชนในการขับเคลื่อนชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เพื่อประเมินความเชื่อมโยงระหว่างสองตัวแปรหลัก พบว่าทุกองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกมีนัยสำคัญ คือสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางตามหลักพุทธธรรมสามารถส่งเสริมจิตสำนึกและแรงจูงใจของประชาชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้แสดงไว้ในตารางต่อไป

ตัวแปรอิสระ	จำนวน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	P-value
หลักอิทธิบาท 4	400	0.85	0.00**
ฉันทะ	400	0.74	0.00**
วิริยะ	400	0.83	0.00**
จิตตะ	400	0.78	0.00**
วิมังสา	400	0.75	0.00**

** หมายถึง ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 ค่าความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น

จากตารางที่ 1 พบว่า หลักอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์กับความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวก ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา มีความสัมพันธ์กับความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ส่วนที่ 4 วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีรายละเอียดสรุปดังนี้

หลักอิทธิบาท 4	ความหมาย	แนวทางการประยุกต์ในการส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น	จุดเน้น
ฉันทะ (ความพอใจ, ความรักในสิ่งที่ทำ)	ความพึงพอใจและศรัทธาในกิจกรรมหรือเป้าหมาย	- สร้างความเข้าใจและทัศนคติเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง - ส่งเสริมการตระหนักถึงบทบาทของตนในท้องถิ่น - จัดกิจกรรมที่ประชาชนรู้สึกมีคุณค่าและอยากมีส่วนร่วม	เน้นสร้างแรงจูงใจจากภายในให้ประชาชนอยากมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ
วิริยะ (ความเพียร)	ความพากเพียรพยายามในการทำสิ่งหนึ่งอย่างต่อเนื่อง	- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมหรือโครงการที่ต่อเนื่อง - สนับสนุนกลุ่มอาสาสมัครหรือชมรมที่ทำงานด้านการเมืองท้องถิ่น - จัดให้มีเวทีรับฟังความคิดเห็นเป็นประจำ	เน้นความต่อเนื่องและยั่งยืนของการมีส่วนร่วม ไม่ใช่แค่ชั่วคราว
จิตตะ (ความใส่ใจ)	การจดจ่อ เอาใจใส่กับสิ่งที่ทำ	- สร้างพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอแนวทางพัฒนาท้องถิ่น - พัฒนาศักยภาพด้านความรู้การเมืองท้องถิ่นแก่ประชาชน - สร้างกลไกสื่อสารสองทางกับประชาชน	เน้นการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้งที่ประชาชนเข้าใจปัญหาและใส่ใจต่อผลลัพธ์
วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญ)	การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ	- สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วม เช่น การประชุมกลุ่มย่อย เวทีสาธารณะ - ส่งเสริมการวิเคราะห์นโยบายหรือปัญหาในชุมชนร่วมกัน - ใช้ข้อมูลและเหตุผลในการตัดสินใจ	เน้นการใช้เหตุผลและความคิดวิเคราะห์ เพื่อการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบแนวทางการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า โดยภาพรวมอยู่

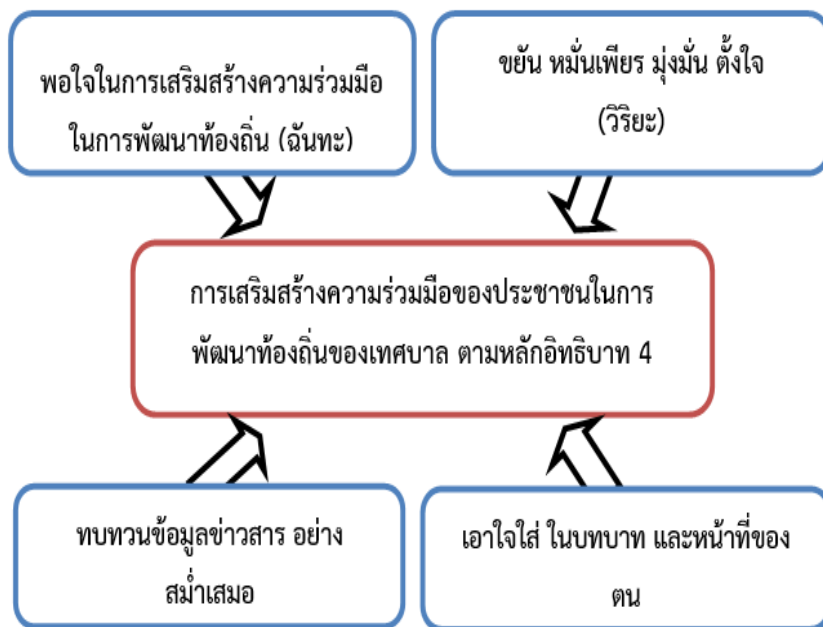
ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่มีแนวโน้มในการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการ ติดตามและ ประเมินผล ซึ่งมีระดับสูงสุด อาจตีความได้ว่า การมีระบบติดตามประเมินผลร่วมกันทำให้ประชาชน รู้สึกมีส่วนร่วมจริง และสามารถตรวจสอบความก้าวหน้าของกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างโปร่งใสและมี เป้าหมายร่วม ในทำนองเดียวกัน ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลัก อิทธิบาท 4 ซึ่ง ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านฉันทะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งหมายความว่า ประชาชนมีแรงจูงใจภายในรู้สึกพึงพอใจและรักในสิ่งที่ตนเองมี ส่วนร่วมดำเนินการ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างพลังของการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ (2568) ที่กล่าวว่า หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลัก อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมพื้นฐาน และเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างมีเป้าหมายและต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหา ไชยา ถาวรสุโข และคณะ (2566) ซึ่งศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในบริบท ของการพัฒนาชุมชน พบว่าการบูรณาการหลักธรรมช่วยสร้างความตระหนักรู้ ความรับผิดชอบ และ การมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีในมิติของการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kurniawan et al. (2023) ได้เสนอว่าการเสริมสร้างพลังพลเมืองด้วย กระบวนการทางวัฒนธรรมและจิตสำนึกเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นให้ ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานี้ที่แสดงให้เห็นว่า การใช้หลักพุทธธรรมที่สัมพันธ์กับบริบท วัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีความตระหนักในบทบาทของตนและร่วมมือกัน อย่างเต็มที่ กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นสามารถช่วยเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการปลูกฝังแรงจูงใจภายใน ความตระหนักรู้ และความรับผิดชอบต่อ ส่วนรวม ทั้งยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา ตอกย้ำถึงความเหมาะสมของแนวทางดังกล่าว ในบริบทของสังคมไทยที่มีพื้นฐานทางศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกันอย่างมั่นคง

2. จากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่าง หลักอิทธิบาท 4 กับ ความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ของเทศบาลใน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่าทุกองค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รวม (r) เท่ากับ 0.85 ซึ่งแสดงถึง ความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก ผลการวิเคราะห์แยกองค์ประกอบพบว่า วิริยะ มีความสัมพันธ์สูงสุด ($r=0.83$) รองลงมาคือ จิตตะ ($r=0.78$), วิมังสา ($r=0.75$) และ ฉันทะ ($r=0.74$) ตามลำดับ จากผล ดังกล่าวสามารถตีความได้ว่า แนวทางของหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงจูงใจภายในของประชาชน และส่งเสริมจิตสำนึกต่อส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีฉันทะ หรือความรักและพอใจในสิ่งที่ทำ, มีวิริยะหรือความพากเพียร, มีจิตตะ หรือความใส่ใจจดจ่อ, และมี

วิมิงสา หรือความใคร่ครวญไตร่ตรอง ย่อมทำให้เกิดพฤติกรรมที่มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ส่งผลให้ความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระไกรสร ศรีธีรภาพ และเดชชาติ ตีรทรัพย์ (2565) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมจิตอาสาในชุมชน พบว่าผู้ที่ยึดหลักอหิเมธา 4 ในการดำเนินชีวิตมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมมากกว่าผู้ที่ขาดหลักธรรมดังกล่าว โดยเฉพาะในด้านการเสียสละเวลาและแรงงานเพื่อกิจกรรมส่วนรวม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสาน เจริญศรี และคณะ (2567) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนาในชุมชนท้องถิ่นสามารถส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม และการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับฐานราก โดยเฉพาะเมื่อหลักธรรมดังกล่าวถูกบูรณาการผ่านกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การรณรงค์ การสร้างเวทีแลกเปลี่ยน หรือการส่งเสริมการศึกษาธรรมะในชุมชน ในเชิงทฤษฎี หลักอหิเมธา 4 สามารถอธิบายได้ว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพภายในของบุคคล โดย Baron, J. (1993) ได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังเกต (Observational Learning Theory) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของหลักอหิเมธาในด้านการพัฒนา “self-efficacy” หรือความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ซึ่งเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจภายในสูง จะนำไปสู่พฤติกรรมที่มุ่งมั่น สม่าเสมอ และมีความรับผิดชอบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นชัดเจนในการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ การนำหลักธรรมทางศาสนามาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Moral Development Theory ของ Thompson, R. A. (2012) และวันดี ชันแก้ว และคณะ (2567) ซึ่งชี้ว่าการตัดสินใจทางศีลธรรมที่อยู่ในระดับสูงสุด คือการตัดสินใจที่ยึดประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าหลักอหิเมธา 4 ส่งผลให้ประชาชนมีแนวโน้มมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า หลักอหิเมธา 4 ไม่เพียงแต่เป็นหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบูรณาการหลักธรรมนี้เข้าไปในการดำเนินงาน จะเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักอหิเมธา 4 เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น รายละเอียดปรากฏตามภาพประกอบดังต่อไปนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปเป็นแนวทางสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ฉันทะ: ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรักและความพอใจในท้องถิ่นของตน เพื่อให้เกิดความสมัครใจในการร่วมพัฒนา 2) วิริยะ: สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนร่วมมือด้วยความมุ่งมั่นและขยันขันแข็ง 3) จิตตะ: ปลุกฝังความรับผิดชอบและความเอาใจใส่ต่อบทบาทหน้าที่ของตนในชุมชน 4) วิมังสา: ส่งเสริมให้ประชาชนคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง และใช้ข้อมูลอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจร่วมมือหรือดำเนินการใด ๆ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยสามารถสรุปโดยภาพรวมว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา) สามารถส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตเทศบาลอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยประชาชนมีระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมและหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับมาก ในทุกด้าน สะท้อนถึงแรงจูงใจ ความใส่ใจ และความมุ่งมั่นของประชาชนในการร่วมขับเคลื่อนชุมชน ทั้งนี้ ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ การติดตามและประเมินผล และ ฉันทะ แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในกิจกรรมชุมชนและความตระหนักต่อผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่าหลักอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความร่วมมือของประชาชน ($r=0.85$)

โดยเฉพาะด้านวิริยะและจิตตะที่สะท้อนถึงความพยายามและความรับผิดชอบของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น แนวทางการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ที่เน้นการสร้างแรงจูงใจภายใน การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง การเอาใจใส่ และการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ จึงสามารถใช้เป็นกรอบเชิงปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะยาวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 3 ด้าน ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เทศบาลควรกำหนดนโยบายบูรณาการหลักพุทธธรรม (เช่น พรหมวิหาร 4, สังคหวัตถุ 4, อิทธิบาท 4) เข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการสร้างความร่วมมือและความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและประชาชน

1.2 ส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมพลเมืองตามหลักพุทธธรรม เช่น การส่งเสริมจิตสำนึกสาธารณะความเสียสละ และการพึ่งพาตนเอง ผ่านกิจกรรมในชุมชน

1.3 จัดให้มีคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ที่ประกอบด้วยตัวแทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มจิตอาสา และภาคประชาชน เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยใช้หลักธรรมเป็นแนวทางประสานประโยชน์

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 จัดกิจกรรมอบรม/เวทีแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาท้องถิ่น โดยเชิญพระสงฆ์ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และเยาวชนเข้าร่วม

2.2 จัดทำโครงการจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือ เช่น จิตอาสาตามหลักพรหมวิหาร 4 หรือ สร้างชุมชนเอื้ออาทรตามหลักสังคหวัตถุ 4

2.3 ส่งเสริมให้เทศบาลมีบทบาทเป็นสะพานแห่งศีลธรรมโดยร่วมมือกับวัด โรงเรียน และชุมชน จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาการเปรียบเทียบผลของการใช้หลักพุทธธรรมกับแนวคิดทางจิตวิทยาหรือสังคมศาสตร์อื่น ๆ ในการสร้างความร่วมมือของประชาชน

3.2 ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการขับเคลื่อนชุมชนอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์เชิงลึกถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างความร่วมมือ เช่น การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง หรือผู้นำทางจริยธรรม

3.3 ศึกษาพัฒนาเครื่องมือวัดผลของการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อประเมินประสิทธิภาพของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความร่วมมือ เช่น แบบประเมินจิตสำนึกพลเมือง หรือเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมเชิงคุณธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ประสาน เจริญศรี, ธัชชนันท์ อิศรเดช และอภิญญา ฉัตรช่อฟ้า. (2567). การส่งเสริมการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองภาคพลเมืองในจังหวัดชลบุรี โดยประยุกต์ตามหลักพุทธธรรม.
วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 6(1), 49–64.
- ปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ. (2568). อิทธิบาท 4 กับการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น: แนวทางสู่ความสุข
ร่วมกัน. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 123–133.
- พระไกรสร ศรีธีรภพ และเดชชาติ ตีรทรัพย์. (2565). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติ
หน้าที่ต่อสังคมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคก
ราช. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 9(4), 496–510.
- พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภาททวีโส. (2566). บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน. วารสาร
พุทธนวัตกรรมการจัดการ, 6(3), 237–251.
- พระมหาไชยา ถาวรสัทโธ, พระครูพิศาลสารบัณฑิต และสมเดช นามเกต. (2566). การพัฒนาชุมชน
เข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ: การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารมณีเชษฐา
รามวัดจอมมณี, (4), 301–318.
- ไพบูลย์ สุขเจตน์, ยุทธนา ปราณีต และสุรพล สุษะพรหม. (2564). ความไว้วางใจทางการเมืองของ
ประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นใน จังหวัดนนทบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์
ปริทรรศน์, 10(1), 267–276.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม
134 ตอนที่ 40 ก.
- วันดี ชันแก้ว, สายัณห์ อินันใจ และสมจิต ขอนวงศ์. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อ
พัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วน
ตำบลพลงตาเอี่ยม อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง. วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์รวม
สมัย, 5(2), 66–80.
- ศักดา พลเข้ม. (2564). ประชาชนกับการมีส่วนร่วมต่อการเมืองการปกครองในท้องถิ่น. วารสารวิจัย
วิชาการ. 4(2), 269–281.
- Baron, J. (1993). *Morality and rational choice*. Springer Science & Business Media.
- Thompson, R. A. (2012). Whither the pre-conventional child? Toward a life-span moral
development theory. *Child development perspectives*, 6(4), 423–429.

วารสารภูมิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน

Academic Journal of Sustainable Habitat Development

สมาคมภูมิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน

277 หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทร. 092-592-9654

Email: journal.shada@gmail.com